

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Filip Estman

Uppsåt, - och bevisresonemang i mål om narkotikabruk

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Lena Wahlberg

Termin för examen: VT21

Summary

Questions with regards to intent and evidence is an integral part of criminal law. These subjects can by the population at large be perceived as controversial and do not seldomly give rise to newspaper headlines. This can mainly be said with regards to violent crime. The question on intent and how to prove such a thing in a court of law is also relevant when it comes to “petty crimes” such as the presently relevant cases of illegal usage of illicit drugs. The aim of the present paper is to give an account of the way in which Swedish district courts reason on the question of intent in criminal cases of illegal usage of narcotics. The paper initially makes use of a legal dogmatic method with the aim to elucidate the law criminalizing drug use. Thereafter, a legal analytic method with a empirical element is applied with the aim to more closely examine how the district courts in their day to day operation reason on questions on proving intent. The paper commences by describing the legal background and the considerations that led to the 1988 criminalization of illicit drug use and to the penal increases of 1993 which brought with it new possibilities to investigate the criminal acts. Thereafter, the paper presents the relevant aspects of criminal law and the Swedish varieties of criminal intent. The chapter thereafter describes relevant aspects of procedural law and law regarding evidence in criminal matters, especially the most common types of evidence found in trials about illicit drug use. The following chapter presents the results from the legal analytic survey. The quantitative conclusions reveal that objections from the accused that he did not commit the act with intent is done in an extent that can neither be described as widely spread or rare. Another conclusion drawn is that these objections only rarely succeed. In a qualitative regard, a conclusion is that the district courts make use of varying semantic wordings in response to objections about intent, but it is unclear whether any material difference is intended. Another result found is that the district courts use varying procedural methods in response to the accused objections about intent, something that does not necessarily is in coincide with the law on the subject. Another conclusion is that the district courts, notwithstanding their varying semantic wordings, have in common that the examination of the accused’s intent has been objectified to a substantial degree.

Sammanfattning

Frågor om uppsåt och bevisning tillhör en väsentlig del av straffrätten. Dessa frågor kan av allmänheten uppfattas som kontroversiell och ger inte sällan upphov till tidningsrubriker. I huvudsak kan detta anses gälla de grövre våldsbrotten. Frågor om uppsåt och hur sådant bevisas gör sig dock gällande även vid vad som är att benämna som bagatellbrott, där bland annat ringa narkotikabrott bestående i eget bruk ingår. Syftet med det föreliggande arbetet är att redogöra för hur svenska tingsrätter resonerar om bevisning i uppsåtsfrågor i mål om narkotikabruk. Arbetet använder sig inledningsvis av en traditionell rättsdogmatisk metod i syfte att klargöra gällande rätt på området. Därefter används en rättsanalytisk metod med ett empiriskt inslag för att närmare söka klargöra hur underrätterna i sin dagliga verksamhet resonerar kring dessa frågor. Arbetet inleder med att beskriva den straffrättsliga bakgrunden och de överväganden som gjordes inför 1988 års kriminalisering av narkotikabruk samt även om straffskärpningen 1993 som medförde helt nya möjligheter att utreda brottsligheten. Därefter presenterar arbetet straffrättsliga frågor om den lagtekniska konstruktionen i straffstadgandets ordalydelse samt om gällande uppsåtslära. Ett avsnitt följer därpå som redogör för process-, och bevisrättsliga frågor samt även något om den typiska framlagda bevisningen i mål om narkotikabruk. Avsnittet därpå presenterar resultatet från den rättsanalytiska undersökningen. De kvantitativa slutsatser som kan dras är att invändningar om bristande uppsåt framställs i en utsträckning som varken kan beskrivas som omfattande eller sällsynt. Ytterligare en slutsats i detta avseende är att dessa invändningar sällan är framgångsrika. I kvalitativt hänseende kan slutsatsen dras att tingsrätterna har olika språkliga metoder för att bemöta dessa invändningar men att det är något oklart om någon faktisk skillnad avses. Ett resultat som går att utläsa är att tingsrätterna använder olika typer av processuella metoder för att svara på den tilltalades invändning, något som inte nödvändigtvis stämmer överens med gällande rätt på området. Ytterligare en slutsats är att tingsrätterna använder olika språkliga formuleringar som har det gemensamt att prövningen av den tilltalades uppsåt har objektifierats i väsentlig utsträckning.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
DS	Departementsserien
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NSL	Narkotikastrafflagen
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk
RH	Rättsfall från hovrätterna
SvJT	Svensk juristtidning
SOU	Statens offentliga utredningar
RB	Rättegångsbalken
RH	Rättsfall från hovrätterna
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

Innehållsförteckning

Summary	2
Sammanfattning.....	3
Förkortningar.....	4
1. Introduktion	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material.....	8
1.4 Avgränsning	9
1.5 Disposition.....	9
2. Bakgrund	10
2.1 Internationella konventioner.....	10
2.2 Kriminaliseringen av eget bruk	10
2.3 Straffskärpningen och tvångsmedel.....	13
2.4 Kommentar	15
3. Straffrättsliga utgångspunkter	16
3.1 Brukar	16
3.2 Narkotika.....	19
3.2.1 Vad är narkotika?	19
3.2.2 Narkotikaklassificering	20
3.2.3 Narkotikafrågan i svensk rättspraxis	21
3.3 Olovligen.....	24
3.4 Bruk av narkotika och ringa narkotikabrott.....	26
3.5 Uppsåt.....	28
3.5.1 Avsiktsuppsåt	28
3.5.2 Insiktsuppsåt.....	29
3.5.3 Likgiltighetsuppsåt	29
3.5.4 Särskilt om uppsåt i förhållande till omständigheter	32
3.6 Täckningsprincipen och konformitetsprincipen	34
3.7 Uppsåtstäckning av narkotikabrott	35
3.7.1 Vad man gör	35
3.7.2 Om det är tillåtet.....	37

4. Processrättsliga utgångspunkter	40
4.1 Gärningsbeskrivningen.....	40
4.2 Beviskrav.....	45
4.3 Utredningskrav	48
4.4 Fri bevisföring	51
4.5 Fri bevisvärdering.....	52
4.6 Bevisning i mål om ringa narkotikabrott bestående i eget bruk	53
4.6.1 Blod, - och urinprover	54
4.6.2 Den tilltalade och hans invändningar	55
4.6.3 Erkännanden.....	57
4.6.4 Muntliga utsagor	59
4.6.4.1 Muntliga utsagor i brottmål.....	59
4.6.4.2 Polisvittnen.....	60
4.7 Bevisbörda.....	61
4.8 Notorietet.....	64
5. Rättsfallsanalys.....	65
5.1 Om urvalet.....	65
5.2 Kvantitativa anmärkningar	65
5.3 Kvalitativa anmärkningar	67
5.3.1 Uppsåtsinvändningen vid narkotikabruk.....	67
5.3.2 Domstolarnas uppsåtsresonemang	69
5.3.3 Domstolarnas krav på utsagor	71
5.3.4 Uppsåtsformer	74
5.4 Avslutande anmärkningar om domstolarnas resonemang	75
6. Källförteckning.....	77
7. Bilaga 1: Förteckning över beaktade underrättsdomar.....	84

1. Introduktion

1.1 Bakgrund

Uppsåtsfrågor är ofta kontroversiella. Inte sällan ger de upphov mediala rubriker som allmänheten förvånas och ibland förfasas över. I huvudsak kan detta anses gälla de grövre våldsbrotten. Detsamma gäller, i alla fall i viss utsträckning, även andra typer av brottslighet. Ibland förekommer detta även för de brott som allmänt betraktas som de mest lindriga i svensk straffrätt, narkotikabrott bestående i endast eget bruk. Inspirerad av ett antal sådana mål där den tilltalade frikänts från narkotikabrott med hänvisning till bristande uppsåt har det härvarande arbetet författats.

Mål om narkotikabruk är en intressant brottstyp. Det saknas (direkt) brottsoffer, det saknas i regel vittnen, det saknas i regel en brottsplats som kan klargöras. Det enda beviset är regelmässigt ett kroppsprov som visar på förekomst av narkotika. Man skulle därför kunna tänka sig att det är lätt för den tilltalade att invända bristande uppsåt. Bevisen är ju, så att säga, precis densamma om en person brukat narkotika med uppsåt eller om han gjort det av oaktsamhet.

Vad gäller tillgängligt rättsligt material avser det i huvudsak uppsåt och bevisning i förhållande till grövre våldsbrott och andra brott mot person. Processrätten handlar ofta om bedömningar av invecklade bevisfrågor. Vad händer om man applicerar dessa allmänna principer på, vad som ofta benämns som, ett bagatellbrott? Låt oss ta reda på det.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att närmare klargöra hur svenska underrätter gör uppsåtsbedömningar i mål om ringa narkotikabrott bestående i eget bruk. Att beivra sådana brott är en jämförelsevis stor del av polisens verksamhet. Trots detta så är behandlingen i rättskällorna sparsamt. Målet är att bidra med att klarlägga de rättsliga överväganden som görs på området.

Avsikten med detta arbete är således att försöka besvara frågan hur domstolarna genomför en prövning av den tilltalades uppsåt om denne invänder bristande sådant. Frågeställningarna lyder,

- 1) I hur många fall, av ett större urval, framställer den tilltalade en uppsåtsinvändning?
  - 1 a) I hur många fall av dessa är den framgångsrik? Har dessa fall några gemensamma nämnare?
- 2) Hur resonerar tingsrätterna i uppsåtsfrågan vid denna brottstyp?
  - 2a) Hur bemöter tingsrätterna de tilltalades invändningar? Vilka krav uppställs för att en sådan ska godtas?

1.3 Metod och material

Det föreliggande arbetet använder sig av två olika metoder, en rättsdogmatisk och en rättsanalytisk metod. Begreppet rättsdogmatik tolkas ofta på olika vis av olika författare varför det finns anledning att klargöra detta något. Rättsdogmatikens huvudsakliga uppgift är att beskriva och fastställa gällande rätt.¹ Detta sker med hjälp av de etablerade rättskällorna, dvs. lagtext, förarbeten, rättspraxis och litteraturen². Den rättsdogmatiska metoden kommer att användas i avsnitt 3 om straffrättsliga utgångspunkter samt i avsnitt 4 om processrättsliga utgångspunkter. Metoden ges dock ett något olikt uttryckssätt i de olika avsnitten. I avsnitt 3 som berör den materiella straffrätten hänvisas i större utsträckning till prejudikat än vad som kommer att ske i avsnitt 4. Detta är en följd av att straffrätten innehåller en uppsjö av intressanta och klargörande rättsfall. Vad gäller processrättsliga aspekter så sker i stället mycket av diskussionen och rättsutvecklingen i litteraturen även om Högsta domstolens praxis även här spelar en väsentlig roll för frågor om bevisprövning m.m. Avsikten med detta moment är att lägga grunden för den senare rättsanalytiska delen av arbetet.

Avsnitt 2 kan även det betraktas som rättsdogmatiskt, med den modifikation att den inte beskriver nu gällande rätt. Den beskriver i stället bakgrunden till införandet av kriminaliseringen av eget bruk år 1988 och därefter bakgrunden till straffskärpningen år 1993, en förändring som är minst lika central för brottstypen som själva kriminaliseringen 1988.

I avsnitt 5 kommer en rättsanalytisk metod med ett empiriskt inslag att användas. Precis som namnet ger för handen så handlar den rättsanalytiska metoden mindre om att fastställa gällande rätt. Metoden används i stället för det fall att man är mer intresserad av att undersöka hur rätten faktiskt tillämpas. Inspirerad av den amerikanska rättsrealismen betraktas rätten som en öppen

---

¹ Sandgren, s. 48.

² Begreppet litteraturen, i bestämd form, används här i stället för det så ofta annars använda begreppet doktrin.

fråga där en och samma frågeställning kan ha mer än ett rätt svar. En rättsanalytisk metod är något bredare än den rättsdogmatiska då den inte endast försöker fastställa vad som utgör gällande rätt utan även hur rätten faktiskt tillämpas.³ Här kan således något annat rättsligt material beaktas. Tingsrättsdomar besitter som bekant ett prejudikatvärde som kan beskrivas som obefintligt. Med en rättsanalytisk metod kan dock tingsrättsdomar aktualiseras som material för det fall att avsikten inte är att rekonstruera rätten i sig utan att närmare analysera hur rätten faktiskt tillämpas i det praktiska rättslivet. Det är särskilt detta sista som ska genomföras med en mer omfattande empirisk undersökning. Ett större antal tingsrättsdomar har således valts ut för att närmare studera hur domstolarna resonerar i frågor om uppsåt och bevisning vid det fall att den tilltalade invänder bristande uppsåt till bruk av narkotika. I detta avsnitt utgör naturligtvis de utvalda rättsfallen det aktuella materialet. Hur rättsfallen har valts ut kommer att beskrivas närmare i avsnitt 4.

1.4 Avgränsning

Det föreliggande arbetet kommer endast att beröra frågor som relaterar till just bruk av narkotika in om ramen för beteckningen ringa narkotikabrott. Mål bestående i s.k. drograttfylleri har således inte beaktats. Inte heller har andra brottstyper, t.ex. innehav, beaktats i större utsträckning än vad som krävs för att ge en absolut grundläggande förståelse för det narkotikastraffrättsliga komplexet i sin helhet. Övriga frågor än de som här har angetts faller utanför arbetet. För den som är intresserad av en god översikt av narkotikastraffrätten i sin helhet kan hänvisas till Andersson m.fl. och Träskman (2012).

Arbetet tar inte ställning i rättspolitiska frågor. Arbetet lämnar inte heller förslag de lege lata.

1.5 Disposition

Avsnitt 2 beskriver huvuddragen i den moderna narkotikapolitiska lagstiftningen. Någoting kommer inledningsvis att anföras om gällande internationella konventioner på ämnet. Därefter kommer bakgrunden till svensk gällande rätt vad gäller narkotikabrott bestående i eget bruk att beskrivas. Huvuddelen av avsnittet beskriver

---

³ Sandgren, 50 f.

2. Bakgrund

2.1 Internationella konventioner

1961 infördes FN:s narkotikakonvention, den s.k. *single convention*. Genomslaget för konventionen beskrivs av UNODC som nästan universellt.⁴ Konventionen ålägger parterna att vidta vissa åtgärder gentemot narkotika. Exempelvis stadgar art. 4 att parterna *ska* företa lagstiftande och administrativa åtgärder. I art. 4 c) stadgas att parterna ska begränsa förehavanden med narkotika till endast medicinska och vetenskapliga ändamål.

Art. 36 ålägger staterna att införa strafflagstiftning som förbjuder olika förehavanden med narkotiska preparat. I princip all befattning omfattas. Parterna åläggs inte att straffbelägga eget bruk av narkotika. Inte heller åläggs parterna att straffbelägga eget innehav. De ska dock efter bästa förmåga förhindra sådana förehavanden.⁵ 1961 års konvention omfattade mer traditionella typer av narkotika. Nämnas kan kokain, cannabis och opiater.

Konventionen kom att kompletteras år 1971 av den s.k. psykotropkonventionen. Efter andra världskriget började andra typer av narkotika spridas som inte omfattades av konventionen, exempelvis amfetamin och LSD. Konventionen ämnade att stänga denna lucka i den internationella kontrollen. Den väsentliga förändringen var naturligtvis att ett stort antal nya substanser definierades och belades med internationell kontroll.

2.2 Kriminaliseringen av eget bruk

År 1988 kriminaliserades eget bruk av narkotika.⁶ Frågan huruvida detta skulle ske hade varit föremål för omfattande diskussion under hela 1980-talet.⁷ Lagtekniskt genomfördes det genom ett tillägg i 1 § 1 st. 6 p. NSL. Tidigare hade endast omnämnts innehav men kom nu att även omfatta gärningar bestående *bruk* och *annan befattning med narkotika*. Denna formulering är den i narkotikastrafflagen alltså gällande.

---

⁴ UNODC s. 60.

⁵ UNODC s. 62.

⁶ Se prop. 1987/88:71.

⁷ För en överblick se Hoflund 27 ff.

Avsikten med ändringen var att täcka till vad som i propositionen benämns som en straffri zon.⁸ Luckan i lagstiftningen går att finna i gränsdragningen mellan innehav och eget bruk av narkotika i ett antal HD-avgöranden under 80-talet.

I NJA 1983 s. 887, hade Högsta domstolen att klargöra om innehav i direkt anslutning till konsumtion var att betrakta som sådant innehav som omfattades enligt narkotikastrafflagen eller om det föll utanför bestämmelsens ordalydelse. Den tilltalade anförde att sidan blivit bjuden på pipor med harts som hans kamrater hade stoppat. Han anförde därutöver att han konsumerat viss mängd amfetamin, men att inte heller detta utgjorde ett straffbart innehav då den ifrågavarande narkotikan var utblandad i ett glas med vatten som han omedelbart drack.

Högsta domstolen ansåg att frånvaron av en uttrycklig kriminalisering av konsumtion inte var en slump utan var resultatet av lagstiftarens överväganden på området. Rätten menade därefter att detta eventuellt kunde ge för handen att även innehav för personligt bruk skulle vara straffritt. Rätten menade dock att skälet till att innehav belagts med straff var att det annars skulle bli i princip omöjligt att beivra innehav i försäljningssyfte, för det fall att den misstänkte invände att det egentligen var för eget bruk. Dessa bevissvårigheter, menade domstolen, förelåg dock inte när det gällde innehav i direkt anslutning till konsumtion. I en sådan situation var i stället konsumtionen det *helt dominerande inslaget* i hanteringen av narkotikan. Den tilltalade skulle därför inte dömas till ansvar.

I NJA 1983 s. 893 HD att resning inte kunde beviljas för det fall att en person rökt pipa med cannabis som annan preparerat och försett den tilltalade med. Eftersom det fanns utrymme för olika meningar stred inte tillämpningen uppenbart mot lag.

I det tredje och sista fallet, NJA 1986 s. 736, hade den tilltalade vid ett större antal tillfällen köpt mindre mängder amfetamin. Dessa mängder hade han i princip omgående konsumerat. Den tilltalade menade att det gått till som så att han anlänt till den plats där han skulle få köpa narkotikan. Försäljaren hade därefter mät upp en dos av viss mängd som han placerade i ett glas. Den tilltalade hade därefter fått en spruta av försäljaren. Den tilltalade hade därefter löst upp amfetaminet i vatten, filtrerat detta genom bomull eller ett cigaretfilter och därefter fyllt sprutan. Den hade därefter injicerats.

HD anförde att det endast är i speciella situationer konsumtion kan ske utan att ett straffbart innehav dessförinnan har förelegat. Rätten hänvisar här till exemplifieringar i förarbetena där

---

⁸ Se prop. 1987/88:71 s. 16; jfr. DS ju 1986:8 s. 28.

det nämns t.ex. att en person blir bjuden på narkotika direkt ur en spruta eller från en pipa. Domstolen anförde att den tilltalade utfört vissa åtgärder för att kunna konsumera narkotikan. Genom detta, menade rätten, hade vederbörande utövat faktiskt rådighet över den. Även om han rent faktiskt varit inställd på att konsumera den direkt hade han också kunnat vidta andra åtgärder med den. Befattningen skulle därför betraktas som straffbart innehav.

I propositionen diskuteras argument både för och emot en kriminalisering av eget bruk. Som argument för en kriminalisering anføres att det är av vikt att narkotikapolitikens utformning ger för handen att samhället, med fasthet och konsekvens, avstånd från allt narkotikabruk som är olovligt. Det anføres vidare att narkotikastrafflagen bör klart och otvetydigt ge uttryck för samhällets avståndstagande från alla former av befattning med narkotika. Man anför här särskilt de psykologiska aspekterna av en sådan nykriminalisering. Särskilt, menade man, kunde detta ha effekt på ungdomar och andra som befinner sig i riskzonen för att bli narkotikamissbrukare. Man anförde vidare att man önskade avfärda kriminaliseringsfrågan, dess vara eller icke vara, som debattämne för att därefter inrikta arbetet på mer centrala frågor.⁹

Som argument mot en kriminalisering anføres att kriminaliseringen av narkotikabruk som sådant innebär en straffbeläggning av en handling som riktar sig mot den egna personen och att detta skulle strida mot svenska straffrättsliga principer. I propositionen för man fram två motargument mot denna invändning. Inledningsvis anføres att principen inte kan upprätthållas undantagslöst i de fall där självdestruktiva åtgärder även kränker andra skyddsvärda intressen. Därutöver anføres att innehav av narkotika för eget bruk redan är straffbelagt. Det anføres att det endast är i undantagsfall konsumtion kan föreligga utan att ett tidigare innehav förelegat, varför frågan inte är direkt hänförlig till straffrättsliga principer utan snarare om den praktiska frågan huruvida viss befattning ska vara undantagen från kriminalisering.¹⁰

Ytterligare en invändning mot kriminalisering även av själva bruket anges vara att det kan inverka menligt på missbrukares inställning till att söka och underkasta sig vård.¹¹ Som ett led i att motverka detta föreslog propositionen att en särskild ansvarsfrihetsregel skulle införas i 2 § NSL.¹² Lagregeln stadgade att ansvar ej skulle ådömas gärningsman vars narkotikabrott

---

⁹ Se prop. 1987/88:71 s. 16; jfr. DS ju 1986:8 s. 28 ff.

¹⁰ Se prop. 1987/88:71 s. 17; DS ju 1986:8 s. 28 ff.

¹¹ Se prop. 1987/88:71 s. 17; DS ju 1986:8 s. 29.

¹² Se prop. 1987/88:71 s. 22 ff; DS ju 1986:8 s. 33 ff.

bestod av bruk för det fall att brottet i fråga uppdragats genom att gärningsmannen underkastat sig vård eller annan behandling.

Som tredje invändning mot en kriminalisering anfördes att en sådan utvidgning av det straffbara området skulle riskera att ta för omfattande polisresurser i anspråk. Här anfördes även osäkerhet kring vilka bevismedel som bör tillåtas för att bevisa att bruk av narkotika har skett.¹³ Propositionens förslag innebar att man skulle ändra i 2 § NSL så att den stadgade att ringa brott, som i det enskilda fallet endast bestod av eget bruk, enbart skulle bestraffas med böter. I förarbetena motiveras detta med att en befattning med narkotika som uteslutande består i eget bruk av sådana preparat måste anses ha ett straffvärde som är jämförelsevis lågt och regelmässigt kommer att betraktas som ringa narkotikabrott.¹⁴

I förhållandet mellan påföljds-, - och bevisfrågan anføres vidare i propositionen att remissen gav upphov till vissa invändningar. Det anføres, i huvudsak, att dessa invändningar hänför sig till den omständigheten att straffprocessuella tvångsmedel inte skulle kunna komma att användas för att utreda den här avsedda brottsligheten.¹⁵ Det anfördes i propositionen att brottet fick styrkas i vad som benämns som vanlig ordning: Med erkännanden och vittnesmål.¹⁶

Rikspolisstyrelsen uttalade i sitt remissvar att det, med hänvisning till inriktningen på polisens arbete mot narkotikarelaterad brottslighet, inte fanns något beaktansvärt intresse att genomföra analyser av blod och urin för att utreda brottsligheten.¹⁷

Med hänvisning till bl.a. rikspolisstyrelsens remissvar menade man att en egen straffskala för bruk skulle införas. Den skulle endast innehålla bötesstraff. Lagen trädde i kraft den första juli 1988.¹⁸

2.3 Straffskärpning och tvångsmedel

År 1993 lade regeringen fram en proposition med innebörden att straffet för eget bruk av narkotika skulle skärpas.¹⁹ Det anføres debatten om brottstypen fortsatt mot bakgrund av att de

---

¹³ Se prop. 1987/88:71 s. 17; Jfr. DS ju 1986:8 s. 38.

¹⁴ Se prop. 1987/88:71 s. 20; Jfr. DS ju 1986:8 s. 38.

¹⁵ Se prop. 1987/88:71 s. 22; I den bakomliggande utredningen beskrivs detta som en fördel, se DS ju 1986:8 s. 38.

¹⁶ Se prop. 1987/88:71 s. 22.

¹⁷ Se prop. 1987/88:71 s. 69.

¹⁸ SFS 1988:286.

¹⁹ Se prop. 1992/93:142 s. 1.

fortfarande särbehandlas genom den särskilda straffskalan.²⁰ I propositionen anføres att straffskalorna vad gäller eget bruk av narkotika inte motsvarar dess straffvärde och föreligger en omotiverad skillnad vad gäller eget bruk och innehav för eget bruk.²¹ Fängelsestraff skulle således ingå i straffskalan precis som för innehav.

Som allmän utgångspunkt anføres att narkotikamissbruket är ett av samhällets allvarligaste problem. Det uttalas att det är viktigt att samhället uttrycker ett avståndstagande från varje olovlig befattningsmedel med narkotika, detta även gällande de mindre allvarliga brotten. Avslutningsvis menar man att ingripanden mot de mindre allvarliga brotten har den fördelen att det är på så sätt man kan komma nära den enskildes missbruk.²² Som ett övergripande syfte med lagändringarna anfördes möjligheten att ingripa tidigt och med kraft för att förhindra att unga människor fastnar i missbruk.²³

Det centrala området för 1993 års ändringar av narkotikastrafflagen är förändringarna av de ringa brottens straffskala. Man menar straffskalan innehållande endast böter inte speglar brottets straffvärde. Vid en jämförelse med innehav för eget bruk och endast bruk menar man att det visserligen föreligger endast en mindre skillnad men att det endast är en gradskillnad som inte motiverar en särskild straffskala. Man erinrar avslutningsvis om domstolarnas möjlighet att ändå döma ut bötesstraff för det fall man anser det påkallat i det enskilda fallet, detta även om fängelse skulle förekomma i straffskalan. Man anför också att böter, även framledes, bör vara huvudregeln men att en mer differentierad påföljdspraxis ändå är påkallad.²⁴

I propositionen uttalas att den förändrade straffskalan även kommer få genomslag på de straffprocessuella reglerna. Vad man uttryckligen anför är att den för brottstypen eget bruk nya straffskalan, innehållandes fängelse, kommer öppna för möjligheten att använda tvångsmedel så som husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning.²⁵ Intressant i sammanhanget kan vara att det i propositionen uttalas att *någon markant ökning av antalet lagföringar är inte att vänta [...]*.²⁶

---

²⁰ Se prop. 1992/93:142 s. 7.

²¹ Se prop. 1992/93:142 s. 7.

²² Se prop. 1992/93:142 s. 15;

²³ Se prop. 1992/93:142 s. 1.

²⁴ Se prop. 1992/93:142 s. 18 f.

²⁵ Se prop. 1992/93:142 s. 19 f.

²⁶ Se prop. 1992/93:142 s. 25.

2.4 Kommentarer

Den förändrade straffskalans inverkan på tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen behandlas jämförelsevis kortfattat i propositionen. Lagändringen har dock tolkats som att det syftet var att just kunna använda tvångsmedel för att styrka brott. Professor Börje Olsson citeras med att ha sagt att *1993 infördes fängelse [...] för att polisen skulle få rätt att under tvång ta sådana [urin-, och blodprover].*²⁷ Träskman anför att lagändringen genomfördes *framför allt för att möjliggöra bl.a. urinprov [...].*²⁸ Träskman anför vidare att straffskärpningen i stor utsträckning var resultatet av polisens aktiva politik i frågan. Enligt Träskman hade polisen vid ett flertal tillfällen efter kriminaliseringen av eget bruk framställt krav att få möjligheten att ta urin-, och blodprov på misstänkta narkotikabrukare. Han anför att polisen var av den åsikten att det utan denna möjlighet saknades bevismedel för att göra kriminaliseringen av eget bruk effektiv.²⁹ I denna del hänvisar Träskman till det narkotikapolitiska manifestet Rakt på knarket som gavs ut av rikspolisstyrelsen 1989. I dokumentet uttalas bland annat att *det ska vara jobbigt att vara knarkare.*³⁰ Träskman anför om detta att möjligheten att ta sådana prover var något som skulle användas just för att göra det jobbigt för den enskilda missbrukaren.³¹

Att utöka straffskalan och på så sätt öppna för möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel för att utreda narkotikabrotten bestående i eget bruk var inte helt okontroversiellt. Justitieråd Vängby, som deltog i 1982 års narkotikakommission, anför att de inom kommissionen präglade uttrycket att om även eget bruk kriminaliserades så skulle polisen komma att *vada i urin*. Han anför vidare att kriminaliseringen blev ett medel för polisen att markera handlingskraft genom att gripa redan sen tidigare kända missbrukare, men menar också att detta inte fått *den ringaste praktiska effekt.*³²

---

²⁷ Se Linton s. 47.

²⁸ Se Träskman (2012) s. 43.

²⁹ Se Träskman (2011) s. 60 f; Jfr. ovan där polisen i sitt remissvar till kriminaliseringen menade att den valda straffskalan var en fördel snarare än någonting negativt.

³⁰ Se Rikspolisstyrelsen s. 26.

³¹ Se Träskman (2012) s. 208 f.

³² Träskman m.fl. (2000), s. 139–140; Se. Även Träskman (2011) s. 58.

3. Straffrättsliga utgångspunkter

3.1 Brukar

I narkotikastrafflagens 1 § 6 p. preciseras tre förehavanden med narkotika: innehav, bruk samt att ta annan befattning med narkotika. Brottslighet bestående av innehav kommer inte att behandlas närmare.³³ I förarbetena till 1988 års lagändringar uttalas att den dåvarande lagstiftningen innebar att själva konsumtionen, tillförseln till kroppen som sådan, inte var straffbelagd.³⁴ Det var det man ville ändra på.

I förarbetena uttalas att genom lagändringen all olovlig befattning med narkotikan kommer att straffbeläggas och att detta även omfattar tillförseln av narkotikan till människokroppen. Det anförs att det innebär att all tillförsel omfattas av straffbestämmelsen oavsett om det sker genom att någon sväljer, snusar, röker eller injicerar. Det uttalas även att förehavanden i direkt anslutning till konsumtionen kommer att omfattas av det nya straffbudet med lagändringen.³⁵ Det är alltså tillförseln som sådan som är det som i formellt lagteknisk mening är straffbelagd.

Det är även belysande för frågan av vad som omfattas av begreppet bruk genom att ur förarbetena utläsa vad det är som inte är straffbelagt under stadgandets ordalydelse. För det första kan det nämnas att det i den bakomliggande departementspromemorian uttalas att det inte ska betraktas som bruk om en person förvarat narkotikan i en kroppshålighet eller i mag-tarmkanalen. Där anförs att tillförsel till människokroppen då inte kan anses ha skett. Ett sådant förehavande ska i stället betraktas som ett straffbart innehav.³⁶

I propositionen uttalas även att det inte är själva berusningstillståndet som sådant som genom kriminaliseringen straffbeläggs.³⁷ I promemorian nämns att kriminaliseringen inte heller kommer att omfatta den medicinska process i kroppen som inträder efter konsumtionen. Den biologiska förekomsten av narkotika kommer inte heller i sig att omfattas av kriminaliseringen.³⁸ Det faller således inte under kriminaliseringen att vara påverkad av narkotika eller att ha spår av narkotika i blodet. Att en person uppträtt påverkad av narkotika,

---

³³ För en redogörelse av vad som avses med innehav i narkotikastraffrättsliga sammanhang se bl.a. Träskman (2012) s. 53 ff. och Hoflund s. 58 f.

³⁴ Se Prop. 1987/88:71 s. 15; Ds Ju 1986:8 s. 26.

³⁵ Se Prop. 1987/88:71 s. 17 f; Ds Ju 1986:8 s. 31.

³⁶ Se Ds Ju 1986:8 s. 23; Se för ett sådant fall t.ex. Svea hovrätts dom 2020-06-17 mål B 5601–20.

³⁷ Se prop. 1987/88:71 s. 17. Berusningstillståndet som sådant har tidigare varit föremål för kriminalisering med stöd av fylleribestämmelsen i dåvarande 16 kap. 15 § BrB som upphävdes 1976.

³⁸ Se Ds ju 1986:8 s. 21 ff.

samt att vederbörande har narkotika eller spår av narkotika i kroppsvätskor kan dock presenteras som bevisning för att styrka att ett tidigare narkotikabruk har skett, någonting som också sker i mycket stor utsträckning.

Avslutningsvis ska här något anföras om ett särskilt uttalande i propositionen. I propositionen framförs att all tillförsel av narkotika till människokroppen genom lagändringen kommer att straffbeläggas oavsett med vilken metod det sker. Detta följs upp med ett uttalande om att även den som låter någon annan injicera narkotika i sig därigenom tagit befattning med narkotikan.³⁹ Detta uttalande går att finna återgivet, mer eller mindre ordagrant, i tillgänglig litteratur på området.⁴⁰

Uttalandet är i propositionen ej föremål för någon vidare diskussion. Så synes ej heller ha skett i litteraturen. Inledningsvis kan frågan ställas: Ska uttalandet tolkas bokstavligt, så att sådan befattning är att betrakta som omfattandes av rekvisitet *annan befattning* eller ska det tolkas som att en sådan situation är att betrakta så som omfattandes av rekvisitet *bruk*? Båda tolkningarna framstår som gångbara men för med sig särskilda problem. Om man ger den senare tolkning företräde, kan frågan ställas om ett sådant handhavande, av den som blir injicerad, kan anses bestå i tillförsel till människokroppen. Sker inte tillförseln i ett sådant fall, i strikt mening, av någon annan? Som anförts ovan är det ju inte heller berusningstillståndet som sådant som är straffbelagt samt inte heller att ha spår av narkotiska preparat i kroppen.

Om man trots denna invändning anser att en sådan situation är att betrakta som bruk, är det ju närmast att betrakta som ett brott som genomförs genom underlåtenhet. Det som då anses omfattas av begreppet bruk är alltså tillåtandet, eller underlåtenheten att förhindra, tillförseln av narkotikan. Det kan i och för sig tänkas att bruk av narkotika kan ske genom underlåtenhet. Men då underlåtenhet inte uttryckligen straffbeläggs i stadgandet är det i det närmaste fråga om ett s.k. oäkta underlåtenhetsbrott.⁴¹ I sådana fall krävs, utöver att handlandet kan anses falla under ordalydelsen, att gärningsmannen är i s.k. garantställning. Att en sådan anses föreligga i ett fall som det här avsedda framstår som osannolikt. En annan tolkning som kan göras är att det är samtycket, i sig, som medför att vederbörande ska ådömas ansvar. Något stöd för en sådan uppfattning går dock ej att finna i rättskällorna. En sådan invändning bör således kunna avföras på denna grund.

---

³⁹ Se Prop. 1987/88:71 s. 18 och 25; Ds. Ju 1986:8 s. 37.

⁴⁰ Se bl.a. Andersson m.fl. s. 41 f., Zila s. 65, Hoflund, s. 70.

⁴¹ Om begreppet se Asp m.fl. s. 105 ff.

Här bör även erinras om 5 § NSL som stadgar att 23 kap. BrB tillämpas på de straffbelagda handlingarna i NSL, men inte om handhavandet endast består i sådan befattning som omfattas av 1 § 6 p. Således kan inte heller reglerna om stämpling, medverkan m.m. tillämpas i det härvarande fallet. Som också anmärks i den bakomliggande promemorian tar den som samtycker till att få narkotika injicerad inte någon fysisk befattning med narkotikan.⁴² I specialmotiveringen framgår dock även att de anser att i ett sådant fall ska straffbar handling ha utförts av den som tillåter sig bli injicerad på med narkotikan.⁴³

Troligtvis är förvirringen en konsekvens av flera samspelande faktorer. För det första kan anmärkas att, som ovan anförts, det uttryckliga målet med lagstiftningen var att göra all befattning med narkotika straffbar. Det har således funnits en uttrycklig strävan att täppa till alla hål i lagstiftningen. Det kan därför spekuleras i att man önskat förekomma invändningar av typen att befattningen skett av annan, varpå man inte särskilt beaktat hur det hänger ihop med den straffrättsliga systematiken i övrigt. För det andra finns det därutöver skäl att anta att förvirringen delvis är en följd av att kriminaliseringen innebär en straffbeläggning av handlingar som riktar sig mot den egna personen.⁴⁴ I svensk rätt har detta inte skett i någon större utsträckning, då det anses strida mot principer för kriminalisering att straffbelägga handlanden som tillfogar den egna personen skada.⁴⁵ Som huvudregel gäller ju dessutom att en person både kan skada sig själv men även samtycka till att andra skadar en själv. Samtyckesbestämmelsen i 24 kap. 7 § BrB medför ju att gärningen vartill någon samtycker är rättfärdigad och att utföraren därför inte ska bestraffas för dess utförande. Dock är ju en allmän förutsättning för giltigt samtycke att den samtyckande parten är behörig att förfoga över det ifrågavarande intresset.⁴⁶ Som nämnts ovan framgår i förarbetena att det finns en princip att handlingar riktade mot egna personen inte ska straffbeläggas men att detta inte gäller undantagslöst. Det anføres att principen inte kan utgöra hinder mot att självdestruktiva åtgärder kriminaliseras med hänsyn till att de kränker även andra skyddsvärda intressen.⁴⁷ Enskild kan visserligen samtycka till brottsliga gärningar riktade mot sig själv men inte just narkotikabrotten då de hänför sig till ett sådant skyddsintresse varöver den samtyckande ej förfogar.

---

⁴² Se Ds Ju 1986:8 s. 23 och 27.

⁴³ Se Ds ju 1986:8 s. 37.

⁴⁴ Jfr. prop. 1987/88:71 s. 16 f.

⁴⁵ Se Jareborg s. 53.

⁴⁶ Asp m.fl. s. 229 f.

⁴⁷ Se Prop. 1987/88:71 s. 17.

Det framstår dock inte vara vanligt förekommande att invändningar av det ovan anförda framförs inför domstolen. Det anförs också i den bakomliggande promemorian att frågan är av begränsad praktisk betydelse.⁴⁸ Detta framstår stämma väl överens med verkligheten. Det går visserligen att hitta ett par rättsfall där någon samtyckt till att bli injicerad med narkotika. I dessa mål är dock snarare fråga om den som injicerat personen med narkotikan skulle ställas för ansvar när den som samtyckt till att bli injicerad blivit skadad.⁴⁹

3.2 Narkotika

3.2.1 Vad är narkotika?

Av 8 § NSL framgår en legaldefinition av vad som enligt lagen ska förstås med begreppet narkotika. Av ordalydelsen framgår att narkotika utgörs av läkemedel och hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter eller varor som med lätthet kan omvandlas till varor med sådana egenskaper eller effekter och som på sådan grund är föremål för kontroll enligt en internationell överenskommelse som Sverige biträtt eller av regeringen förklarats vara att anse som narkotika.

Hoflund anför att man i rättstillämpningen inte behöver ta ställning till frågan om ett sådant ämne uppfyller villkoren eller ej.⁵⁰ Andersson m.fl. anför om den härvarande frågan att det, i alla fall teoretiskt, är möjligt att tänka sig att ett ämne som omfattas av en internationell överenskommelse eller som i Sverige klassificerats som narkotika kan visas vara sådant att det inte stämmer överens med formuleringen i 8 § NSL.⁵¹ Någon klagande praxis på ämnet går dock ej att finnas. Rättsläget får, även mot bakgrund av det här anförda, betraktas som oklart.⁵²

---

⁴⁸ Se DS ju 1986:8 s. 27.

⁴⁹ Se t.ex. Svea hovrätt dom 2019-03-08 mål B 233-18; Hudiksvalls tingsrätt dom 2013-03-26 mål B 14-13; Värmlands tingsrätt dom 2011-06-08 mål B 1940-11.

⁵⁰ Hoflund s. 32.

⁵¹ Andersson m.fl., s. 22 f.

⁵² Jfr. NJA 1999 s. 485.

3.2.2 Narkotikaklassificering

Som direkt framgår av 8 § NSL är, utöver vad som anförts i det föregående avsnittet, en förutsättning för att en substans ska anses vara narkotika är att den antingen är föremål för kontroll enligt en internationell överenskommelse som Sverige biträtt eller att den av regeringen förklarats vara att anse som narkotika. Det är alltså fråga om ett tudelat system, där ett ämne kan vara klassat som narkotika med hänvisning till olika typer av rättsligt material. Vad gäller de internationella konventionerna är det fråga om 1961 års allmänna narkotikakonvention och 1971 års konvention om psykotropa ämnen.

Vad gäller nationell klassificering av en substans som narkotika är det Folkhälsomyndigheten som är den huvudsakliga aktören. I 3 § 13 p. Förordning med instruktion för folkhälsomyndigheten anför uttryckligen att det ankommer på myndigheten att bevaka och utreda behovet av narkotikaklassificering. Enligt 1 § 2 st. lag om kontroll av narkotika och 3 § förordning om kontroll av narkotika ska läkemedelsverket upprätta och kungöra förteckningar över narkotika. Denna förteckning återfinns i Läkemedelsverkets föreskrifter LVFS 2011:10. I ett mål från Högsta uttalas dock att Läkemedelsverkets förteckning *saknar självständig betydelse* för vad som är att anse som narkotika enligt narkotikastrafflagen.⁵³ Andersson m.fl. anför om detta att föreskrifterna endast ska betraktas som en förteckning över vad som på annan grund är att betrakta som narkotika.⁵⁴

Det synsätt som tillämpas i Sverige vad gäller klassificering av substanser är att så sker individuellt, substans för substans. Systemet har ibland beskrivits som att vad som utgör narkotika klagörs genom en uppräkningsdefinition.⁵⁵ Om man studerar läkemedelsverkets föreskrifter om förteckningar över narkotika framgår tydligt att de ämnen som omfattas anges och definieras på olika sätt. Detta sker på så sätt att de olika narkotikaklassade substanserna antingen anges som ämne eller som biologiskt material.

I vissa fall går det att finna att vissa typer av biologiskt material omfattas av narkotikalagstiftningen. Skillnaden mot det som anförts ovan om narkotikaklassificering, dvs. att det sker genom att preparatet definieras som en kemisk formel, definieras här narkotikan som en växt. Växten definieras då med sitt latinska namn, samt vilka delar av växten som ska anses utgöra narkotika. Cannabis definieras som de ovanjordiska delarna av varje växt av släktet

---

⁵³ Se NJA 1999 s. 485.

⁵⁴ Se Andersson m.fl. s. 26 f.

⁵⁵ Se SOU 2016:93 s. 156 f.

cannabis, dock ej frön. Från definitionen av cannabis undantas också sådana cannabisväxter man kan erhålla stöd från Europeiska unionen för att framställa, ofta kallad *hampa* eller *industrihampa*. I ett avgörande har Högsta domstolen klargjort att sådan hampa inte heller övergår till att utgöra narkotika för det fall där någon obehörigen tillgripit från en odling, där framställningen skett lagligen.⁵⁶

Vad gäller de ämnen som anges som ett biologiskt växtmaterial gäller i regel att de aktiva substanserna, dvs. det som gör att den som konsumerar kan uppnå en effekt, också är straffbelagda i sig självt enligt vad som anförts ovan.

3.2.3 Narkotikafrågan i svensk rättspraxis

Ur svensk rättspraxis går det att utläsa ett antal rättsfall där frågan huruvida ett visst preparat utgör narkotika eller ej har ställts på sin spets. Det följande avsnitt ämnar presentera ett urval av de viktigaste rättsfallen på området.

I NJA 1995 s. 219 framställde åklagaren att den tilltalade via post översänt ett större antal svampar innehållande de narkotikaklassade ämnena psilocybin och psilocin. Den tilltalade invände i tingsrätt och hovrätt att han inte kände till att svamparna innehöll ett ämne som var klassat som narkotika.

Högsta domstolen medgav visserligen inledningsvis att den aktiva substansen som sådan var upptagen i en förteckning men menade att försiktighet var påkallad med hänvisning till gällande klassificeringsteknik. Domstolen anförde att den valda metoden, där ämnen angavs individuellt alternativt som biologiskt material, talade mot att låta svamparna omfattas av klassificeringen av de aktiva substanserna. Domstolen menade vidare att konsekvenserna av en sådan ordning var svåröverskådliga. Idag är också svamparna i sig och inte endast de aktiva substanserna narkotikaklassade.

I NJA 1999 s. 485 var om ämnet deuterioamfetamin var att anse som narkotika i strafflagens mening. Amfetamin består av ett antal väteatomer. Väte har en isotop vid namn deuterium som förekommer i naturligt väte, dock endast i mycket små mängder. Deuterioamfetamin skiljer sig således från vanligt amfetamin genom att väteatomerna bytts ut mot isotopen deuterium. Ämnet

---

⁵⁶ Se NJA 2007 s. 219.

förekommer inte uttryckligen i någon förteckning över narkotikaklassade substanser. Fråga var således om ämnet var samma sak som vanligt amfetamin.

Högsta domstolen kom med siffrorna 3 mot 2 fram till att ämnet skulle vara att betrakta som narkotika. Majoriteten anförde inledningsvis att grundämnessammansättningen var densamma samt att ämnena har samma biologiska effekt. Som stöd för denna tolkning anfördes ett meddelande från den amerikanska myndigheten Drug Enforcement Agency (DEA) som anförde att en isotop i en kontrollerad substans inte innebar att substansen på grund av detta inte skulle kontrolleras. Som vidare stöd anfördes vissa uttalanden i preambeln om att parterna ämnar motverka missbruk av skadliga ämnen och de problem som följer därav. Sekreteraren för FN:s organ för kontroll av narkotika hade i meddelande till läkemedelsverket uttalat att isotoperna inte kontrolleras enligt bestämmelserna i de internationella konventionerna om drogkontroll. Han anförde vidare att det dock inte fanns något hinder mot att föra in en sådan isotop i förteckningarna. Meddelandena framlades som bevis i målet. Majoriteten menade att meddelandena var oklara samt att uttalanden i vilket fall inte har någon avgörande betydelse vid tolkning av konventionen. Slutsatsen blev att ämnet skulle anses utgöra amfetamin och därmed betraktas som narkotika.

Minoriteten menade i stället att ämnet ej skulle vara att betrakta som amfetamin och därför inte heller vara narkotika. De inledde med att redogöra för Wienkonventionen om tolkning av traktat som stadgar att tolkning ska ske ärligt, i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrund av traktatets ändamål och syfte. Minoriteten menade vidare att frågan om isotoper inte berörts i någon av narkotikakonventionerna. De anför vidare att sådana ämnen behandlades på samma sätt i Tyskland och USA, men menade att detta var en följd av deras nationella rätt. De hänvisar även till det uttalande från FN:s sekreterare där han anför att isotoperna inte är föremål för kontroll men att ingenting hindrar att de i framtiden tas upp. Minoriteten menar därför slutligen, med bakgrund i NJA 1995 s. 219, att försiktighet är påkallad. De anför att ett avgörande kommer innebära ett generellt ställningstagande om att isotoper, eller i alla fall deuterade ämnen, kommer att omfattas av konventionerna. De anför att konsekvenserna av en sådan tolkning är svåröverskådliga, bl.a. med hänsyn till om andra länder inte skulle göra samma tolkning. Minoriteten menade, just som majoriteten gjorde, att uttalandet från FN:s sekreterare inte ensamt kan tillmätas en avgörande roll. De menade dock att sådana uttalanden ändå bör tillmätas en avgörande betydelse av vad som utgör en ärlig tolkning av konventionens innehåll. Med bakgrund i konventionens uppbyggnad menade minoriteten att det inte var möjligt att dra

slutsatsen att även deuterioamfetamin omfattades, på den grund att de farmakologiska effekterna var densamma.

Minoritetens uppfattning får anses, vara den mer övertygande. Detta med hänvisning till narkotikastraffrättens lagtekniska lösningar men även med hänvisningen till traktaträtten. Avgörandet att deuterioamfetamin och amfetamin ska vara samma sak innebär, som även anförts just ovan, att antingen detta gäller alla isotopmärkta varianter av kontrollerade ämnen eller endast deuterade sådana. Detta saknar dock stöd i rättskällorna. Isotopmärka ämnen omfattas inte av psykotropkonventionen men kan vara föremål för nationell kontroll. Något stöd i rättsligt material för sådan nationell kontroll går dock ej att finna, något som enligt avgörandet framstår vara fallet i bl.a. Tyskland.

Man kan spekulera i huruvida majoriteten ansett att motsatt tolkning skulle innebära en för vidsträckt tolkning av vilka narkotikaliknande preparat som är straffria att handhava sig med. Om lagstiftaren önskat klassificera sådana ämnen hade den naturligtvis kunnat göra det. Som minoriteten anför torde det vara både svårt och dyrt att framställa sådana preparat som här är fråga om. Något sentida fall som liknar det härvarande framstår inte heller finnas. Med beaktande av båda dessa punkter finns det visst fog för att någon större förändring vad gäller den illegala handeln med narkotika ej skulle ha skett även om minoritetens mening blivit den gällande.

I NJA 2019 s. 531 var frågan om s.k. CBD-olja var att betrakta som narkotika i narkotikastrafflagens mening. CBD-olja är ett preparat som framställs ur cannabisväxter. Cannabisväxter är narkotikaklassade, dock med undantag för så kallad industrihampa.⁵⁷ Oljan i det föreliggande målet var tillverkad av sådana lagligt odlade cannabisväxter. THC är ett aktivt ämne som återfinns i cannabis och är också narkotikaklassat. Eftersom CBD-olja framställs av växter med innehåll av THC har oljorna också visst sådant innehåll. Åklagaren gjorde gällande att den tilltalade skulle dömas för narkotikabrott, då oljan utgjorde en beredning enligt psykotropkonventionen och på denna grund utgjorde narkotika. Beredning definieras i art. 1 f) som varje lösning eller blandning, oavsett dess fysiska tillstånd, vari ett eller flera psykotropa ämnen ingår.

Högsta domstolen anförde inledningsvis att det i fråga om beredningar enligt psykotropkonventionen inte spelade någon roll om växten som det narkotikaklassade ämnet

---

⁵⁷ Se ovan.

härstammade från i sig var narkotikaklassat. Om en beredning innehåller en substans som omfattas av konventionen är den således att betrakta som narkotika. Rätten anförde vidare att även om industrihampa inte är att betrakta som cannabis så görs ingen koppling mellan växten och THC som narkotikaklassat ämne, i sig. Undantaget för industrihampa träffade därför inte beredningar innehållandes THC. Slutligen hade HD att ta ställning till om undantaget för industrihampa var så otydligt utformat att det därför skulle strida mot legalitetsprincipen att bedöma en produkt framställd av sådan hampa som narkotika. HD fann att beredningar innehållandes THC inte omfattades av undantaget för industrihampa och att undantaget endast gällde vad som enligt narkotikastrafflagen är att anse som cannabis. Det var vidare enligt rätten väl etablerat att vad som är klassificerat som narkotika återfinns i både nationella och internationella regelverk. Tillämpningen av bestämmelsen i härvarande stred därför inte mot legalitetsprincipen och den tilltalade skulle dömas till ansvar.

Avgörandet är väl avvägt och stämmer väl överens med den rådande systematiken på det narkotikastraffrättsliga området. Eftersom inte endast cannabis, utan även THC som sådant, är narkotikaklassat vore motsatt utgång märklig. Undantaget för industrihampa avser ju inget annat än vad som är att anse som cannabis, vilket alltså som växt är narkotikaklassat. Eftersom det varit en viss förvirring i rättspraxis är avgörandet mycket välkommet. Avgörandet ger dock upphov till ytterligare frågeställningar. Innebär detta att alla beredningar, med minsta lilla halt THC, är att betrakta som narkotika? Föredraganden i HD tycks ha ansett att så är fallet.⁵⁸ Detta får nog anses utgöra gällande rätt även om HD ej uttryckligen berör frågan i sitt avgörande.

3.3 Olovligen

Olovlighetsrekvisitet i 1 § NSL får anses vara det minst problematiska. Olovligen i härvarande avseende definieras negativt: Handhavande med narkotika som inte är lovligt, dvs. tillåtet, är att betrakta som otillåtet. Allt som inte uttryckligen är tillåtet är således förbjudet. För att finna de fall när en hantering av narkotika är tillåten får man studera övriga bestämmelser på området. De centrala lagbestämmelserna på området går att finna i lag om kontroll av narkotika samt tillhörande förordning. I 2 § stadgas för vissa särskilda ändamål det kan vara lovligt att handha narkotika. Dessa är, bland annat, vetenskapliga och medicinskt ändamål.

---

⁵⁸ Se 23 p.

I härvarande avseende är det medicinska ändamålet särskilt intressant, då det förekommer att läkemedel innehållandes narkotikaklassade preparat skrivs ut på recept. Exempel på sådana är Sativex som är en beredning av cannabis och innehåller THC, Concerta som innehåller metylfenidat, och Gemadol som innehåller tramadol. Enligt 6 § gäller att narkotiska läkemedel får lämnas ut av bl.a. läkare. En person som får ett sådant narkotikaklassat preparat utskrivet och tar medicinen i enlighet med sin ordination gör sig således inte skyldig till något narkotikabrott.

I förarbetena till kriminaliseringen av eget bruk uttalas att det inte är att betrakta som olagligt för det fall att en person överkonsumerar narkotika som föreskrivits lagligen. Det anförs att en sådan befattning inte kan anses uppfylla kraven på att ha varit olovligen på det vis som förutsätts för ansvar enligt.⁵⁹ Att en person konsumerar narkotikaklassade läkemedel som ordinerats på ett lagenligt sätt i en snabbare takt än vad receptet utgår ifrån innebär alltså inte att gärningen utgör narkotikabrott. Hovrätten över Skåne och Blekinge har i uttalar att sådan överkonsumtion ej är kriminaliserad.⁶⁰ I samma mål fick rätten anledning att beröra frågan om detsamma gäller för det fall att en person konsumerat narkotikan i en långsammare takt än vad som ordinerats. Rättens slutsats är att det faktum att en person använt tablettorna långsammare än ordinerat, i praktiken sparar medicinen, inte kan medföra att ett innehav övergår i att betrakta som olovligt.⁶¹

I ett mål från Hovrätten för västra Sverige hade en person inte endast sparar sina utskrivna narkotikaklassade tabletter genom att minska på doseringen utan även begärt förnyelse av receptet från sin läkare. Domstolen menade att detta medfört att läkaren fått den felaktiga uppfattningen att tidigare förskrivning förbrukats. Hovrätten ansåg det vidare styrkt att detta skett i avsikt att överlåta del av läkemedlet. Domstolen menade därför, att för det fall att en person genom falska förespeglningar begär förnyelse av recept med sådan avsikt, så ska det medföra att narkotikan inte ska betraktas som lovligen anskaffad. Den tilltalade skulle därför dömas för narkotikabrott för en viss mängd av tablettorna.⁶²

Både de ovan berörda rättsfallen berör i och för sig innehav av narkotika, men torde på motsvarande vis tillämpas vad gäller bruk. Med hänsyn till den slutsats som hovrätten i det första målet drar vore ju konsekvensen av motsatt ordning att en person lovligen kan spara

---

⁵⁹ Se Prop. 1987/88:71 s. 19 f.

⁶⁰ Se Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2010-12-20 mål B 2064-10 s. 3.

⁶¹ Ibid.

⁶² Se Hovrätten för västra Sverige den 2012-10-10 mål B 3268-11.

tabletterna men inte lovligen bruka dessa. En sådan lösning framstår inte som väl avfattad. I det just nämnda målet hade det även gått en jämförelsevis lång tid. Tablettorna hade förskrivits under år 2004 och innehavet upptäcktes i februari 2010. Om hovrättens dom representerar gällande rätt på området framstår det ej heller finnas någon bortre tidsgräns för hur länge sådan medicin kan sparas. Det finns skäl att anta att om en sådan funnits, att den i vilket fall varit kortare än sex år. Hovrättens avgörande i det andra av de ovan anförda målen torde få som konsekvens att även bruk av sådana tabletter som under falska förespeglingskrivits ut är att betrakta som straffbelagt. Detta är dock förknippat med betydande bevisvårigheter, varför det för narkotikabrott bestående i eget bruk framstår som ett i huvudsak teoretiskt problem.⁶³

3.4 Bruk av narkotika och ringa narkotikabrott

Detta avsnitt har för avsikt att närmare klargöra hur brott bestående i bruk av narkotika förhåller sig till brottsrubriceringen ringa narkotikabrott.⁶⁴ I huvudbestämmelsen i 1 § NSL stadgas att den som olovligen tar däri närmare definierad befattning med narkotikan döms för narkotikabrott. I 2 § uttalas att i vissa fall som avses i 1 §, med hänsyn till art, mängd och övriga omständigheter, kan betraktas som ringa brott. Av förarbetena till 1993 års lagändringar framkommer att ringa narkotikabrott i princip ska vara förbehållen de allra lindrigaste gärningarna. Med dessa avses gärningar som består i eget bruk eller innehav för eget bruk.⁶⁵

Som framgår av 2 § ska vid beaktande om gärningen är att betrakta som ringa särskilt beaktas sort och mängd. Även andra omständigheter är att beakta. Av Högsta domstolens avgörande i NJA 2012 s. 849 framkommer att just sort och mängd kommer vara i princip avgörande för gränsdragningen mellan ringa narkotikabrott och narkotikabrott av normalgraden.⁶⁶

I något äldre praxis framkommer dock att sort och mängd är mindre väl avpassat vid rubricering och påföljdsbestämning vid bestående i eget bruk. I NJA 2005 s. 348 I-II var det fråga om hur bruk av amfetamin skulle behandlas i påföljdshänseende. Riksåklagaren hade nämligen i en s.k.

---

⁶³ Fråga uppstår även hur hovrättens domskäl i detta mål ska tolkas. Det anges att förnyelse baserad på falska förespeglingskrivits ut i syfte att senare överlåta en del innebär att narkotikan ej ska anses vara lovligt anskaffad. Skulle detsamma, enligt rätten, gälla om det inte förelåg överlåtelsesyfte? Om slutsatsen är att det är överlåtelsesyftet som medför att befattningen är olovlig, kan så vara fallet redan vid ett första uttag, om sådant syfte föreligger redan då?

⁶⁴ Brottsrubriceringen ringa narkotikabrott infördes år 2016, prop. 2015/16:111.

⁶⁵ Se Prop. 1992/93:142 s. 16 f; Jfr. Träskman (2012) s. 62.

⁶⁶ Se 6 p.

rättsutvecklingsplan anfört att antalet dagsböter skulle differentieras med hänsyn till vilket narkotiskt preparat den tilltalade brukat. De som ansågs mindre farliga skulle föranleda ett lägre antal dagsböter och de farligare ett högre. Högsta domstolen anförde i målen att till skillnad från innehavsbrotten kan i regel mängden narkotika inte styrkas i konsumtionsfallen. En vidare skillnad från innehavsfallen var att narkotikan efter att den konsumerats inte kunde överlåtas vidare till någon annan som riskerade att dras in i ett missbruk. Med denna bakgrund var narkotikans art jämförelsevis ointressant. Domstolen anför vidare att differentierade dagsböter skulle få den tveksamma följden att missbrukare av de farligare ämnena skulle straffas hårdare än människor som experimenterade med s.k. partydroger på helgerna. På denna grund menade HD att någon differentiering inte skulle ske. Även om avgörandena handlar om bestämmande av påföljd får de anses återspegla gällande rätt även vad gäller gränsdragningen mellan ringa brott och brott av normalgraden vid eget bruk.⁶⁷

Högsta domstolens resonemang i NJA 2005 s. 348 kan dock tolkas som att de inte helt stänger dörren för att även fall av eget bruk kan bedömas som brott av normalgraden. De anför ju endast att mängden vanligtvis inte är känd. Frågan kan därför ställas hur domstolen skulle resonera om mängden, de facto, var bevisad bortom rimligt tvivel. Visst stöd för ståndpunkten att brott av normalgraden i teorin kan föreligga i ett sådant fall går att finna.⁶⁸ Det finns dock skäl att anta att huvudfrågan i ett sådant mål snarare skulle bli huruvida den tilltalade konsumerat all narkotika på en och samma gång eller vid flera tillfällen, samt huruvida detta utgör ett eller flera brott. Här kan påminnas om det ovan behandlade NJA 1986 s. 736 där HD ansåg att det var fråga om flera från varandra skilda brott. Av domskälen framgår att där var fråga om uppehåll på ett par dagar mellan varje brukstillfälle, något som skulle innebära att det var fråga om från varandra skilda brott.

Som sammanfattning av det ovan anförda får det anses stå klart att när det gäller narkotikabrott som endast består i av eget bruk så kommer brottet i regel alltid att vara att betrakta som ringa.

---

⁶⁷ Jfr. Träskman (2012) s. 64.

⁶⁸ Se t.ex. prop. 1992/93:142 s. 18 f och minoriteten i NJA 2005 s. 348 I-II.

3.5 Uppsåt

För narkotikastraffrättens del har narkotikastrafflagens införande år 1968 funnits ett särskilt stadgat krav på uppsåt för att straffansvar ska föreligga. 1 § NSL stadgar således att för ansvar krävs att den ifrågavarande gärningen vidtagits uppsåtligt. Sedan 1983 återfinns i 3 a § NSL en bestämmelse där även grov oaktsamhet kan föranleda ansvar, då för vårdslöshet med narkotika. Den är dock ej tillämplig varken på ringa fall eller på bruk av narkotika.

Straffbestämmelsen om bruk av narkotika är således uteslutande ett uppsåtsbrott. För att en person som brukat narkotika ska kunna dömas för denna handling krävs således att täckning föreligger för alla ifrågavarande rekvisit i bestämmelsen. Uppsåtsläran är gemensam för alla brottstyper. Stora mängder praxis och doktrin går att finna som berör frågeställningar i relation till uppsåt. Den följande framställningen avser ej vara en fullständig redogörelse av uppsåtsläran så som den tillämpas i svensk rätt. Tyngdpunkten ligger på det som är särskilt relevant i förhållande till narkotikabrott bestående i eget bruk.

3.5.1 Avsiktsuppsåt

Avsiktsuppsåtet definieras av att den tilltalade utför en gärning med en viss avsikt. Andra tänkbara formuleringar är att gärningsmannen utför gärningen med ett visst syfte eller för att uppnå ett visst mål.⁶⁹ Tillämpbarheten av avsiktsuppsåtet är begränsad såtillvida att en person endast kan ha en avsikt i förhållande till en följd. Gärningsmannens skäl för handlingens utförande är att vederbörande ska åstadkomma en förändring av verklighetens beskaffenhet.⁷⁰ Avsikten kan således på denna grund aldrig relatera till en gärningsomständighet, t.ex. att ämnet utgör narkotika. Narkotikabrotten är s.k. handlingsdelikt, de kräver ingen särskild följd. Det föreligger således ingen följd gentemot vilka en gärningsman kan ha avsikter. Frågan om avsiktsuppsåt är således i huvudsak irrelevant.

---

⁶⁹ Se Asp m.fl. s. 282 och 287; Jfr. Jareborg och Ulväng s. 71 f.

⁷⁰ Se Asp m.fl. s. 288; Jfr. Jareborg och Ulväng s. 71.

3.5.2 Insiktsuppsåt

Denna variant av uppsåt bygger uteslutande på ett kognitivt element.⁷¹ Gärningsmannen ska, i gärningsögonblicket, betraktat ett visst faktum som mycket sannolikt. Högsta domstolen har uttryckt detta krav som att den tilltalade ska ha funnit omständigheten *praktiskt taget säker*. Viktigt att anmärka är att HD uttryckt kravet på så sätt att det inte krävs att den tilltalade varit helt säker. Högsta domstolen har om detta uttalat att det inte krävs att gärningsmannen betraktat det som helt uteslutet att han skulle missta sig om gärningsomständighetens föreliggande.⁷² Det räcker således med vad Asp m.fl. benämner praktiskt visshet, att gärningsmannen inte hyste något egentligt tvivel om de omständigheter som omgav gärningen eller om följden. Den praktiska vissheten ska ha förelegat vid gärningstillfället.⁷³

Ur praxis kan följande två rättsfall kort nämnas. I NJA 1977 s. 630 hade en person knivhuggit en annan person i bröstkorgen med följd att denne avled. Majoriteten i HD anförde att den inträffade följden för gärningsmannen måste ha framstått som praktiskt taget oundviklig varför den skulle betraktas som uppsåtlig. I NJA 2002 s. 449 uttalade HD att om gärningsmannen inser att det finns en mycket stor sannolikhet för en följd (eller omständighet) och trots detta företar handlingen så följer av detta att han varit uppsåtlig.⁷⁴

Insiktsuppsåtet, så som det tolkats i doktrin och praxis, kan tillämpas både vad gäller omständigheter och följder. Som anförts ovan är narkotikabrotten att betrakta som handlingsdelikt. Vad gäller omständigheter, t.ex. frågan huruvida det ifrågavarande ämnet är ett narkotiskt preparat, är det således av omfattande intresse. En person ska därför inte dömas med hänvisning till insiktsuppsåt om det ej kan styrkas att den tilltalade insett att det förelåg stor sannolikhet att det var narkotika det var fråga om.⁷⁵

3.5.3 Likgiltighetsuppsåt

Likgiltighetsuppsåtet utgör i svensk rätt vad som benämns uppsåtets nedre gräns, då den ligger närmast de fall som endast är att betrakta som oaktsamma. Uppsåtsformen anses brett ha fått

---

⁷¹ Se Ulväng s. 2.

⁷² Se NJA 2004 s. 176.

⁷³ Se Asp m.fl. s. 289.

⁷⁴ Vid sannolikheter som inte är mycket hög så får man i stället försöka styrka likgiltighet, se nedan.

⁷⁵ Jfr. NJA 2012 s. 510 där en person förvarat 5 000 tabletter av ett narkotikaklassat ämne. Han invände att han trodde att det endast var 1 000. Domstolen menade att han för de första 1 000 skulle anses ha insiktsuppsåt och i förhållande till de övriga 4 000 ha likgiltighetsuppsåt.

sitt genombrott i Sverige genom NJA 2004 s. 176.⁷⁶ Högsta domstolen konstaterar inledningsvis att en grundläggande förutsättning är att den tilltalade varit medvetet oaktsam i förhållande till omständigheten eller följden. Den tilltalade ska alltså ha handlat trots sin insikt att det föreligger en risk. HD menade dock att det utöver detta krävdes att gärningsmannen varit likgiltig inför riskens förverkligande. Rätten menar således att det avgörande är att omständighetens förekomst vid gärningstillfället inte utgjorde ett för gärningsmannen relevant skäl att avstå från gärningen.⁷⁷

Likgiltighetsuppsåtet förutsätter således en prövning i två led. I det första ledet uppställs således ett krav på att det kan visas att gärningsmannen i alla fall har misstänkt att omständigheten föreligger. I det andra ledet ska det prövas om gärningsmannen varit likgiltig inför förekomsten av gärningsomständigheten.

Med denna konstruktion av likgiltighetsuppsåtet kan uppsåt inte anses föreligga om det föreligger brister i något av de tvenne stegen. Om det inte kan visas att den tilltalade haft en minst en misstanke om att det föreligger en risk så kan uppsåt aldrig anses föreligga.⁷⁸ Endast för det fall att gärningsmannen kan visas vara medvetet oaktsam i detta steg går man således vidare och prövar gärningsmannens eventuella likgiltighet.

HD lämnade i NJA 2004 s. 176 vissa riktlinjer om hur likgiltighetsbedömningen, det andra ledet, ska göras i det enskilda fallet. Domstolen anförde där inledningsvis att en mycket hög uppfattad sannolikhet normalt är tillräcklig för att uppsåt ska anses föreligga. I ett fall där en risk enligt gärningsmannen inte varit avsevärd kan i stället beaktas att gärningsmannen agerat hänsynslöst, varit i en upprörd sinnesstämning samt gärningsmannens intresse i den ifrågavarande gärningen. Dessa faktorer har i doktrinen kommit att benämnas likgiltighetsmarkörer.⁷⁹

Domstolen uttalar i samma mål att både den faktiska sannolikheten samt vad som kan utrönas om gärningsmannens uppfattning om sannolikheten är de i allmänhet viktigaste bevisfaktorerna vad gäller att utröna huruvida omständigheten för gärningsmannen utgjorde ett relevant skäl för att avstå från gärningen. Domstolen uttalar vidare att i det fall gärningsmannen har en mycket hög sannolikhet så är det normalt tillräckligt för att uppsåt ska anses föreligga samt att uppsåt i

---

⁷⁶ Se t.ex. Ulväng s. 2; Borgeke (2015), s. 383.

⁷⁷ Jfr. Borgeke (2017) s. 97.

⁷⁸ Se t.ex. NJA 2005 s. 732 där eventuell likgiltighet aldrig prövades då det inte kunde visas att gärningsmannen varit medvetet oaktsam.

⁷⁹ Se Borgeke (2017) s. 98.

allmänhet inte kan anses föreligga när föreställningen inte varit avsevärd.⁸⁰ Borgeke anför om detta uttalande att det torde vara att hänföra till det andra ledet i bedömningen av om likgiltighets uppsåt föreligger i det enskilda fallet.⁸¹ Andreev uttrycker det pregnant när han anför att den tilltalades riskinsikt i det första ledet är ett rättsfaktum, som alltså kan vara föremål för bevisföring, och i det andra ledet endast ett bevisfaktum i förhållande till bevis temat att den tilltalade varit likgiltig.⁸²

Det i det föregående stycke anförda kom att bekräftas och utvecklas något av Högsta domstolen i målet NJA 2016 s. 763. Målet gällde knivvåld med dödlig utgång. Frågan gällde huruvida den tilltalade hade haft uppsåt till det faktum att den andre skulle dö. Om likgiltighets uppsåtet anförde HD att det i allmänhet krävs att gärningsmannens föreställning om risken varit avsevärd. Rätten påpekade även att insikt om att det föreligger en mycket hög sannolikhet normalt tillräckligt för att uppsåt ska anses föreligga.⁸³ Om begreppet avsevärd menade domstolen att det innebär att risken måste ligga ganska högt på en sannolikhets skala i den meningen att risken ska uppfattas som stor eller betydande.⁸⁴

Vidare anför rätten att det i härvarande avseende finns skäl att fästa särskilt avseende vid varför en uppsåtlig gärning framstår som mer klandervärd. Från denna utgångspunkt måste det tillmätas avgörande betydelse vad gärningsmannen i gärningsögonblicket tror, i betydelsen utgår ifrån eller antar, beträffande effekten. I allmänhet är det nämligen knappast möjligt för den enskilde att skilja mellan fall där han är säker på att effekten kommer inträffa och fall där han inte är säker men tror att så kommer ske. Skillnaden har därför normalt ingen betydelse för hur gärningsmannen kommer att handla. HD menar vidare att det då ter sig befogat att säga att den som tror att en insikt kommer att inträda och ändå utför handlingen i allmänhet är att betrakta som likgiltig. Det motsatta gäller även då gärningsmannen normalt sett kan konstateras vara likgiltig om han utför handlingen i tron att den inte ska inträda. Vad gärningsmannen har trott om effekten kan sålunda ofta ge besked om huruvida han har varit likgiltig. I de fall då gärningsmannen trott att effekten skulle förverkligas, och ändå handlat, har förverkligandet av effekten typiskt sett inte utgjort ett för gärningsmannen relevant skäl att avstå från att utföra gärningen.⁸⁵

---

⁸⁰ Se NJA 2004 s. 176.

⁸¹ Se Borgeke (2015), s. 386.

⁸² Se Andreev JT s. 880 s. 888.

⁸³ Se 13 p.

⁸⁴ Se 15 p.

⁸⁵ Se 16-17 p; HD anför i 18 p. att det motsvarande gäller i förhållande till omständigheter.

Högsta domstolen konstaterar därefter att prövningen ska ske med utgångspunkt i omständigheterna vid gärningen. Därefter anger domstolen att gärningsmannen normalt varit likgiltig i de fall där han uppfattade att det fanns en mycket hög sannolikhet, men även när han trodde, i betydelsen utgick från eller antog, att omständigheten förelåg. Om gärningsmannen inte trodde detta, har han i allmänhet inte varit likgiltig.⁸⁶ Domstolen anför även här att de s.k. likgiltighetsmarkörerna i en del fall kan ha betydelse. Rätten menar dock att de endast är bevisfakta som ska användas med försiktighet och urskillning.⁸⁷

3.5.4 Särskilt om uppsåt i förhållande till omständigheter

I förhållande till gärningsomständigheter har behandlingen i praxis varit betydligt mer sparsam. I NJA 2004 s. 176 uttalas att vad gäller gärningsomständigheter torde det i allmänhet inte finnas möjlighet att på samma sätt som när det gäller effekter falla tillbaka på egentliga sannolikhetsresonemang. Det nämns därutöver att i förhållande till omständigheter som en persons ålder, att viss egendom var stöldgods eller att en försändelse innehöll narkotika är frågan snarare vad gärningsmannen med hänsyn till omständigheterna haft att räkna med. I NJA 2016 s. 763 nämns endast att vad som där anförts gällande effekter i princip kan tillämpas också när fråga är om gärningsomständigheter.⁸⁸ Högsta domstolen har dock även i NJA 2019 s. 668 medgett att endast begränsad ledning kan tas ur en utgångspunkt i den faktiska sannolikheten när fråga är om omständigheter och att inte heller likgiltighetsfaktorerna kan ge någon egentlig vägledning när fråga är om sådana rekvisit.⁸⁹

I doktrinen har frågan på ett liknande sätt endast varit föremål för en mindre omfattande diskussion. Andreev har dock författat en artikel på ämnet som i huvudsakliga drag är klargörande. Med hänvisning till HD:s uttalande om omständigheter i NJA 2004 s. 176 menar Andreev att det måste tolkas på rätt sätt. Han anför att när HD talar om vad en person rimligen borde ha insett så handlar det om argumentation om vad en normal person, med hänsyn till omständigheterna, skulle ha förstått. Åklagaren får således försöka presentera omständigheter som varit för handen och vad en normal person hade haft att inse i en sådan situation. Han anför dock att det ej får tolkas som så att insikt om risk föreligger så fort gärningspersonen haft

---

⁸⁶ Se 21-22 p.

⁸⁷ Se 23 p.

⁸⁸ Se 18 p; Jfr. NJA 2019 s. 721 15 p.

⁸⁹ Se 24-25 p.

anledning att räkna med en viss omständighet: Detta skulle medföra att även omedveten oaktsamhet var att betrakta som uppsåtligt.⁹⁰

Andreev exemplifierar i artikeln en typisk argumentation i mål om likgiltighet till effekter. ”Att knivhugga någon i bröstet innefattar en hög risk för att offret ska dö. Alla vuxna psykiskt friska personer förstår detta. Den tilltalade är vuxen och psykiskt frisk. Därför måste hen ha insett risken för offrets död”. Andreev anför i härvarande avseende att eftersom det inte finns någon egentlig sannolikhet att hänföra sig till när det gäller omständigheter åligger det på åklagaren att peka på omständigheter som talar för att den åtalade insåg risken samt argumentera kring vad en normal person skulle ha förstått i motsvarande situation.⁹¹

Vidare redogör Andreev för hur inställning till riskens förverkligande uttrycker sig när fråga är om omständigheter och inte följer. Andreevs sammanfattning av praxis och doktrin ger för handen att en prövning av gärningsmannens inställning alltid ska ta sin utgångspunkt i gärningsmannens uppfattade sannolikhet. Han anför att riskinsikten inte endast är ett rättsfaktum i det första ledet av likgiltighetsprövningen utan även ett bevisfaktum i det andra ledet. Om den uppfattade sannolikheten är hög krävs mindre övrig bevisning för att likgiltighet ska anses föreligga. Om den uppfattade sannolikheten i stället är låg krävs mer för att uppsåt ska anses vara bevisat.⁹²

Avslutningsvis menar Andreev att de etablerade likgiltighetsmarkörerna funkar mindre väl när fråga är om omständigheter. Han ger i stället ett par exempel som kan tala för och emot likgiltighet: Att personen gjort allvarligt menade försök att reda ut huruvida omständigheten föreligger samt att vederbörande fått besked som pekar i viss riktning. Gällande besked anser dock Andreev att de inte är att hänföra direkt till likgiltighetsfrågan. Eventuella besked, oavsett i vilken riktning de pekar, bör dock snarare vara att hänföra till sannolikhetsfrågan i det första ledet av prövningen.⁹³ Om en person efterfrågar huruvida en omständighet föreligger och får till svar att den ej gör det, bör naturligtvis den insedda risken för att omständigheten föreligger minska, något som då i sin tur minskar möjligheterna för att betrakta den tilltalade som uppsåtlig.

---

⁹⁰ Se Andreev s. 887 f.

⁹¹ Se Andreev s. 888.

⁹² Se Andreev s. 888 ff.

⁹³ Se Andreev s. 889 ff.

3.6 Konformitetsprincipen och täckningsprincipen

Konformitetsprincipen är en för straffrätten allmänt, men för uppsåtsbedömningar särskilt, en absolut central princip. I sin enklaste form uttrycks den som så att straff endast får ådöma den som kunnat, i betydelsen haft förmåga och tillfälle att, rätta sig efter lagen. Ur konformitetsprincipen härstammar skuldprincipen som innebär att endast den som genom sin gärning gett bevis på sin skuld ska åläggas ansvar.⁹⁴

Principen motiveras av vissa värden som ur samhällelig synpunkt hålls för goda. Jareborg framstår vara överens med Thornberg som anför att principen härstammar ur ett allmänt liberalt färgat kulturmönster där en frånvaro på krav av subjektiv täckning medför ett för omfattande intrång i den medborgerliga friheten. Vad som avses är att den enskilde berövas möjligheten att förutse konsekvenserna av sitt eget handlande då straff kan ådömas även den som iakttagit stor aktsamhet för sitt handlande.⁹⁵ Jareborg har uttryckt det som så att om ett krav på uppsåt inte erfordrades skulle straffrättsligt ansvar vara likställt med att drabbas av en olyckshändelse. Jareborg anför att en sådan ordning, där någon bestraffas oavsett om denne kunnat rätta sig efter lagen, är omoralisk.⁹⁶ Principen kan därför sägas vara delvist etiskt betingad.

Konformitetsprincipen är också hänförlig till allmänna principer för kriminalisering. Sådan sker ju i syfte att värna ett skyddsintresse, ett socialt intresse som man anser behöva skyddas medelst straffhot.⁹⁷ Enskild person kan ju gentemot detta intresse visa olika nivåer av ligkiltighet eller fientlighet. Den som riktar ett skarpladdat vapen mot en person som han är helt säker på är en människa och därpå trycker på avtryckaren visar en betydande ligkiltighet inför skyddsintresset för andras liv. Därunder kan man ju tänka sig olika nivåer av handlanden med samma effekt som är mindre klandervärda: Gärningsmannen visste inte att vapnet var laddat; Gärningsmannen trodde att det var ett luftgevär; Gärningsmannen förstod inte att det var en människa. Alla dessa varianter på detta första tema visar alla på en mindre klandervärd ligkiltighet eller fientlighet inför det skyddsvärda intresset för andras liv och välmående.

Av detta följer den straffrättsliga täckningsprincipen. Enligt denna ska gärningsmannens uppfattning sitt eget agerande överensstämma med det verkliga händelseförloppet. Vad som ska ”täckas” av uppsåtet utläses av rekvisiten i den enskilda bestämmelsen. För de ringa

---

⁹⁴ Se Jareborg s. 58 f.

⁹⁵ Se Jareborg & Ulväng s. 373; Jfr. Andreev s. 886 f.

⁹⁶ Se Jareborg s. 59.

⁹⁷ Jfr. Jareborg s. 51 f.

narkotikabrotten bestående i eget ska den tilltalade således ha uppsåt till att det är narkotika det är fråga om; till bruket, själva tillförseln till kroppen⁹⁸; och till att narkotikabruket sker olovligt. En gärningsman kan således, inom vissa ramar, frikännas från ett åtal för det fall att han inte hade uppsåt som täckte att det var narkotika det var fråga om eller att just hans hantering av narkotikan inte var lovlig.

3.7 Uppsåtstäckning av narkotikabrott

Härvarande avsnitt ämnar redogöra för hur uppsåtsbedömningar görs i förhållande till rekvisiten i straffbestämmelsen om ringa narkotikabrott. I förhållande till narkotikarekvisitet kan den tilltalade således framställa en uppsåttsinvändning i stil med att vederbörande varken haft praktisk visshet om att det varit fråga om narkotika samt inte heller insett någon risk och varit likgiltig inför detta faktum. I praktiken har den tilltalade alltså att inför rätten presentera en alternativhypotes som kan anses skapa ett rimligt tvivel som trots åklagarens bevisning innebär att åtalet inte är styrkt bortom rimligt tvivel.

Här bör även nämnas att det finns en skillnad i att den tilltalade å ena sidan inte vet vad han gör och å den andra i att han inte vet huruvida det han gör är tillåtet eller ej.⁹⁹ Detta första exempel kan medföra att det föreligger en uppsåtsbrist och medför att den tilltalade regelmässigt ej ska ådömas ansvar. Den andra formen av misstag hänför sig till en straffrättsvillarelse och behandlas inom ramen för 24 kap. 9 § BrB. För att ett sådant ska föreligga ska misstaget enligt stadgandets lydelse vara uppenbart ursäktligt.

3.7.1 Vad man gör

Vad gäller kravet på uppsåtstäckning i förhållande till narkotikarekvisitet har det av Martinsson beskrivits som *enkelt*. Vad han avser är att det inte krävs någon kännedom om den juridiska betydelsen av rekvisitet utan att det räcker med att gärningspersonen har uppsåt i förhållande till de faktiska omständigheterna. Martinsson menar därför att det för uppsåt räcker att den tilltalade är medveten om vilken substans det är fråga om.¹⁰⁰ Hoflund anför att den som ej

---

⁹⁸ I strikt mening utgår man från en av gärningsmannen medveten kontrollerad gärning som per definition alltid är uppsåtlig.

⁹⁹ Jfr. Andersson m.fl. s. 121.

¹⁰⁰ Se Martinsson s. 36 f.

förstår att det är fråga om narkotika på sin höjd kan straffas för oaktsamhetsbrott.¹⁰¹ Jareborg uttrycker sig mer försiktigt och anför att det nog räcker med att den tilltalade känner till vilket preparat det är fråga om. Han tillägger även att huruvida det också krävs täckning i förhållande till vilka egenskaper preparatet har är oklart.¹⁰² Träskman anför på samma vis att det ej krävs att den tilltalade vet om att ämnet är upptaget i någon narkotikaförteckning utan att det räcker med att gärningsmannen inser vilket ämne det är fråga om.¹⁰³

Att detta återspeglar gällande rätt går även att utläsas av tillgänglig praxis på området. I RH 1995:50 var omständigheterna som sådana att en man hade stoppats på Arlanda och befunnits vara i besittning av 52 tabletter av läkemedlet Lexotan. Tabletterna innehöll det narkotikaklassade ämnet bromazepam, ett lugnande medel tillhörande gruppen bensodiazepiner. I tingsrätten invände han att hans villfarelse om gällande rätt var ursäktlig vilket rätten inte höll med om och dömde den tilltalade.¹⁰⁴ I hovrätten menade den tilltalade i stället att han i första hand gjorde gällande att han inte kände till att tabletterna innehöll ett narkotikaklassat ämne och att han därför på grund av bristande uppsåt skulle frikännas. Med hänvisning till Jareborg och Hoflunds uttalanden, som redogjorts för i föregående stycke, frikändes den tilltalade.¹⁰⁵ Även om fallet gäller en innehavssituation bör motsvarande gälla även för andra narkotikabrott. Om man i presumerar att den tilltalade avlämnat ett urin-, eller blodprov som visade att han konsumerat den ifrågavarande narkotikan, bör på motsvarade vis åtalet ogillas då vederbörande inte insett att det faktiskt är narkotika det är fråga om.

I RH 2008:82 åtalades en person för att ha förvarat det narkotikaklassade ämnet Bromo-Dragonfly. Den tilltalade erkände innehavet som sådant men menade att han inte haft uppsåt till att det var just detta narkotiska preparat. Han hade i stället utgått ifrån att det var LSD det var fråga om. Den tilltalade menade att han inte kände till Bromo-Dragonfly och hade kontaktat polisen om han visste att det var vad han förvarade. Tingsrätten menade att han i vart fall varit likgiltig i förhållande till flaskornas innehåll. Hovrätten menade att den tilltalades egna uppgifter talade för att han varit beredd att förvara tung narkotika och även om han inte hade full kunskap om vad flaskorna innehöll så måste han ha insett att de i vilket fall innehöll någon

---

¹⁰¹ Se Hoflund s. 71.

¹⁰² Se Jareborg s. 353. Vad Jareborg menar med preparatets egenskaper framgår dock inte.

¹⁰³ Träskman (2012) s. 116.

¹⁰⁴ Jfr. nästkommande avsnitt.

¹⁰⁵ Domskälen är dock i yttersta grad otydliga. Rätten anför att den tilltalade "inte insåg att det var ett narkotikaklassat preparat", och att "underlåtenheten [att kontrollera innehållet] varit ursäktlig". Båda uttalanden är i det närmaste att hänföra till en ursäktlighetsbedömning, se följande avsnitt. Jfr. Zila, s. 66..

form av tung narkotika. Trots detta hade han förvarat narkotikan under ett flertal månader. Han skulle därför anses haft likgiltighetsuppsåt och ådömas ansvar.

Fråga uppstår hur extensivt man bör tolka detta avgörande. Hovrätten ansåg nämligen i målet att LSD och Bromo-Dragonfly skulle jämföras i farlighetshänseende. Om man i stället antar att antingen det föreställda eller det verkliga narkotiska preparatet var betydligt farligare uppstår fråga hur ett sådant fall skulle ha avgjorts. Om den tilltalade insett att det var narkotika men var i villfarelse om vilken sort anför Andersson m.fl. att ansvar för uppsåtligt brott kan ådömas men att straffvärdet bör utgå från den narkotika som uppsåtet täckte.¹⁰⁶ Som ovan anförts görs vad gäller ringa narkotikabrott bestående i eget bruk ingen skillnad varken i rubricering eller påföljd vad gäller bruk av olika typer av narkotika. Vad fallet illustrerar är att en person som åtalas för bruk av en viss typ av narkotika, inte med friande inverkan kan invända att hans uppsåt endast gällde en annan typ av narkotika. Denna slutsats bör även stödjas av att 1 § 6 p. NSL inte kräver uppsåt i förhållande till *viss* narkotika utan endast uppsåt gentemot narkotika i allmänhet.¹⁰⁷

3.7.2 Om det är tillåtet

För det fall att den tilltalade är väl införstådd med vilken substans det är fråga om men är i villfarelse gällande huruvida den är att klassificera som narkotika eller ej befinner sig vederbörande i en särskilt svår situation. Vad gäller sådana invändningar är nämligen utgångspunkten att de inte befriar från ansvar. Om den tilltalade mot åtalet anför att denne inte kände till att det var förbjudet att hantera ämnet kommer det att behandlas som en straffrättsvillfarelse inom ramen för 24 kap. 9 §.¹⁰⁸ Enligt ordalydelsen krävs att villfarelsen är att betrakta som *uppenbart ursäktlig*. Begreppet villfarelse i härvarande avseende omfattar även okunnighet: Både felaktiga uppfattningar och ren okunnighet omfattas.¹⁰⁹

Bestämmelsen tillkom så sent som 1994.¹¹⁰ I svensk rätt har huvudregeln under mycket lång tid varit att missförstånd eller okunnighet om lagens innehåll ej befriar från ansvar.¹¹¹ Regeln har

---

¹⁰⁶ Se Andersson m.fl. s. 115.

¹⁰⁷ Jfr. Asp m.fl. s. 334 f.

¹⁰⁸ Här bör erinras om att bedömningen enligt 24 kap. 9 § BrB inte, i strikt mening, hänförlig till uppsåtsprövningen utan till ursäktande omständigheter. Av framställningstekniska skäl presenteras det ändå här.

¹⁰⁹ Se Jareborg s. 362 f; Jfr. även prop. 1993/94:130 s. 55 f.

¹¹⁰ Se prop. 1993/94:130.

¹¹¹ Se Martinsson, s. 27.

dock inte tillämpats reservationslöst och utan undantag. Den allmänna uppfattningen är att man av kriminalpolitiska skäl inte kan gå så långt i kravet på subjektiv täckning att den tilltalade ska visas känt till att handlingen var brottslig. Ett sådant krav skulle innebära en orimlig bevisbörda för åklagaren.¹¹²

I praxis utarbetades dock utan lagstöd vad som i förarbetena till bestämmelsen benämns *ursäktsteorin*. Huvudregeln enligt den är att villfarelsen saknar relevans, med undantag för särskilda fall där gärningsmannens villfarelse framstår som just ursäktlig. Enligt ursäktsteorin blir hänsynen till rättsskipningens effektivitet tillräckligt tillgodosedd om det för ansvarsfrihet krävs att något klander inte kan riktas mot gärningsmannen.¹¹³ Noteras kan att det i propositionen uttalas att även om det även fortsättningsvis ska vara fråga om tillämpning i rena undantagsfall ändå ska vara fråga om en något mer omfattande användning än tidigare.¹¹⁴

Enligt propositionen gäller detta fyra typfall: Att det varit fråga om en felaktigt publicerad författningsbestämmelse, eller där gärningsmannen trots en formellt sett fullständigt riktig publicering inte haft möjlighet att få kännedom om innehållet i en rättsregel; Det har varit fråga om ett synnerligen otydligt straffbud; Offentlig myndighet har genom någon ämbetsåtgärd gett gärningsmannen anledning att anta att det överträdde straffbudet haft ett annat innehåll än det i verkligheten haft; och slutligen privata sakkunniga eller enskilda personer med auktoritativ ställning har lämnat felaktiga uppgifter.¹¹⁵ Martinsson anför om typfallen att de fortfarande äger giltighet enligt formuleringen *av annan orsak* i 24 kap. 9 § BrB, trots att ursäkt på grund av felaktig publicering är det enda som uttryckligen nämns.¹¹⁶

I RH 1990:99 var omständigheterna mycket speciella. En somalisk medborgare åtalades för att ha försökt föra in khat, vilket är narkotika, till Sverige. Växten är mycket vanlig i Somalia där den brukas av religiösa skäl. Den tilltalade hade rest utomlands den 25 oktober och hade i London införskaffat växtdelarna. Han hade återvänt den 30 november. Den 1 november samma månad hade dock khat kommit att narkotikaklassats. Den tilltalade invände och menade att han hade tagit in khat tidigare utan att stöda på problem, att han inte kände till att det blivit förbjudet, samt att hans svenska inte var så bra. Hovrättens majoritet menade, med beaktande av alla

---

¹¹² Se prop. 1993/94:130 s. 53; Jfr. Martinsson s. 35 ff.

¹¹³ Se prop. 1993/94:130 s. 53.

¹¹⁴ Se prop. 1993/94:130 s. 56 ff.

¹¹⁵ Se prop. 1993/94:130 s. 54; Jfr. Jareborg s. 363.

¹¹⁶ Se Martinsson, s. 43 f.

föreliggande omständigheter, att misstaget var klart ursäktligt. Fallet är snarast att hänföra till den första gruppen av typfall som nämnts ovan.¹¹⁷

I förhållande till de typfall som är att hänföra till otydligt straffbud kan här anföras det ovan omnämnde NJA 2019 s. 531, där den tilltalade åtalades för att innehavt en beredning innehållandes THC. Både tingsrätten och hovrätten kom med hänvisning till legalitetsprincipen fram till att åtalet skulle ogillas. Högsta domstolen menade dock att regelverket inte var så otydligt att det inte kunde tillämpas, varpå den tilltalade skulle ådömas ansvar.¹¹⁸

I det ovan nämnda NJA 1999 s. 485 var fråga, som redogjorts för, om deuterioamfetamin utgjorde narkotika. Den tilltalade invände att han misstagit sig i frågan. I hovrättens domskäl, dock ej i HD:s, uttalas att den tilltalade varit i kontakt med kemikalieinspektionen för att få svar på frågan om ämnet utgjorde narkotika. Han hade dock inte lyckats. Som hovrätten anför är det dock läkemedelsverket som är den ansvariga myndigheten. Hovrättens domskäl kan således implicit tolkas som så att den tilltalade, för det fall att han kontaktat rätt myndighet och fått ett svar, hade kunnat ansetts vara ursäktlig och ej ådömts ansvar.

---

¹¹⁷ Jfr. Norrköpings tingsrätt dom den 16 december 2020 i mål nr B 1210–19 där den tilltalade ådömdes ansvar för innehav av narkotika, ett innehav som uppdagades samma dag som ämnet narkotikaklassats.

¹¹⁸ Underrätterna friade den tilltalade med hänvisning till legalitetsprincipen. Det var således formellt inte fråga om tillämpningen av 24 kap. 9 §. Då prop. 1993/94:130 ämnade att tydliggöra legalitetsprincipen i svensk rätt får avgörandet anses äga motsvarande tillämpning.

4. Processrättsliga utgångspunkter

4.1 Gärningsbeskrivningen

Den av åklagaren framställda gärningsbeskrivningen är central för domstolens prövning av ett brottmål. av brottmål. Ur 30 kap. 3 § RB framgår att brottmålsdomen ej får avse annan gärning än den för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts. Stadgandet uttrycker den s.k. ackusatoriska principen, varifrån vilken följer att domstolen ej på eget initiativ får ta upp en fråga om straffrättsligt ansvar med mindre att den väckts av åklagare.¹¹⁹

I motiven anges att det ankommer på åklagaren att precisera det *handlingsförlopp för vilket han anser den tilltalade böra fällas till ansvar*. Närmare anges att det ifrågasvarande handlingsförloppet innefattar såväl de yttre faktiska omständigheterna samt de subjektiva moment som ingår i gärningen.¹²⁰ Vad en stämningsansökan mer exakt ska innehålla framgår av 45 kap. 4 § RB. I dess 1 st. framgår att den ska innehålla information den tilltalade, eventuell målsägande och den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecken. Ekelöf m.fl. anför att gärningen på detta vis kommer att preciseras, med följd av att åtalet begränsas i tid och rum samt till subjekt och objekt.¹²¹ Det synes inte vara tillräckligt att åklagaren i gärningsbeskrivningen endast anger att den tilltalade brutit mot viss lag utan att närmare förklara vilket brottsligt handlande som ligger till grund för bestämmelsens tillämpning. Det krävs i princip att de brottsliga rekvisiten relaterar till gärningsmannens agerande i verkligheten.¹²² Diesen har uttalat att gärningen ska konkretiseras så att den beskriver hur brottet har utförts i det individuella fallet.¹²³

Den centrala frågan i härvarande avseende är naturligtvis hur preciserad en gärningsbeskrivning måste vara för att kunna läggas till grund för domstolsprövning och domslut. Högsta domstolen har i sin praxis stannat för att ange att kravet på åklagaren inte innebär att denne i detalj ska beskriva den brottsliga gärningen. Det enda som krävs enligt 45 kap. 4 § RB enligt HD är att omständigheter som är tillräckliga för gärningens kännetecknande anges. HD menar om detta att gärningsbeskrivningen ska innehålla vad som enligt åklagaren konstituerar brottet.¹²⁴ HD

---

¹¹⁹ Se Ekelöf II s. 145.

¹²⁰ Se NJA II 1943 s. 392.

¹²¹ Se Ekelöf II, s. 146.

¹²² Se Ekelöf II s. 147 f; Jfr. RH 2012:63.

¹²³ Se Diesen (2015) s. 203.

¹²⁴ Se NJA 2014 s. 664 9 p.

har även uttalat att gärningsbeskrivningen bör täcka de rekvisit som karaktäriserar gärningen som brottslig.¹²⁵

Diesen har resonerat huruvida en generell regel kan ställas upp som besvarar frågan hur preciserad en gärningsbeskrivning måste vara. Den regel han formulerar lyder som så att gärningsbeskrivningen ska vara så precis som omständigheterna medger.¹²⁶ Diesen menar därför att om åklagaren kan ange ett exakt klockslag för brottet så ska hon göra det; Om hon kan ange hur personen har dött ska hon göra det. Med Diesens synsätt får åklagaren inte vara vad han beskriver som taktiskt vag.¹²⁷

Det finns här anledning att erinra om varför det överhuvudtaget uppställs ett krav på att gärningsbeskrivningen ska vara preciserad. Den enkla förklaringen att den tilltalade ska veta exakt vad han är åtalad för. Om en gärningsbeskrivning är mer vag och mer omfattande försvåras möjligheten för den tilltalade att föra motbevisning mot åklagarens gärningsbeskrivning.¹²⁸

Genom gärningsbeskrivningen, med en formulering lånad från Diesen, så åtar sig åklagaren en specifik bevisbörda. Åklagaren förhåller sig till ett lagrum och beskriver av vem, när, var och hur det aktuella brottet har begåtts. Det åligger sen åklagaren att styrka varje deltema i gärningsbeskrivningen och kan hon inte göra det så ska åtalet ogillas och den tilltalade frikännas.¹²⁹ Om man här håller fast vid Diesens formulering att åklagaren genom gärningsbeskrivningen, så att säga, konstruerar sitt eget bevisstema så följer av detta att en vag och mindre preciserad sådan medför svårigheter. Vad som här avses är att åklagaren får en bevislättning som inte kan anses vara motiverad.¹³⁰

Av det ovan anförda följer dock inte nödvändigtvis att man inte ibland nödgas godtaga en gärningsbeskrivning som är mer obestämd. Det väsentliga intresset av en effektiv rättskipning talar med fog för att man ibland måste godta att den påstådda gärningen anges på ett mer obestämt vis.¹³¹ Detta är även något som sker i viss utsträckning i det praktiska rättslivet och får anses utgöra ett väletablerat faktum.¹³²

---

¹²⁵ Se NJA 2003 s. 486.

¹²⁶ Se Diesen (09/10) s. 507 f.

¹²⁷ Se Diesen (2015) s. 203 f.

¹²⁸ Se Dahlman, s. 53 f; Nordh s. 30; Ekelöf II s. 147 f; Diesen (2015), s. 200.

¹²⁹ Se Diesen (2015), s. 199 f.

¹³⁰ Se Diesen (2015), s. 202; Dahlman, s. 54.

¹³¹ Se Heuman, s. 536.

¹³² Se Gregow s. 521; Diesen (2015) s. 203 not 17.

Diesen, har som ovan anförts, förespråkat att den av åklagaren presenterade gärningsbeskrivning ska vara så precis som omständigheterna medger. Ett snarlikt resonemang går att finna hos Nordh som anför att det rimligen inte kan ställas högre krav på åklagaren att ange tiden och platsen för gärningarna än vad som går att utreda.¹³³ Samma resonemang torde vara tillämpligt även för det fall att själva brottsliga gärningen inte går att klarlägga närmare. De flesta brottstyper, samt även i de enskilda fallen, torde vara av sådan beskaffenhet att det ändå står klart, i alla fall i vissa delar, hur den brottsliga handlingen har företagits.¹³⁴

I förhållande till det som ovan redogjorts för gällande gärningsbeskrivningens formulering och precisering så kan följande anföras: Brottsypen ringa narkotikabrott bestående i eget bruk som sådan är av sådan karaktär att gärningsbeskrivningarna knappast kan vara annat än mycket allmänt formulerade. Brottsypen är ju såtillvida unik att man i efterhand endast kan konstatera att den tilltalade har narkotika i någon kroppsvätska, men knappast mer än så. Åklagaren kan således regelmässigt inte anföras något om på vilket sätt bruket har skett; Åklagaren kan endast framföra en grov uppskattning vid vilken tidpunkt bruket skett: Om den geografiska platsen kan oftast ingenting alls anföras.

Vad gäller själva gärningen uttrycks den i huvudsak på ett mycket allmänt sätt. Det huvudsakliga uttryckssättet framstår vara att åklagaren beskriver gärningen som att den tilltalade "Använt" narkotika.¹³⁵ Ur praxis går att finna två mål från Svea hovrätt där två tingsrätten hade varsitt åtal då de menade att åklagarens gärningsbeskrivning var för otydlig. Åklagaren hade gjort gällande att den tilltalade "Tagit" cannabis. Hovrätten anförde i sina domskäl att det kunde ifrågasättas om det av åklagaren valda uttrycket var helt lyckat, men menade att det ändå inte kunde finnas något tvivel om vilken gärning det var som åklagaren gjorde gällande.¹³⁶ En läsning av tillgänglig praxis ger för handen att formuleringen är accepterade av domstolarna så som tillräckligt preciserade och att de således kan ligga till grund för dom i målet. Det krävs således inte att åklagaren i gärningsbeskrivningen anger att intaget i det enskilda fallet har skett genom rökning, injicering, sväljning osv. Visserligen kan man här invända att det inte spelar någon roll hur narkotikabruket har skett i det enskilda fallet då det tydligt framgår i förarbetena att allt bruk oavsett metod ska omfattas av bestämmelsen.¹³⁷

---

¹³³ Se Nordh, s. 30.

¹³⁴ Jfr. Diesen (2015) s. 204; Jfr. Dahlman s. 54 f.

¹³⁵ Se t.ex. Attunda Tingsrätt dom 2020-12-30 mål B 12722-20, Skaraborgs tingsrätt dom 2020-12-18 B 4397-20, Sundsvalls tingsrätt dom 2020-12-21 mål B 2325-20

¹³⁶ RH 2014:53 I-II.

¹³⁷ Se prop. 1987/88:71 s. 18.

Vad gäller platsen för gärningen är i huvudsak även den mycket allmänt formulerad. I praxis förekommer ett antal varianter. I huvudsak anges att brottet skett antingen på en mer preciserad adress eller mer generellt inom en viss kommun. Oaktat vilken variant som används kompletteras den i huvudsak med tillägget att det även kan ha skett på annan okänd plats någonstans i Sverige.¹³⁸ Det går dock att finna exempel på att en sådan nationell utvidgning av brottsplatsen inte görs och att endast en viss kommun specificeras.¹³⁹ Från övrig praxis skulle man som exempel kunna anföra rättsfall där den tilltalade framför en *danmarksinvändning*, varpå han menar att han inte kan ådömas ansvar. Mål där den tilltalade invänder att han brukat narkotikan i Danmark har ju dock snarare en sådan funktion i processen att åtalet ska ogillas då kravet på dubbel straffbarhet ej är uppfyllt, eftersom just bruk av narkotika inte är olagligt i Danmark.¹⁴⁰ I teorin kan man väl tänka sig att åklagaren utvidgar den geografiska bestämningen att inte endast avse Sverige.¹⁴¹

Vad gäller tidsangivelse för brottet varierar de något. Återkommande formuleringar är ”någon dag dessförinnan”¹⁴², ”dagarna dessförinnan”¹⁴³ och ”kort tid dessförinnan”¹⁴⁴. Exempelen ska ej betraktas som uttömmande utan i praxis förekommer även andra formuleringar med en snarlik eller motsvarande innebörd. Att tidsgränserna på det här anförda sättet anges på ett mer allmänt sätt är en naturligt följd av att olika narkotiska preparat och dess nedbrytningsprodukter kan påträffas i kroppsvätskor under betydligt längre tid än själva berusningstillståndet. Det är således, med hänsyn till omständigheterna i det individuella fallet, behäftat med omfattande svårigheter att överhuvudtaget kunna konstatera mer precist när ett narkotikaintag faktiskt har skett.¹⁴⁵ Således är det i härvarande avseende oundvikligt att tidsangivelsen är av mer allmän karaktär.

---

¹³⁸ Se t.ex. Attunda tingsrätt dom 2020-10-06 mål B 6280-20, Skaraborgs tingsrätt dom 2020-12-21 mål B 4260-20, Sundsvalls tingsrätt dom 2020-12-08 mål B 2021-20

¹³⁹ se t.ex. Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-16 mål B 2364-20 och Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-06 mål B 1928-20.

¹⁴⁰ Jfr. RH 2001:16 och RH 2010:38.

¹⁴¹ Jfr. Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2016-06-29 B 2968-17 där åklagaren gjorde gällande endast att den tilltalade innehavt och brukat cannabis utomlands.

¹⁴² Se Sundsvalls tingsrätt dom 2020-06-10 mål B 1052-20.

¹⁴³ Se Skaraborgs tingsrätt dom 2020-09-10 mål B 3740-20 och Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-06 mål B 1928-20.

¹⁴⁴ Se Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-19 den B 2012-20 och Attunda tingsrätt dom 2020-10-08 mål B 7967-20.

¹⁴⁵ Jfr. Prop. 1987/88:71 s. 22 och 69 f.

Åklagaren ska i gärningsbeskrivningen anföra att gärningen utförts med uppsåt.¹⁴⁶ En vanlig standardfras är att gärningsbeskrivningen avslutas med ”TT har utfört gärningen med uppsåt”.¹⁴⁷ På vilket sätt uppsåtet ska anges i gärningsbeskrivningen har varit föremål för diskussion i litteraturen. Det har exempelvis ansetts att uppsåtet skulle behöva dekonstrueras på samma sätt som andra brottsrekvisit, en uppfattning som av andra har betraktats som tveksam.¹⁴⁸

Sammanfattningsvis kan följande anföras. Som framgått ovan så utformas gärningsbeskrivningarna i den härvarande typen av mål på ett mycket allmänt sätt. Detta är också någonting som i praxis är passivt godtaget, vilket framgår av att domstolarna i huvudsak aldrig invänder mot den av åklagaren utformade gärningsbeskrivningen. Att domstolarna anser detta godkänt har även anmärkts i litteraturen.¹⁴⁹ Brottsypen ringa narkotikabrott bestående i eget bruk är troligtvis den i särklass svåraste vad gäller möjligheten för åklagarna att utforma en konkret gärningsbeskrivning. Brottsypen är ju till sin art sådan att man knappast kan precisera gärningsbeskrivningen på något bättre vis.

Fråga uppstår vilka verkningar detta nu konstaterade faktum får på processen som helhet. Som ovan anförts innebär en allmänt formulerad gärningsbeskrivning en bevislättning för åklagaren. Det är naturligtvis så att det är lättare att styrka att någonting skett, någonstans, någon gång, än att styrka att något visst hänt, på en viss plats, vid en viss tidpunkt. Åklagaren medges alltså genom de allmänt formulerade gärningsbeskrivningarna en bevislättning. Samtidigt innebär de att den tilltalade också får svårare att föra motbevisning.

På detta område finns det uttalanden i rättskällorna som ger för handen att vid en allmänt formulerad gärningsbeskrivning så ska den tilltalade tillåtas vara mer allmän med de invändningar han framställer inför rätten. Det har då anförts att detta ska tillkomma den tilltalade inför ramen för domstolens bevisvärdering. Med detta synsätt ska domstolen när den värderar den tilltalades motbevisning särskilt beakta det faktum att det i målet föreligger svårigheter för honom att föra motbevisning.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ Se Dahlman, s. 53; Jfr. Ekelöf V s. 177.

¹⁴⁷ Jfr. Ekelöf V s. 148.

¹⁴⁸ Se Victor, s. 761;

¹⁴⁹ Se Holmgård, s. 48 och 178; Se Ekelöf II s. 148; Jfr. Diesen (2015) s. 154 f.

¹⁵⁰ Se Diesen (2015) s. 204; Se Ekelöf II s. 147 f.; Se Nordh, s. 30.

4.2 Beviskrav

35 kap. 1 § RB stadgar att rätten, efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit ska avgöra vad i målet har blivit bevisat. Domstolen ska således i ett brottmål beakta all den föreliggande bevisningen och på basis av denna avgöra när någonting kan anses bevisat och vad som därefter kan ligga till grund för fällande eller friande dom i målet. Vad det innebär med att någonting ska anses bevisas samt vilka metoder som bör användas för att avgöra som så är fallet säger rättegångsbalken ingenting om. Diskussionen om *beviskravet* har och är fortfarande föremål för omfattande diskussion i praxis och litteraturen.

Den diskussion som har förts om beviskravets formulering och omfattning är intimt förknippad med risken för och konsekvenserna av materiellt felaktiga domar. En målsättning för rättsväsendet, och samhället i stort, är naturligtvis att minska förekomsten av att oskyldiga döms. Av denna anledning måste beviskravet vara högt.¹⁵¹ Detta mål ställs i ett visst motsatsförhållande till det minst lika eftersträvansvärda målet om effektiv rättskipning och att skyldiga brottslingar inte ådöms straff. Beviskravet får således inte sättas för lågt med följd att en stor mängd oskyldiga döms för brott de inte har begått, men samtidigt inte så pass högt att det blir omöjligt att ådöma ansvar.¹⁵² Man får blygsamt acceptera att beslut i rättsliga spörsmål i det närmaste aldrig kan fattas med hundra procentig säkerhet.

Högsta domstolen uttalade i NJA 1980 s. 725 att beviskravet i brottmål innebär att det ska vara *ställt utom rimligt tvivel* att den tilltalade har agerat på det sätt som åklagaren i sin gärningsbeskrivning gör gällande. Begreppet *bortom rimligt tvivel* förekommer också för att på samma sätt beskriva beviskravet. Ingen skillnad i innebördshänseende är avsedd.¹⁵³ Uttalandet återkommer därefter regelmässigt i domstolarnas avgöranden i brottmål och får anses utgöra gällande rätt om definitionen på beviskravets nivå.¹⁵⁴ Beviskravet ställt utom rimligt tvivel kan även uttryckas motsatsvis: Om rimligt tvivel föreligger om den tilltalades skuld så är beviskravet inte uppfyllt.¹⁵⁵ Beviskravet är på detta sätt negativt definierat.

Hur beviskravet bortom rimligt tvivel närmare ska förstås är dock behäftat med oklarhet. Gregow har i en mycket välciterad artikel uttryckt det som så att det praktiskt sett skall framstå

---

¹⁵¹ Se Ekelöf IV s. 150.

¹⁵² Se Dahlman, s. 133 ff; Diesen (2015), s. 138; Ekelöf IV s. 85 f.

¹⁵³ Se Diesen (2015), s. 147; Dahlman, s. 133.

¹⁵⁴ Se bl.a. NJA 2012 s. 45, NJA 2016 s. 763, NJA 2017 s. 316.

¹⁵⁵ Se Diesen (2015) s. 146 f; Ekelöf IV s. 151 ff.

som uteslutet att den åtalade är oskyldig.¹⁵⁶ Diesen menar att beviskravet i semantiska termer kan uttryckas som att det ligger mellan *tillräckliga skäl* och *uppenbart*. Med tillräckliga skäl avses den nivå av bevisning som krävs för att åklagaren ska kunna väcka åtal enligt 23 kap. 2 § RB. Med uppenbart avses ett begrepp som ligger nära existens, som alltså i det närmaste är helt säkert. Diesen för även fram *kan hållas för visst* som en beteckning på beviskravet.¹⁵⁷

Vad som krävs för att ett tvivel ska vara rimligt har även det varit föremål för omfattande diskussioner i litteraturen. Ekelöf menar att tvivlet ska vara rationellt (logiskt motiverat) och konkret (underbyggt av fakta).¹⁵⁸ Lambertz anför om begreppet rimligt att det rent språkligt är ungefär detsamma som att någonting är tänkbart, fullt tänkbart, möjligt, praktiskt möjligt. Han anför därför att ytterst osannolika händelseförlopp och förklaringar kan avfärdas.¹⁵⁹ Diesen är av åsikten att ett konkret tvivel ska gå att återfinna i processmaterialet, men att dess konkretionsgrad måste avgöras från fall till fall.¹⁶⁰ Ekelöf anför att det finns exempel på att HD ogillat åtal utan hänvisning till ett konkret händelseförlopp

Med det är dock naturligtvis inte sagt att beviskravet är densamma gällande alla olika spörsmål som kan aktualiseras inom ramen för en brottmålsprocess. Frågan om beviskravet eventuellt är differentierat samt på vilka grunder en sådan differentiering i så fall ska göras har varit föremål för omfattande diskussion i litteraturen. Cars har i en välciterad artikel uttalat att det är uppenbart att beviskravet inte är och inte heller kan vara detsamma i alla mål. Han menar att det måste anpassas efter brottets svårhetsgrad och kanske även i förhållande till generell svårutredbarhet.¹⁶¹

Man skulle således inledningsvis kunna tänka sig att brottets svårighetsgrad är en sådan relevant faktor som kan påverka beviskravets omfattning. Cars anför att nackdelarna av felaktigt fällande domar är mindre allvarliga när det gäller bagatellbrott.¹⁶² Uppfattningen att en differentiering ska ske vid olika brottstyper har dock ett mycket svagt stöd i rättskällorna. I NJA 2009 s. 447 menar HD att det i mål om sexualbrott krävs *liksom i brottmål i övrigt* att gärningen är styrkt utom rimligt tvivel. Avgörandet får anses tydligt ha klargjort att beviskravet är densamma över hela linjen.¹⁶³ Här bör dock avslutningsvis anföras att det faktum att stödet i

---

¹⁵⁶ Se Gregow s. 510.

¹⁵⁷ Se Diesen (2015), s. 142.

¹⁵⁸ Se Ekelöf IV s. 153.

¹⁵⁹ Se Lambertz s. 2 f.

¹⁶⁰ Se Diesen (2015) s. 250; Jfr. Ekelöf IV s. 153.

¹⁶¹ Se Cars s. 977.

¹⁶² Se Cars. 982 f; Diesen (2015) s. 150 f.

¹⁶³ Jfr. Diesen s. 150 not 130.

rättskällorna för en sådan tolkning är svagt naturligtvis inte innebär att en stor andel praktiserande jurister ändå uppfattar att så är fallet. Inte heller är det omöjligt att beviskravet, de facto, i rättstillämpningen är differentierad.

Till skillnad från vad som gäller i tvistemål medges inte några bevislättnader för det fall att målet är särskilt svårt att utreda.¹⁶⁴ I NJA 1982 s. 164 uttalar HD explicit att bevissvårigheter inte får föranleda att domstolarna avstår från att kräva full bevisning. HD uttalar i NJA 2019 s. 347 att bevissvårigheter inte medför att beviskravet sänks.¹⁶⁵

Därutöver kan man naturligtvis frågas om beviskravet är densamma för alla rekvisit i en bestämmelse. Vad gäller de objektiva rekvisiten gäller det som anförts i föregående stycke: Ingen bevislättning medges. Fråga återstår således vad som gäller för de subjektiva rekvisiten. Svaret är att så inte är fallet. Åklagaren har alltså att styrka bortom rimligt tvivel att den tilltalade agerat med uppsåt i det föreliggande fallet. Stödet i litteraturen för att beviskravet gällande de subjektiva rekvisiten även de är att de ska styrkas bortom rimligt tvivel är starkt.¹⁶⁶ Det går även att finna stöd i Högsta domstolens praxis. I NJA 2012 s. 45 uttalar HD explicit att åklagaren har att styrka sådana omständigheter som ger stöd för bedömningen att det är ställt utom rimligt tvivel att gärningsmannen handlade med uppsåt.¹⁶⁷ HD har således stannat för att samma beviskrav gäller även i uppsåtsfrågan.

Diesen menar dock i härvarande avseende att man på grund av praktiska bevissvårigheter måste tillämpa ett lägre krav.¹⁶⁸ Han anför att påståendet att den tilltalades avsikter ska styrkas bortom rimligt tvivel är att upprätthålla en myt, att det helt enkelt inte går att med sådan säkerhet uttala sig om den tilltalades inre tankar.¹⁶⁹ Han menar att det finns sådana betydande svårigheter att klarlägga den tilltalades mentala processer att man i praktiken inte kan upprätthålla ett så högt beviskrav utan att använda sig av vad han benämner *juridiska genvägar*.¹⁷⁰

Diesens invändning tillhör en bredare diskussion som förts i litteraturen huruvida man kan bevisa uppsåt och på vilket sätt det i så fall ska göras. Asp m.fl. framstår inte dela denna uppfattning. De menar i stället att man från gärningsmannens agerande i det enskilda fallet kan dra slutsatser om vederbörandes uppsåt. Vad en person tror och avser i det enskilda fallet kan

---

¹⁶⁴ Se Ekelöf IV s. 154; Diesen (2015) s. 158; Gregow s. 510 f.

¹⁶⁵ Se 18 p. HD anför att undantag gäller för ansvarsfrihetsgrunder t.ex. nödvärn.

¹⁶⁶ Se Asp m.fl. s. 294; Borgeke (2017) s. 102; Jfr. Ekelöf IV s. 158, Träskman (2012) s. 231.

¹⁶⁷ Se 9, 31 och 37 p.

¹⁶⁸ Se Diesen (2015) s. 170. Jfr. även s. 158.

¹⁶⁹ Se Diesen (2015) s. 164.

¹⁷⁰ Se Diesen (2015) s. 158.

med detta synsätt utläsas ur dennes handlande om sammanhanget som omger detta.¹⁷¹ Det finns även ett relativt omfattande stöd i Högsta domstolens prejudikatbildning som ger stöd åt detta synsätt. I NJA 1992 s. 474 uttalar HD att den tilltalades handlade visar att han hade uppsåt att döda offret. I NJA 2011 s. 563 uttalar HD att vid brott mot person är angreppssättet och dess typiska effekt en utgångspunkt för uppsåtsbedömningen.¹⁷² På samma sätt uttalar HD i NJA 2013 s. 376 att den tilltalades agerande i direkt anslutning till ett dödande visade att det utförs med avsikt att döda.¹⁷³

Det som i föregående stycke anförts är dock, i princip, vad Diesen avser när han talar om juridiska genvägar. Vad Diesen menar att dessa utgör är just olika metoder för att kunna upprätthålla det höga beviskravet. De olika metoder han anger innefattar bland annat att: Presumera uppsåt vid styrka objektiva rekvisit; Att omdefiniera uppsåtet så att det innebär att det är uppfyllt vid medvetet handlande och att gärningsmannen känner gärningens innehåll och konsekvenser; Att man använder ett sannolikhetsuppsåt; Att prövningen objektivteras; Eller att man sänker beviskravet.¹⁷⁴ Diesen medger visserligen avslutningsvis att HD har stannat för att samma beviskrav som för objektiva rekvisit, utom rimligt tvivel, gäller även i uppsåtsfrågan. Han menar dock att domstolarna i praktiken använder en sorts presumtionsuppsåt eller en objektifierad prövning.¹⁷⁵

4.3 Utredningskrav

Utöver det uppställda beviskravet på bortom rimligt tvivel har även i praxis och doktrin ställts upp ett krav som hänför sig till utredningens omfattning, ett utredningskrav. Kravet baseras på tanken att en slutsats som nåtts på en mindre omfattande grund är lättare att så tvivel om. Tanken på att även utredningens omfattning bör beaktas inom ramen för brottmålsprocessen är att hänföra till tanken att ju mer information man har i det enskilda fallet desto större är sannolikheten att man också kommer att fatta rätt beslut.¹⁷⁶ Någon lagstadgad regel om att det

---

¹⁷¹ Se Asp m.fl. s. 294 ff.

¹⁷² Se 13 p; Jfr. Asp m.fl. s. 296 f.

¹⁷³ Se 32 p; Jfr. Cavallin s. 305 ff.

¹⁷⁴ Se Diesen (2015) s. 159 ff.

¹⁷⁵ Se Diesen (2015) s. 164 f; Jfr. Cavallin s. 306 f.

¹⁷⁶ Jfr. Diesen (2015) s. 176.

föreligger ett utredningskrav går dock ej att finna.¹⁷⁷ Med hänvisning till det allmänna intresset av en materiellt riktig dom finns det dock anledning att uppställa ett sådant.¹⁷⁸

Ekelöf har i härvarande avseende talat om begreppet robusthet i förhållande till utredningskravet. Begreppets innebörd enligt Ekelöf är att det inte framstår existera någon ytterligare bevisning som kan påverka bevisvärdet.¹⁷⁹ Han menar att för fällande dom krävs att bevisningen är robust: Man ska kunna utgå från att ytterligare undersökning om gärningen inte skulle ändra bevisläget. Ekelöf anför vidare att det i litteraturen anförts att frågan om robusthet har formulerats som just ett utredningskrav.¹⁸⁰

Diesens uppfattning om robustheten är just att det innebär ett utredningskrav. Diesen talar därför inledningsvis om att det föreligger en utredningsstandard.¹⁸¹ Utredningsstandarden framstår han utläsa ur 46 kap. 4 § 2 st. och 46 kap. 15 a § RB. Enligt dessa stadganden åläggs rätten ett ansvar för utredningen i brottmål.¹⁸² Diesen tycks vara av den uppfattningen att denna standard utgör en sorts lägstanivå för att domstolen överhuvudtaget ska kunna företa målet till avgörandet. Om rätten avgör saken utan att fullgöra detta föreligger enligt Diesen ett grovt rättegångsfel.¹⁸³ Rättens ansvar för utredningen består således, enligt Diesen, i att se till att det finns ett för målet godtagbart beslutsunderlag enligt vad målet kräver. Detta gäller med detta synsätt både åklagarens utredning men även att den tilltalades invändningar blir tillräckligt beaktade.¹⁸⁴

Att domstolen på detta vis ska bistå åklagaren i att färdigställa sin utredning är inte okontroversiellt. Utgångspunkten i brottmålsförfarandet är ju att man tillämpar en ackusatorisk princip¹⁸⁵: Åklagaren framställer en gärningsbeskrivning och domstolen avgör skuldfrågan.¹⁸⁶ Diesen är av åsikten att domstolen ska se till att kravet på utredningsstandard upprätthålls. Detta då han menar att rätten har ett ansvar att avgörandet är materiellt grundat. Han hänvisar även till resurseffektivitet med hänvisning till att det inte finns något skäl för domstolen att ta upp ett mål endast för att ogilla det på grund av åklagarens bristfälliga framställning.¹⁸⁷ Dahlman anför

---

¹⁷⁷ Se Ekelöf IV, s. 188 f.

¹⁷⁸ Se Diesen (1993) s. 234.

¹⁷⁹ Se Ekelöf IV s. 187 ff.

¹⁸⁰ Se Ekelöf IV s. 188.

¹⁸¹ Se Diesen (2015) s. 179.

¹⁸² Jfr. Ekelöf IV s. 189 not 171.

¹⁸³ Se Diesen (2015) 179 f.

¹⁸⁴ Se Diesen (1993) s. 310.

¹⁸⁵ Se Ekelöf II s. 139.

¹⁸⁶ Jfr. Ekelöf V s. 200 ff.

¹⁸⁷ Se Diesen (1993) s. 311.

dock att domstolarna i praktiken inte använder sig av bestämmelsen. Han anför att domstolarna i praktiken tar upp målet till avgörande och därpå låter bristen gå ut över den som har bevisbördan, vilket i brottmål är åklagaren. Dahlman menar att det kan motiveras med hänsyn till vikten av att domstolen ska framstå som opartisk i förhållande till den tilltalade.¹⁸⁸

Vad gäller utredningskravet enligt Diesen den omfattning bevisningen måste ha för att bevisvärderingen ska kunna utgöras. Omfattningen måste ha sådan storlek att även friande alternativ kan prövas. Om en rimlig invändning från den tilltalade inte kan prövas i målet föreligger således en brist i bevismaterialet varpå följderna ska vara en friande dom. Han beskriver vidare att man i vad som närmast är en processkronologisk ordning först prövar om utredningskravet är uppfyllt och därefter ombeviskravet. Det första kriteriet är att hänföra till utredningens kvantitet och det senare till dess kvalitet.¹⁸⁹

Kravet på utredningen varierar enligt Diesen med hänsyn till omständigheterna i målet. Som vi har sett ovan är beviskravet densamma i alla mål. Den insikten att beviskravet men att utredningskravet är varierande ger för handen varför lindrigare mål kan avgöras på grundval av en mindre omfattande utredning. Diesen menar att utredningskravet omfattar vad brottstypen allmänt kräver, vad som krävs i det enskilda fallet för att pröva den tilltalades invändningar samt vad som krävs för att eliminera eventuell kvarstående osäkerhet. Detta gäller dock endast i enlighet med vad målets beskaffenhet kräver.¹⁹⁰

Det får dock betraktas som uppenbart att åklagarna i sina utredningar inte kan beakta alla tänkbara alternativ. Detta är förstås en omöjlighet av ekonomiska och organisatoriska skäl.¹⁹¹ Enligt Diesen måste således utredningsbördan stå i rimlig proportion till målet som helhet. Detta sker i praktiken, menar han, genom att utredningskravet differentieras i förhållande till brottets beskaffenhet och förklaringsalternativ som på något sätt kan konkretiseras. Om utredningen ej gett för handen någon alternativ möjlighet, menar Diesen vidare, så behöver åklagaren endast bemöta den tilltalades version av händelserna. Detta kan då ske genom att denne visar att den tilltalades version inte är prövbar eller inte rimlig. För det fall att åklagaren invänder att invändningen inte är prövbar finns dock en risk att åtalet ogillas på grund av bristande utredning.¹⁹²

---

¹⁸⁸ Se Dahlman, s. 149.

¹⁸⁹ Se Diesen, s. 180; Jfr. Dahlman s. 153;

¹⁹⁰ Se Diesen, s. 181.

¹⁹¹ Se Diesen, s. 187; Jfr. Dahlman, s. 149.

¹⁹² Se Diesen, s. 182.

Frågan om hur omfattande utredningskravet ska vara i det enskilda fallet följer bl.a. av en analys av kostnad och nytta i det enskilda fallet.¹⁹³ Det får anses uppenbart att utredningen i ett snatterimål inte kan vara lika omfattande som utredningen i ett mål om ett mord eller annan mycket allvarlig brottslighet.¹⁹⁴ Diesen menar att man vidare kan godta en mindre omfattande utredning beroende på den tilltalades inställning. Om den tilltalade har erkänt kan man också acceptera att utredningen är mindre omfattande.¹⁹⁵ Under förutsättning att erkännandet också är riktigt och ärligt menat torde knappast den tilltalade ha någonting emot att utredningen i ett sådant fall är mindre omfattande.¹⁹⁶

4.4 Fri bevisföring

I 35 kap. 1 § stadgas att rätten efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit i målet ska avgöra vad som är bevisat. Ur detta stadgande anses framgå att svensk rätt bygger på principerna om fri bevisföring och fri bevisvärdering.¹⁹⁷ I brottmål ska domstolens avgörande av sakfrågan göras med beaktande av det som förekommit vid huvudförhandlingen enligt den s.k. omedelbarhetsprincipen 30 kap. 2 §.

Principen om fri bevisföring innebär att det, i princip, inte föreligger några hinder för de tilltalade vad gäller vilken typ av bevisning de kan lägga fram inför domstolen. Så som stadgandet i 35 kap. 1 § är utformat finns det inte heller möjligheter för domstolen att bortse från bevisning. Det framgår ju inte annat än att domstolen *skall* genomföra en prövning av allt som förekommit målet. Detta utesluter ju däremot inte att domstolen inom ramen för bevisvärderingen kommer att åsätta bevisningen ett mycket lågt, eller kanske till och med inget, bevisvärde för eller emot bevistemat.

Det finns dock ett antal undantag från den fria bevisföringen. I 35 kap. 7 § stadgas ett antal tillfällen där domstolen kan avvisa bevisning. Bland annat kan så ske när den omständighet som parten vill styrka med beviset är utan betydelse i målet, om beviset inte behövs, eller om det uppenbart skulle bli utan verkan. HD har i NJA 2007 s. 547 godkänt att den tilltalade åberopat ett vittne i syfte att styrka att målsäganden led av vad den tilltalade menade var *sjuklig*

---

¹⁹³ Se Dahlman, s. 155.

¹⁹⁴ Jfr. Cars s. 982 f.

¹⁹⁵ Se Diesen, s. 189.

¹⁹⁶ Jfr. Diesen (1993) s. 288 f; Jfr. Ekelöf IV s. 150 f.

¹⁹⁷ Se Ekelöf IV s. 26; Jfr. NJA 2015 s. 702 18 p.

mytomani. Domstolen menade att avvisning endast kunde ske för det fall att det åberopade beviset helt kunde fränkännas värde, något som inte ansågs föreligga i målet.¹⁹⁸ En begränsning i tillåtligheten av karaktärsbevisning går dock att finna att sådan inte tillåts i *chikanöst syfte* dvs. i syfte att kränka målsäganden.¹⁹⁹ Det förekommer att domstolarna även åberopar att den tilltalade gjort sig skyldig till likartad brottslighet som stöd för att denne har utfört den brottsliga handlingen även denna gång.²⁰⁰ Sådan bevisning avvisas regelmässigt inte.²⁰¹

Utöver grunder för avvisning i den nationella rätten kan så även ske med hänvisning till Europadomstolens praxis om EKMR. Ett mycket välciterat avgörande i detta hänseende är *Jalloh mot Tyskland*²⁰². En person misstänkt för narkotikaförsäljning blev påkommen av polis varpå han svalde den paketerade narkotikan. Då han vägrade att självant svälja kräkmedel för att uppbringa narkotikan valde polisen att tvångsadministrera det med visst våld, varpå en påse med narkotika kräktes upp. Europadomstolen menade att Jalloh blivit utsatt för omänsklig och förnedrande behandling enligt art. 3) varför hans rätt till en rättvis rättegång enligt art. 6) hade kränkts. Narkotikan skulle på denna grund inte tillåtas som bevisning. I ett fall från svenska HD hade en person med felaktiga kvalifikationer tagit ett blodprov på en person misstänkt för rattfylleri. Han menade att resultatet inte skulle få åberopas inför domstolen. Högsta domstolen menade att någon avvisning av bevisningen inte skulle ske.²⁰³

4.5 Fri bevisvärdering

I sin enklaste form innebär den fria bevisvärderingen att det ej finns några legalstadganden som reglerar på vilket sätt domstolen ska värdera bevisningen. Den fria bevisvärderingen definieras på detta sätt negativt: Den är frånvaron av uttryckliga lagregler hur värderingen ska bevisas. Ett illustrativt och ofta återkommande exempel är äldre rätts stadgande om att tvenne vittnen är fullt bevis.²⁰⁴ Några stadganden i lag finns således inte som redogör för hur rätten i det enskilda fallet ska värdera bevisningen.

---

¹⁹⁸ Jfr. Diesen 08/09 s. 91.

¹⁹⁹ Se SOU 1938:44 s. 384.

²⁰⁰ Jfr. Westberg s. 878 f.

²⁰¹ Se Dahlman s. 61 f. och 304 ff; Jfr. Ekelöf IV s. 191.

²⁰² *Jalloh mot Tyskland* dom 2006-06-11.

²⁰³ Se NJA 1986 s. 489; Däremot ska sådan bevisning värderas med särskild försiktighet., se Diesen (2015) s. 120 f.

²⁰⁴ Se Ekelöf IV s. 26; Diesen (1993) s. 381.

Principen är således att domstolen på eget bevåg ska värdera den föreliggande bevisningen och avgöra om beviskravet kan anses uppfyllt. Att detta dock inte innebär att domstolen ska göra en skönsmässig bedömning framgår med tydlighet av förarbetena. Däri uttalas att domstolens uppfattning ska vara baserad på objektiva grunder som ska kunna godtas av andra förståndiga personer. Det framgår även att bevisvärderingen inte får ske på ett totalintryck av den föreliggande bevisningen samt att domar i domskälen klarlägger de olika grunderna som legat till grund för bedömningen.²⁰⁵

Meningarna har i litteraturen varit delade om Högsta domstolens prejudikatbildning också kan omfatta frågor om bevisvärdering.²⁰⁶ Efter Högsta domstolens avgörande i det s.k. balkongfallet²⁰⁷ torde de som menar att prejudikat kan meddelas i bevisfrågor fått överhanden. Domstolen uttalar där att den fria bevisprövningen inte innebär att en skönsmässig bedömning får ske utan att denna ska ske på objektiva grunder och med rationella skäl. Det anförs också att principen om bevisprövningens frihet inte hindrar att vissa principer kan utvecklas i rättspraxis.²⁰⁸ Dahlman anmärker på härvarande ämne att Högsta domstolens prejudikatbildning vad gäller bevisningen inte är bindande för underrätterna men att de i praktiken har en normerande verkan.²⁰⁹

4.6 Bevisning i mål om ringa narkotikabrott bestående i eget bruk

När det ankommer på de rättsvårdande myndigheterna att styrka att ett narkotikabruk har förekommit så sker detta på grundval av tre bevistyper: Blod-, och urinprover, erkännanden och vittnesmål från poliser, ordningsvakter m.m. Narkotikabrott beskrivs som ett spanings-, och ingripandebrott. BRÅ menar att de karaktäriseras av brott som i princip endast upptäcks och anmäls genom polisens försorg.²¹⁰ Ett ingripandebrott definieras av Polismyndigheten som ett brott med den egenskapen att en brottsanmälan upprättas samtidigt som det finns en identifierad misstänkt person.²¹¹ Vad som gömmer sig bakom denna kombination av kategorier är naturligtvis att brottsligheten uppdragas genom att polisen i sin dagliga verksamhet stöter på

---

²⁰⁵ Se SOU 1938:44 s. 377.

²⁰⁶ För en överblick över åsikter i litteraturen se Lindkvist s. 867 ff; Jfr. Diesen (15/16) s. 667 ff.

²⁰⁷ Se NJA 2015 s. 702.

²⁰⁸ Se NJA 2015 s. 702 20-21 p.

²⁰⁹ Se Dahlman, s. 59.

²¹⁰ Se BRÅ (2016) s. 5.

²¹¹ Se Polismyndigheten s. 62.

personer som misstänks var narkotikapåverkade varefter de tas med för provtagning.²¹² Det fortsatta avsnittet ämnar redogöra för vilka bevismedel som i praktiken läggs fram inför domstolarna vid huvudförhandling i ett mål om ringa narkotikabrott bestående i eget bruk, samt hur brottstypen som sådan inverkar på dess tillämpning.

4.6.1 Blod-, och urinprover

Som redan påpekats så kunde man inte vid kriminaliseringen av eget bruk 1988 använda urin-, och blodprover för att styrka ett olagligt narkotikabruk. Det uttalades då i stället att brottet fick styrkas med vittnesmål, erkännanden samt att personen påträffats narkotikapåverkad.²¹³ Först efter lagändringarna år 1993 fick polisen möjlighet att ta urin-, och blodprover.²¹⁴ Att de antaganden i bevishänseende som uttalades i samband med 1988 års lagändringar hade viss lutning åt det optimistiska hållet återspeglas starkt i det faktum att ca 80 fall per år lagfördes för eget bruk fram till 1993.²¹⁵ Efter att fängelse införts i straffskalan, med tillhörande möjlighet att utföra kroppsbesiktningar, har möjligheterna att döma till ansvar ökat kraftigt.

Den bestämmelse som medger att polisen inom ramen för en brottsutredning får ta blod-, och urinprov finnes i 28 kap. 12 § RB. Däri stadgas att den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa får kroppsbesiktas. Med kroppsbesiktning enligt 12 § 3 st. avses en undersökning av människokroppens yttre och inre samt att prov tas från människokroppen och undersöks. Paragrafen uttrycker således med tydlighet att olika typer av prover av kroppsvätskor kan medges med stöd i stadgandet.

För att kroppsbesiktning ska kunna komma i fråga krävs att den tilltalade är skäligen misstänkt. Vad som kan innebära att skälig misstanke föreligger i det enskilda fallet är inte helt klart. JO har uttalat menar att skälig misstanke kräver att det föreligger konkreta objektivt underbyggda omständigheter som med viss styrka talar för att personen i fråga har begått den gärning som misstanken avser.²¹⁶ JO har accepterat att polisen använder bedömningsgrunder om huruvida det föreligger narkotikapåverkan som t.ex. koncentrationssvårigheter, plock med händerna, blodsprängda ögon.²¹⁷ Av det ovan följer att skälig misstanke i många fallet kommer att kunna

---

²¹² Jfr. BRÅ (2016) s. 17.

²¹³ Se prop. 1987/88:71 s. 22.

²¹⁴ Se prop. 1992/93:142 s. 19 f.

²¹⁵ Se BRÅ (2016) s. 17.

²¹⁶ Se JO 98/99 s. 84.

²¹⁷ Se JO 01/02 s. 76 ff.

uppstå genom att polisen observerar hur denne betar sig. På sådan grund kan således polisen medtaga en person för provtagning enligt 28 kap. 13 a § 3 st.

Något ytterligare som är av intresse är att JO i ett ärende har uttryckt sig som så att polismän som arbetar med narkotikafrågor givetvis har skaffat sig erfarenhet och kunskap för att med en hög grad av säkerhet kunna avgöra om en person är påverkad av narkotika.²¹⁸ Detta får anses vara en sanning med modifikation. Enligt sammanställda siffror från BRÅ från år 2015 var ca 80% av alla tagna prov positiva vilket naturligtvis är en jämförelsevist hög siffra. I gruppen ungdomar under 17 år är dock endast ca 56% av alla prov som tagits efter misstanke om narkotikabrott positiva.²¹⁹ Siffrorna illustrerar att det finns skäl att vara vaksam mot så generella uttalanden som JO gör och att ha ett kritiskt förhållningssätt till polisens uttalanden om att personer uppträtt narkotikapåverkat.²²⁰

Att en person lämnar ett prov som innehåller narkotika är naturligtvis en för denne mycket graverande omständighet. Det straffprocessuella tvångsmedlet kroppsbesiktning är således ett mycket effektivt sätt för rättsväsendet att påvisa, utreda och lagföra misstänka narkotikabrott bestående i eget bruk. Just bevismedlets styrka förklarar delvis dess utveckling. Under de senaste åren har antalet fyrdubblats och omfattade år 2015 ca 40 000 tester om året.²²¹

4.6.2 Den tilltalade och hans invändningar

Enligt 35 kap. 1 § tillsammans med 35 kap. 4 § kan även den tilltalades tystnad att tillmätas bevisverkan i processen. Detta är en följd av den svenska rättsliga ordningen med fri bevisprövning. Den tilltalades underlåtenhet eller vägran att besvara en ställd fråga vid huvudförhandlingen kan således utgöra ett bevismedel för att styrka det av åklagaren framställda huvudtemat.²²²

Här bör dock anmärkas att EKMR anses innefatta en rätt till tystnad samt en rätt att inte inkriminera sig själv. Dessa rättigheter anses vara mycket nära förbundna med den rättsliga oskuldspresumtionen. Av denna anledning måste Europadomstolens praxis tas i beaktande.²²³

---

²¹⁸ Se JO beslut 2008-12-04 dnr 1516-2007.

²¹⁹ Se BRÅ (2016) s. 17.

²²⁰ Jfr. BRÅ (2000) s. 8 f.

²²¹ Se BRÅ (2016) s. 3.

²²² Se Ekelöf IV s. 34 f.

²²³ Se Nowak s. 411.

I målet *Murray*²²⁴ uttalas exempelvis att en domstol inte kan grunda en fällande dom endast eller huvudsakligen på den tilltalades tystnad. Vidare menade domstolen att frågan anknyter till om åklagarens bevisning är så pass stark att det påkallar en förklaring. Först då, och när den tilltalade borde ha kunnat lämna en förklaring, kan tystnaden enligt sunt förnuft tillåta slutsatsen att det inte finns någon annan förklaring än den som åklagaren gör gällande.²²⁵ Att det krävs ett visst mått på bevisningen har bekräftats av Europadomstolen i senare avgöranden. I *Telfner*²²⁶ menade domstolen att bevisningen inte var av sådan art att den påkallade någon förklaring från den tilltalade. Eftersom bevisningen inte uppfyllde detta krav kunde den tilltalades tystnad inte användas mot honom på det sätt som hade skett i den nationella rätten.²²⁷

Det här anförda anknyter till den bredare diskussion som förts i praxis och doktrin om den s.k. förklaringsbördan. Begreppet är inte helt ovanligt förekommande men behäftade med vissa svårigheter då det ofta inte närmare framgår vad användaren avser med begreppet. Diesen definierar begreppet som så att den tilltalade underlåter att förklara en för honom graverande omständighet och att detta ligger honom till last i bevishänseende.²²⁸ Detta framstår stämma väl överens med Europadomstolens avgörande i *Murray*. Ekelöfs definition av förklaringsbördan tycks vara att det tillmäts bevisvärde om en person vägrar svara på en fråga om ett förhållande som denne rimligen borde kunnat känna till. Han menar dock vidare att det inte ska tas för intäkt att åklagarens gärningsbeskrivning är korrekt för det fall att den tilltalade genomgående vägrar att svara på frågor.²²⁹ Westberg framstår jämställa denna underlåtenhet med fall där den tilltalade misslyckas med att ge en godtagbar förklaring till någon omständighet.²³⁰ Ekelöf delar åsikten att en tilltalads misslyckade försök till motbevisning ska betraktas som att han inte lagt fram någon bevisning alls, dvs. varit tyst.²³¹

Westberg anför att en sorts förklaringsbörda kan anse uppstå för det fall att den åklagaren lyckats med att styrka den tilltalade gärningen, en s.k. falsk bevisbörda.²³² Som Westberg också helt korrekt noterar är denna typ av bevisbörda i princip helt okontroversiell eftersom den riktiga bevisbördan alltid ligger på åklagaren. Den innebär således inte en bevislättning för

---

²²⁴ John Murray v. Storbritannien dom 1996-02-08

²²⁵ 51 p.

²²⁶ Telfner mot Österrike dom 2001-03-21.

²²⁷ 18-19 p; Nowak s. 190 ff.

²²⁸ Se Diesen (1993) s. 492.

²²⁹ Se Ekelöf IV s. 34 f.

²³⁰ Se Westberg s. 884.

²³¹ Se Ekelöf IV s. 209.

²³² Se Westberg s. 884.

åklagaren utan den kräver att åklagaren först uppfyller sin bevisbörda genom att framställa bevisning av sådan styrka att den når upp till beviskravet.²³³

Min mening är dock att användningen av begreppet förklaringsbörda borde upphöra. När det gäller den juridiska begreppsbildningen kan vissa krav på denna rimligen uppställas. Ett första krav är naturligtvis att begreppet fyller någon funktion. I min mening är begreppet överflödigt. Om man vill använda begreppet för att tala om den falska bevisbördan så existerar detta väletablerade begrepp alltså. Om man vill tala om att den tilltalades underlåtenhet att svara på en fråga ska läggas henne till last i bevisvärderingshänseende kan detta göras i termer av att domstolen inte hittar någon annan rimlig förklaring till den föreliggande bevisningen.²³⁴ Om man vill använda begreppet för att tala om att den tilltalade lider förlust av att misslyckas med ett motbevisningsförsök kan lika gärna talas i termer om att den tilltalades lögn medfört att hans förtroende skadats varför hans invändningar väger lättare vid en sammanställning av bevisningen.²³⁵

För det andra kan som skäl emot användningen av begreppet anföras att ett begrepp endast bör införas om man kan förutse att det kan få fäste i det juridiska språkbruket. Annars bidrar man ju endast ytterligare till begreppsförvirringen. Det framstår som att HD endast använt sig av begreppet förklaringsbörda en gång, se NJA 2013 s. 391. I NJA 2015 s. 702 förekommer inte begreppet i sig men liknande resonemang. Domstolen uttalar där att endast vid situationer som uppenbarligen kräver en förklaring kan den tilltalades tystnad tillmätas betydelse.²³⁶ I NJA 2017 s. 316 uttalar HD därutöver att det i princip inte ska tillmätas värde som bevisning om den tilltalade lämnat medvetet felaktiga uppgifter.²³⁷ I min mening ger dessa avgöranden för handen att Högsta domstolen haft för avsikt att flytta begreppsbildningen bort från begreppet förklaringsbörda till förmån för tydligare uttrycksformer.

4.6.3 Erkännanden

I den måltyp som är föremål för behandling i det härvarande arbetet är det mycket vanligt att den tilltalade, antingen under utredningen eller vid huvudförhandlingen inför domstolen,

---

²³³ Jfr. NJA 2015 s. 702.

²³⁴ Rätten ska dock beakta alternativa hypoteser ex officio, se NJA 1991 s. 612 och Diesen (2015) s. 131.

²³⁵ Se Ekelöf IV s 209; Westberg s. 888; Diesen (2015) s. 131.

²³⁶ Se 24 p.

²³⁷ Se 7 p.

erkänner sig ansvarig för brottet. Av 35 kap. 3 § 2 st. framgår rätten prövar med hänsyn till omständigheterna vilken verkan erkännandet ska ha som bevisning. Rätten är således inte bunden utav erkännandet.²³⁸

Rätten ska således, som med annan bevisning, försöka utröna vilken bevisverkan erkännandet kan anses ha. Den traditionella uppfattningen av erkännandets bevisvärde är att det är *bevisens drottning*.²³⁹ Denna uppfattning torde, i alla fall delvis, bygga på den något dolda allmänna erfarenhetssatsen att personer inte erkänner brott som de inte heller har begått. Idag torde de flesta vara överens om att erfarenhetssatsen är behäftad med väsentliga undantag.

Det ankommer således på rätten att pröva erkännandets bevisverkan. Diesen anför att praxis i utevaromål är att domstolen presumerar erkännandets riktighet. Han menar dock att domstolen alltjämt måste pröva huruvida det faktiskt föreligger ett erkännande. Om det finns omständigheter som talar emot erkännandets existens eller riktighet så måste domstolen självant beakta detta.²⁴⁰ Rätten måste således även vid utevaro granska erkännandets beskaffenhet för att kunna avgöra dess bevisvärde.

Det är i härvarande avseende mycket viktigt att beakta oskyldighetspresumtionen som gäller till den tilltalades fördel. Ekelöf anför på härvarande område att denna presumtion som mynnar ur Europakonventionen innebär att en tilltalads agerande inte får tolkas som ett erkännande om han inte också har haft den faktiska avsikten att erkänna det ifrågavarande brottet.²⁴¹ Med beaktande av detta måste domstolen naturligtvis tillse att den tilltalade har avsett att erkänna brottet. I närvaro utgör detta krav knappast några svårigheter. I utevaro där brottet har erkänts dessförinnan. Vid den tilltalades utevaro i lindrigare brottmål anför Diesen att prövningen kommer begränsas till att inga omständigheter talar emot dess riktighet.²⁴²

Om den tilltalade har erkänt under förundersökningen, t.ex. i ett förhör med polis, finns det dock anledning att vara särskilt försiktig. Vid förhör kan ju de återges i skriftlig form med olika metoder, antingen som så att polisen sammanfattar den misstänktes utsaga eller i dialogform. Ofta sker också att förhörspersonen får förhörsprotokollet uppläst alternativt att denne får läsa det själv, och därefter godkänna innehållet.²⁴³ Som Högsta domstolen dock har noterat finns det

---

²³⁸ Se Ekelöf IV s. 74.

²³⁹ Se Ekelöf IV s. 75; Diesen (2015) s. 72.

²⁴⁰ Se Diesen (2015) s. 93.

²⁴¹ Se Ekelöf IV s. 150 f.

²⁴² Diesen (2015) s. 93 f.

²⁴³ Jfr. Ekelöf V s. 130 ff.

dock anledning att vara uppmärksam på eventuella felkällor i materialet. Inte heller, menar HD, utgör det en garanti för att gärningsmannen står bakom innehållet i förhöret om denne har fått förhöret uppläst för sig och därefter godkänt det.²⁴⁴

4.6.4 Muntliga utsagor

4.6.4.1 Muntliga utsagor i brottmål

Bevisvärdering av muntliga utsagor i brottmål är en verksamhet behäftad med särskilda svårigheter. I ett brottmål är det ju naturligtvis som så att den tilltalade, och eventuell målsägande, å ena sidan utgör de bästa källorna för att besvara frågan om vad som de facto har hänt i det enskilda fallet. Å andra sidan så är det ju som så att parterna, särskilt den tilltalade, naturligen har ett särskilt intresse i att målet får en viss utgång.²⁴⁵ Det finns således anledning att visa särskild försiktighet vid analys av sådana ut sagor. Detta faktum är beaktat i rättegångsbalkens bestämmelser genom att den tilltalade inte kan höras under sanningsförsäkran med straffansvar, se 37 kap. 1 §.²⁴⁶

Frågan hur bevisvärdering ska ske i brottmål har varit föremål för omfattande diskussion i både litteraturen och praxis. Högsta domstolen har i två avgöranden slagit fast vilka omständigheter som bör beaktas. I NJA 2010 s. 671 uttalas att det finns anledning att lägga vikt främst vid sådana faktorer som hänför sig till berättelsen som sådan. Som exempel anför domstolen att berättelsen är klar, lång, levande, logisk, rik på detaljer, påvisat sanningsenlig i viktiga enskildheter samt fri från felaktigheter, motsägelser, överdrifter, svårförklarliga moment, konstansbrister, dåligt sammanhang eller tvekan i avgörande delar. Domstolen anför också att det ofta är svårt att bedöma utsagan med ledning av det allmänna uttryck som målsäganden ger eller icke-verbala faktorer i övrigt.²⁴⁷ I NJA 2017 s. 316 I-II bekräftar HD i huvudsak dessa kriterier med den skillnad att konstans som kriterium på sanningsenlighet har fallit bort.²⁴⁸

Just när det gäller det allmänna intrycket som ges av den tilltalades agerande finns det anledning att vara särskilt försiktig. Stödet för att man på grundval av en persons kroppsspråk kan avgöra

---

²⁴⁴ Se NJA 2015 s. 702.

²⁴⁵ Jfr. Ekelöf IV s. 244.

²⁴⁶ Se Ekelöf IV s. 245 och 251.

²⁴⁷ Se 8 p; Jfr. Justitieråd Lambertz tillägg 1 p.

²⁴⁸ Se NJA 2017 s. 316 I 10 p; Jfr. Mellqvist s. 769.

om den talar sanning eller ljuger har svagt stöd i forskning.²⁴⁹ Diesen uttalar att de signaler i en persons beteende som ofta används för att avgöra om denne talar sanning eller ej inte är mer än signaler på stress.²⁵⁰

Mellqvist har anfört att det finns anledning att förhålla sig kritiskt till Högsta domstolens kriterier. Ett förtydligande exempel han anför är att ställa den retoriska frågan *När är en utsaga lång?* Som han, alldeles korrekt noterar, är ju längden av en utsaga beroende på dess innehåll och vad den rimligen kan innehålla. Även uppgiftslämnarens berättarförmåga spelar in.²⁵¹ Mellqvist är på motsvande vis kritisk även mot andra av Högsta domstolens kriterier. Visserligen, anför han, finns det stöd för att en berättelses klarhet är ett tecken på tillförlitlighet. Men frågan är även här, menar han, när en berättelse kan anses vara just klar.²⁵² Han ställer sig även frågandes till detaljriktighetskriteriet.²⁵³

Enligt Ekelöf utgör kriterierna erfarenhetssatser som bistår domstolen i att värdera ett vittnesmål i det enskilda fallet.²⁵⁴ Mellqvist framstår vara av åsikten att kriterierna visserligen utgör erfarenhetssatser, men att de är av tveksam relevans samt att de tillämpas på ett godtyckligt sätt.²⁵⁵ Diesen är även han kritisk och menar att domstolarna, på grund av rekvisitens bristfällighet, är hänvisade till subjektivism i bedömningen.²⁵⁶ Något som Diesen särskilt anmärker på är att kriterierna kan fungera som ett alibi för domstolen. Vad han avser är att domstolarna vid författande av sina domskäl använder sig av begreppsbildningen för att legitimera sina slutsatser utan att någon närmare analys i själva verket har skett.²⁵⁷

4.6.4.2 Polisvittnen

Här ska något även anföras om poliser som vittnen i mål om ringa narkotikabrott bestående i eget bruk. Som anförts ovan är brottstypen i huvudsak ett spanings-, - och ingripandebrott. Vad som avses är naturligtvis att polisen misstänker, på grund synliga tecken eller omständigheterna i övrigt, att personen är narkotikapåverkad. Det förekommer därför att ingripande polis kallas

---

²⁴⁹ Se Ekelöf IV s. 176.

²⁵⁰ Se Diesen (2015) s. 274; Jfr. Gregow s. 517.

²⁵¹ Se Mellqvist, s. 769; Jfr. NJA 2017 s. 316 II 20 p.

²⁵² Se Mellqvist, s. 770; Jfr. Diesen (2015) s. 273.

²⁵³ Se Mellqvist, s. 770; Jfr. Diesen (2015) s. 275.

²⁵⁴ Se Ekelöf IV s. 175.

²⁵⁵ Se Mellqvist, s. 775.

²⁵⁶ Se Diesen, s. 273.

²⁵⁷ Se Diesen, s. 274.

till rätten för att vittna om sina observationer. Fråga uppstår således vilket bevisvärde ett sådant vittnesmål kan tänkas ha.

Poliser presumeras ofta vara goda vittnen. Diesen anför ett antal argument både för och emot denna ståndpunkt. För det faktum att poliser är goda vittnen talar att de har just till uppgift att beivra brott. De är således vana att inför domstol beskriva brott och brottsplatser. Därtill kommer att de i sin yrkesutövning ska vara neutrala. Mot ståndpunkten att de är goda vittnen finns risken för rutin. Vad som avses är naturligtvis att det särskilt vad gäller mindre allvarlig brottslighet kan vara behäftad med särskilda svårigheter att skilja ett ingripande från ett annat.²⁵⁸

Utöver detta kan erinras om vad som ovan anförts om andelen urin-, och blodprover som är positiva respektive negativa. De ger ju snarare för handen att polismän, särskilt i vissa åldersgrupper, är mindre bra på att känna igen tecken på narkotikapåverkan.

Därutöver finns skäl att problematisera omständigheten att polisen ska vara neutral. Det finns nämligen en risk att en polisman inför domstolen försöker legitimera sitt ingrepp mot den tilltalade. Beslutet att företa kroppsbesiktning eller medtagande för kroppsbesiktning är ju baserat på vissa av polismannen observerbara fakta. Det är ju också dessa polismannen inför rätten ska vittna om. Polismannen vittnar ju på detta vis delvis i egen sak, då han genom sitt vittnesmål också recenserar de grunder han hade för sitt eget ingripande.²⁵⁹

Utöver de två skäl som anförts här ovan finns det också en risk för vad Granhag benämner retroaktiv interferens, dvs. att senare tillkommen information påverkar tidigare inlärd minnen.²⁶⁰ I ett fall som det härvarande finns en risk att polismannens minnesbild påverkas av senare faktum, t.ex. att han får kännedom om att narkotikaprovet var positivt eller att han senare kallas av åklagaren att vittna om sitt ingripande i en rättegång. Med det ovan anförda finns det således anledning att inte övervärdera polismannens vittnesmål.

4.7 Bevisbörda

Med stöd i oskuldspresumtionen ska den tilltalade vid processens inledning betraktas som just oskyldig. I kombination med att den tilltalade har en rätt att inte inkriminera sig själv ankommer det således på åklagaren att ensam söka ställa det bortom rimligt tvivel att den tilltalade utfört

---

²⁵⁸ Se Diesen, s. 89 f; Jfr. Granhag, s. 57.

²⁵⁹ Jfr. Diesen, s. 90; Jfr. Dahlman, s. 102 ff.

²⁶⁰ Se Granhag, s. 45.

den brottsliga gärningen som specificeras i gärningsbeskrivningen. Åklagaren har hela bevisbördan.²⁶¹ Med bevisbörda avses i härvarande avseende att en av parterna åläggs att lägga fram tillräckligt stark bevisning. Om denne inte gör det så förlorar denne målet.²⁶² Domstolen får således inte grunda fällande dom på ett rättsfaktum som part i behörig ordning inte lyckats med att styrka.²⁶³

Diesen uttrycker det vidare som så att åklagaren vidare har en utredningsbörda. Vad han i härvarande avseende menar är att den finns en börda hänförlig till själva utredningen som sådan. Om parten varpå denna börda är placerad inte kan framställa tillräckligt med bevisning för att utredningsbördan ska anses uppfylld så ska åtalet redan på denna punkt ogillas.²⁶⁴ Om den tilltalade, exempelvis, framställer en ansvarsbefriande invändning på ett bevistema och åklagaren inte närmare har utrett detta så ska åtalet ogillas på grund av bristande utredning.²⁶⁵ För att målet inte ska ogillas på en sådan punkt är åklagaren regelmässigt hänvisad till att antingen visa att en sådan invändning inte är prövbar eller att den inte är rimlig.²⁶⁶ Att så är, och ska vara, fallet följer av åklagarens objektivitetsplikt enligt 23 kap. 4 § RB. Åklagaren ska således inte endast beakta det som är till förfång för den tilltalade utan även det som är till dennes fördel. Detta skiljer sig förstås från den tilltalade som har till enda uppgift att försöka den av åklagaren framställda huvudhypotesen, gärningsbeskrivningen.²⁶⁷

I fråga om en invändning som inte är prövbar uttalas ibland att den tilltalade kan åläggas vad som kallas en konkretiseringsbörda. Diesen definierar en sådan som att rätten inte närmare kunnat utreda en omständighet som den tilltalade anfört eftersom påståendet därom varit för vagt.²⁶⁸ Göta hovrätt har i ett mål uttalat att konkretiseringsbördan består i att invändningar som är så svaga och icke konkretiserade att de inte låter sig kontrolleras kan lämnas helt utan avseende.²⁶⁹ Ett uttalande som liknar domstolens går även att finna i Ekelöf som dock inte använder begreppet konkretiseringsbörda. Han anför att för det fall att den tilltalade framställer

---

²⁶¹ Se Diesen, s. 122; Dahlman 63 f; NJA 2015 s. 702 28 p.

²⁶² Se Ekelöf IV 78 f.

²⁶³ Se Ekelöf IV s. 79.

²⁶⁴ Se Diesen (2015) s. 123 f; Jfr. Ekelöf IV s. 156.

²⁶⁵ Se Diesen (2015) s. 124.

²⁶⁶ Se Diesen (2015) s. 182.

²⁶⁷ Se Diesen (2015) s. 245.

²⁶⁸ Se Diesen (2015) s. 129.

²⁶⁹ Se Göta hovrätt dom 2015-02-27 mål B 23-15.

en okontrollerbar invändning kan man tänka sig att domstolen lämnar en sådan invändning utan avseende vid bevisvärderingen.²⁷⁰

I det ovan avsedda målet från Göta hovrätt hänvisar rätten till två avgöranden från Högsta domstolen som stöd för att det i vissa fall kan anses föreligga en förklaringsbörda. I NJA 1980 s. 369 I var det fråga om en kvittningsinvändning i ett skattebrottsmål. Högsta domstolen ansåg att bevisbördan för kvittningsinvändningen alltjämt placerades på åklagaren, men för att en inledning skulle kunna godtagas som icke vederlagd krävdes att den blivit så konkretiserad att den inte på grund av sin vaghet praktiskt sett undandrar sig kontroll. Detta avgörande bekräftades i NJA 1988 s. 292 där HD uttalade, med hänvisning till 1980 års fall, att åklagarens bevisbörda inte anses omfatta kvittningsinvändningar som är så vaga och föga konkretiserade att de varit undandragna möjligheten till kontroll. Målet var också ett mål om skattebrott.

I hovrättsmålet RH 2007:76 ställdes den tilltalade inför rätta för innehav av cannabis. Han invände dock en del av innehavet utgjordes av sådan industrihampa som inte är att betrakta som narkotika enligt narkotikastrafflagen. Den tilltalade menade att han hade plockat den på en åker utanför Malmö. Hovrätten menade att vissa omständigheter talade för att den tilltalades version var sann medans vissa andra omständigheter talade emot. Hovrätten menade därför, med hänvisning till 1980 års fall, att uppgiften om hur han kommit över plantorna inte konkretiserats på ett sådant sätt att åklagarens givits möjlighet att föra motbevisning. Därför ansåg rätten att det var ställt utom rimligt tvivel att växtmaterialet utgjorde narkotika.

Detta mål ger upphov till relativt omfattande betänkligheter. En första fråga är således om man kan extrapolera konkretiseringsbördan från de ovan nämnda målen från Högsta domstolen och upphöja detta till en allmän princip. Diesen menar att så ej ska ske. Han anför att bördan måste begränsas till de fall där brottet består i bristande redovisning.²⁷¹ Ekelöf framstår vara av åsikten att en sådan konkretiseringsbörda endast kan åberopas just när fråga är om skattemål.²⁷² För det andra kan man invända mot att hovrätten använder sig av vad som i praktiken framstår vara inte annat än en omotiverad omkastning av bevisbördan.²⁷³

---

²⁷⁰ Se Ekelöf IV s. 156; Jfr. Leijonhufvud s. 730.

²⁷¹ Se Diesen (2015) s. 130.

²⁷² Se Ekelöf IV, s. 155 f.

²⁷³ Jfr. Träskman (2012) s. 120.

4.8 Notoritet

Vad gäller bevisföringen finns det ett undantag för s.k. notoriska fakta. Detta framgår av 35 kap. 2 § vari stadgas att för omständighet som allmänt vederlig kräves icke bevis. Ekelöf anför om dessa att sådana är omständigheter varom alla som deltar i processen kan förutsättas vara överens.²⁷⁴ För att ett faktum ska betraktas som notiskt krävs det således att fråga är om omständighet som verkligen alla med säkerhet känner till.²⁷⁵ Notoriska fakta kan utgöras av erfarenhetssatser, dvs. slutsatser om ett generellt samband mellan två omständigheter.²⁷⁶ Det torde vara oundvikligt att domstolarna använder sig av sådana i sin bevisvärdering.

---

²⁷⁴ Se Ekelöf IV s. 58 f.

²⁷⁵ Se Ekelöf IV s. 59; Jfr. Mellqvist s. 755, not 3.

²⁷⁶ Se Ekelöf IV s. 281

5. Rättsfallsanalys

5.1 Om urvalet

Som del i det härvarande arbetet har en större mängd tingsrättsdomar valts ut. Avsikten har varit att på grundval av det utvalda materialet ämna dra kvalitativa och kvantitativa slutsatser om uppsåtsinvändningars förekomst samt domstolarnas resonemang vid bemötande av sådana i mål om ringa narkotikabrott bestående av eget bruk.

De ifrågavarande rättsfallen har valts ut på följande sätt. Sökningen av rättsfallen har skett på internetplattformen Infotorg juridik²⁷⁷. Tre tingsrätter har slumpvis valts ut. De domstolar vars mål har beaktats är tingsrätterna i Attunda, Skaraborg och Sundsvall. Som sökord har använts ”ringa narkotikabrott” (inkl. citattecken).²⁷⁸ Därefter har sökresultatet sällats genom att använda hemsidans filterinställningar. Som informationstyp har valts Avgöranden, som källa har valts Tingsrätterna, som period har valts 2020 och som ämnesord/kategori har valts Brottmål. Målen har därefter sorterats efter ”Senast först”. Tingsrätternas ärenden har sorterats genom att under dokumenttyp välja en tingsrätt och därefter gå igenom sökträffarna. Nittionio (99) mål från varje tingsrätt har därefter valts ut. Urvalet har skett i januari-februari 2021.

De domar som har valts ut har varit mål som endast berör just ringa narkotikabrott bestående i eget bruk. Om annan brottslighet har förekommit i samma mål har de sorterats bort. Avsikten har varit att minska inverkan av ovidkommande processtaktisk hänsyn, t.ex. att en person erkänner ett lindrigt brott när han även står åtalad för ett grövre brott i syfte att öka sin trovärdighet inför rätten. Man hade visserligen kunnat tänka sig att i urvalet godtagit förekomsten av annan lindrigare brottslighet. Detta har dock i urvalsmomentet uppfattats utgöra en kunskapsteoretiskt svår gränsdragning att göra. Således har detta inte skett.

5.2 Kvantitativa anmärkningar

Som just anförts ovan så har, inom ramen för det härvarande arbetet, 99 rättsfall från tre olika slumpvalda tingsrätter valts ut. Avsikten med ett så omfattande material har inte primärt varit att dra några slutsatser i kvantitativt hänseende utan fokus har varit placerat på att dra kvantitativa slutsatser ur tingsrätternas resonemang. Inledningsvis ska i detta avsnitt ges en

---

²⁷⁷ <www.infotorg.se>

²⁷⁸ Jfr. ovan avsnitt 3.4.

kortare överblick av det kvantitativa resultatet från rättsfallsundersökningen. Någoting ska även anföras om hur siffrorna bör tolkas.

Av de 297 domar som studerats så meddelandes fällande dom till nackdel för den tilltalade i 291 stycken. Således, endast i sex mål friades den tilltalade från det ifrågavarande åtalet. De friade målen är fördelade som så att Attunda tingsrätt friade fyra gånger och att tingsrätterna i Skaraborg och Sundsvall friade varsin gång.

Av totalt 297 domar så erkände de tilltalade 194 gånger. Erkännandena var fördelade som så att Attunda registrerade 62 erkännanden, Skaraborg 62 och Sundsvall 71. I cirka 65% av alla mål som hamnade i domstol förekom alltså ett erkännande. Det finns dock anledning att här vara uppmärksam på det faktum att andelen erkännanden troligtvis är högre. När fråga är om brott som enbart består i ringa narkotikabrott bestående i eget bruk finns ju möjligheten för åklagaren att med stöd av 48 kap. RB utfärda ett strafföreläggande för den ifrågavarande brottsligheten. Ett sådant kommer ju medföra att målet aldrig hamnar hos en domstol. Om den misstänkte godkänner ett sådant kommer åtalet aldrig att hamna i domstol. Ett godkännande av ett sådant har ju i princip samma rättsverkan som ett erkännande inom ramen för en ordinarie brottmålsprocess.

I 47 av 297 domar framställde de tilltalade en invändning om bristande uppsåt. Detta utgör ungefär 16% av alla behandlade avgöranden. De var fördelade som så att 14 av dessa framställdes vid Attunda tingsrätt, 14 hos Skaraborgs tingsrätt och 19 inför Sundsvalls tingsrätt. Av dessa så var det endast 2 uppsåtsinvändningar som i tingsrätten, ur den tilltalades synvinkel, går att beskriva som framgångsrik och alltså medförde frikännande från åtalet. Båda dessa frikännanden med hänvisning till bristande uppsåt skedde hos Attunda tingsrätt. Det utgör något över 4% av alla framställda uppsåtsinvändningar men är mindre än 1% i förhållande till alla mål som har behandlats.

Några slutsatser av den kvantitativa framställningen kan således dras. Det är, exempelvis, förhållandevis vanligt att den tilltalade erkänner sig skyldig till den ifrågavarande brottsligheten. Vad detta kan bero på är dock mer oklart. Här ska dock tillåtas att presentera ett par förklaringsmodeller, som inte behöver vara exklusivt applicerbara utan naturligtvis kan verka i kombination med varandra. Uppräkningen ska naturligtvis inte betraktas som uttömmande. En första möjlighet är naturligtvis att den som misstänks för narkotikabruk, i frånvaro av försvarare, inte närmare förstår hur denne kan försvara sig mot den framställda anklagelsen. En andra kan vara att en person har hört ryktesvägen att en mycket stor andel av

alla som åtalas för narkotikabruk också döms, varpå det uppfattas utsiktslöst att överhuvudtaget försöka. En tredje kan vara att den tilltalade erkänner under utredningen för att undslippa påfrestningen av att saken prövas inför domstolen. En fjärde kan vara att den tilltalade redan dömts för liknande brottslighet, varpå ytterligare en dom eller strafföreläggande inte uppfattas som något stor sak.

Ytterligare en kvantitativ slutsats som kan dras är att uppsåtsinvändningar, med allt beaktat, ändå är att betrakta som jämförelsevis vanliga. Det är således inte helt otypiskt att den tilltalade i det enskilda fallet framställer en invändning om att denne inte har konsumerat narkotikan uppsåtligt. Den uppenbara förklaringen till detta är naturligtvis att en sådan invändning är en av få grunder varpå den tilltalade kan konstruera ett nekande gentemot den framställda anklagelsen. I förhållande till de flesta andra brottstyper finns det ju inte särskilt många potentiella invändningar som kan framställas. Att de tilltalade då i så stor utsträckning hänför sig till att invända bristande uppsåt bör dock därför inte betraktas med förvåning.

5.3 Kvalitativa anmärkningar

5.3.1 Uppsåtsinvändningen vid narkotikabruk

Det finns i härvarande avseende skäl att stanna upp något och närmare diskutera exakt vad det är som avses när man talar om en uppsåtsinvändning.²⁷⁹ Vad som avses är naturligtvis att den tilltalade, ställd inför rätta, invänder att han inte haft uppsåt i förhållande till något av de uppställda objektiva rekvisiten. Vad den tilltalade mer eller mindre åstadkommer genom en sådan är att inför rätten presentera en alternativhypotes. Alternativhypotesen är ett försök att förklara hur de av åklagaren framlagda bevisen lika gärna kan förklaras av detta alternativa tema, en tolkning av händelserna som är mer fördelaktigt för den tilltalade. Dock, när fråga handlar om en invändning om bristande uppsåt så efterfrågas ju något så subtilt som huruvida den tilltalade, i gärningstillfället, hade insikt eller i vart fall insåg en risk och visade likgiltighet i förhållande till den i det enskilda fallet relevanta omständigheten.

Mål där den tilltalade ställs inför rätta för olovligt narkotikabruk har ju dock en särskild karaktäristik, något som kan medföra särskilt problem. Det finns ju såtillvida inget direkt

---

²⁷⁹ Begreppet går att finna hos bl.a. Cavallin, s. 747 och Andreev s. 111.

brottsoffer vars uppgifter kan vederlägga den tilltalades invändning om bristande uppsåt. Som vi har sett ovan i avsnitt 3.5.3.2 fungerar exempelvis de s.k. likgiltighetsmarkörerna ganska illa när fråga är om uppsåt till omständigheter. Därutöver så saknas i regel en bestämd brottsplats. Själva narkotikabruket kan ha skett lite varstans, varför det ofta överhuvudtaget är poänglöst att försöka eftersöka en brottsplats. Som anförts ovan i avsnitt 4.6 är mål om narkotikabruk sådana till sin art att de ofta uppdragas genom att den tilltalade blir påkommen med att vara narkotikapåverkad, eller i alla fall misstänks att vara i ett sådant tillstånd. Som en följd av detta saknas också i regel vittnen till narkotikabruket, inte bara faktiska utan även tänkbara sådana. Om inte den tilltalade har blivit påkommen på bar gärning, något som torde vara extremt sällsynt, kan ju ett vittne knappast vittna om annat än att denne uppfattat den tilltalade som berusad av narkotiska preparat. Men detta är ju inte heller vad som ska bevisas: Vad som ska bevisas är ju inte annat än att den tilltalade, i just det föreliggande fallet, har konsumerat narkotikan och dessutom gjort de uppsåtliga.

I min mening, något som även kommer att framgå nedan, kan man i grova drag dela in de tilltalades uppsåtsinvändningar i två kategorier.²⁸⁰ Man kan således tala om uppsåtsinvändningar som är *ovissa* och uppsåtsinvändningar som är *vissa*, eller *konkreta*. En oviss uppsåtsinvändning karaktäriseras av att den tilltalade anför ungefär ”Jag tror inte jag gjort X, men om bevisen tyder på X så kan det endast ha skett på sätt Y”. Den tilltalades invändning är, även för den tilltalade själv, behäftad med osäkerhet men utgör den för honom enda tänkbara möjligheten. Ett typiskt exempel är när den tilltalade invänder bristande uppsåt genom att anföra att någon har lagt något i hans glas, men att hon inte har upplevt sig själv som narkotikapåverkad. Den konkreta uppsåtsinvändningen karaktäriseras av det motsatta: ”Jag har råkat gjort X, och så här gick det till”. Den karaktäriseras således av att den tilltalade kan peka ut en specifik händelse där den ouppsåtliga narkotikakonsumtionen har (eller kan ha) skett. Ett exempel är personen som blir bjuden på vad han tror är en vanlig cigarett men som efter intaget visar sig innehålla cannabis. Den tilltalade kan ju få visshet om omständigheten antingen genom att någon delger honom information om att den ifrågavarande cigaretten innehöll cannabis eller genom att hon själv inser, genom att hon upplever sig narkotikapåverkad, förstår att det var narkotika det var fråga om.

---

²⁸⁰ Begreppsbildningen är min egen. Den gör inget anspråk på originalitet.

5.3.2 Domstolarnas uppsåtsresonemang

I härvarande avsnitt ska redogöras för hur tingsrätterna resonerar i frågan om uppsåt. I dessa rättsfall, mål där det framställts en invändning om bristande uppsåt, förekommer ett antal formuleringar av snarlik innebörd om vilken inverkan i bevisrättsligt hänseende det positiva narkotikaprovet har. Det talas således om att den som har narkotika i kroppen måste i normalfallet anses ha brukat narkotikan uppsåtligen,²⁸¹ att den vanligaste orsaken till att någon har narkotika i kroppen är att den konsumerats uppsåtligen,²⁸² att det positiva analysbeskedet medför en stark presumtion för uppsåtligt brukande,²⁸³ samt att olika liknande formuleringar av typen att det positiva analysbeskedet talar starkt för eller utgör stark bevisning för att det också varit fråga om ett uppsåtligt brukande.²⁸⁴

Den naturliga följdfrågan att ställa till dessa olika formuleringar är om de också har en från varandra åtskiljande innebörd. Alternativet vore ju att det egentligen är samma rättsliga resonemang, så att säga, bakom orden men att de endast kläs i olika språklig dräkt. I min mening ligger det närmast till hands att anta att det inte är någon skillnad i de valda formuleringarna. Motsatt slutsats skulle ju ge för handen att domstolarna har olika bevisrättsliga resonemang i förhållande till mål som i det stora hela är identiska med varandra. En sådan ordning kan, trots tillämpbarheten av den fria bevisprövningen, knappast godtas. Att domskälen trots detta skiljer sig på det sätt som här redogjorts för kan istället förklaras av andra skäl. Exempelvis är det inte uteslutet att det föreligger lokala variationer, kanske t.o.m. olika variationer beroende på vilken anställd som författar domskälen. Ibland kan även strävan efter språklig variation säkerligen vara en förklaring.

Även om det föreligger vissa likheter i de olika uttryckssätten så innebär formuleringarna vissa smärre skillnader varför det finns anledning att anföra något om de var och en för sig. I den första typen talas således om att den som har narkotika i kroppen i normalfallet måste anses ha brukat narkotikan uppsåtligen. Lokutionen ”måste anses” bör i härvarande avseende betraktas som en juridisk argumentationsform med den ungefärliga innebörden ”Ingen annan slutsats än

---

²⁸¹ Se Attunda tingsrätt dom 2020-11-24 mål B 9178-20, dom 2020-10-08 mål B 7967-20, dom 2020-08-19 mål B 7638-20; Sundsvalls tingsrätt dom 2020-05-05 mål B 2873-19.

²⁸² Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-09 B 2438-20, dom 2020-09-26 B 801-20, dom 2020-05-11 B 2875-19.

²⁸³ Attunda tingsrätt 2020-11-24 B 9178-20, mål 2020-11-12 B 11570-20; Skaraborgs tingsrätt dom 2020-03-20 B 1003-20.

²⁸⁴ Attunda tingsrätt 2020-11-04 B 4669-20, 2020-10-01 B 9575-20, dom 2020-07-15 B 6705-20; Sundsvalls tingsrätt 2020-11-23 B 2013-20, dom 2020-11-02 mål B 1594-20, dom 2020-09-07 mål B 2487-19, dom 2020-06-15 mål B 2277-19, dom 2020-09-22 mål B 169-20, dom 2020-04-06 mål B 3057-19, dom 2020-03-09 B 2150-19.

den anförda är tänkbar”. Vad som då avses när tingsrätten anför att det i normalfallet måste anses som så att narkotikan brukats uppsåtligen så har domstolen i praktiken uppställt en presumtion att uppsåt föreligger. Vad formuleringen säger är ju att det i normalfallet inte kan dras någon annan slutsats än att uppsåt föreligger. Men huruvida det är ett normalfall som domstolen har att avgöra, i just det föreliggande fallet, kan naturligtvis inte heller rätten veta. Den tilltalade som framställer en uppsåtsinvändning är således hänvisad att argumentera för att just hon inte tillhör gruppen normalfall utan är ett existerande undantag.

Det andra exemplet på typformuleringar utgörs av att tingsrätterna anför att den vanligaste orsaken till att någon har narkotika i kroppen är att den har konsumerats uppsåtligen. Här använder sig domstolarna snarast av ett sannolikhetsresonemang. Det argument som domstolarna använder sig av har två steg och lyder, ungefär: 1) Den tilltalade har visats haft narkotika i kroppen, och 2) Den vanligaste orsaken till att någon har narkotika i kroppen är att den har konsumerats uppsåtligen. 1) utgörs här av det framlagda bevisfaktum som visar på förekomst av narkotika och 2) består i en allmän erfarenhetssats.²⁸⁵ Två smärre kommentarer kan här anföras. För det första är ju erfarenhetssatsen i 2) knappast baserad på annat än sunt förnuft. Domstolarna hänvisar ju inte till något empiriskt material som ger stöd för att så är fallet. I sådant fall är det ju här fråga om en sådan notorisk omständighet som inte behöver bevisas, se avsnitt 4.8. För det andra anför ingenting om vad rätten menar med att det är den vanligaste orsaken. Menar rätten att det är ett sannolikhetsbaserat resonemang. I så fall, menar rätten att det är ett fall på tusen där en person fått i sig narkotika ouppsåtligen? En på tiotusen? En på miljonen? Domstolarnas resonemang preciserar inte annat än att det är den vanligaste orsaken men för inga resonemang om just hur vanlig denna orsak är. Detta förklaras ju naturligtvis av vad som just anförts, dvs. att det inte är baserat på annat än domarens eget sunda förnuft.

I det tredje exemplet anför underrätterna uttryckligen att det föreligger en presumtion för uppsåt. Presumtioner är dock sådana att de kan motbevisas, således är det ej fråga om strikt ansvar.²⁸⁶ Om man ska tolka domstolen ordagrant så innebär det att underrätterna i sin praxis uppställt en presumtion för uppsåt för den ifrågavarande brottstypen. Lagstiftning med detta innehåll eller något avgörande från Högsta domstolen i frågan går ej att finna.²⁸⁷ Stödet i

---

²⁸⁵ Jfr. Uddevalla tingsrätt dom 2018-10-02 mål B 1916-18 som i stället anförde att det är ”väl känt” att folk i krogmiljö blir drogade.

²⁸⁶ Jfr. avsnitt 3.6 om skuld-, och täckningsprincipen.

²⁸⁷ Jfr. Jareborg (2001) s. 332.

rättskällorna för att uppställa en sådan presumtion får därför betraktas som tveksam. Uttrycket bör undvikas vid författandet av domskäl. En mer välvillig läsning ger i stället för handen att domstolarna egentligen avser att uttala att åklagaren har uppfyllt sin bevisbörda och att den falska bevisbördan därefter har placerats på den tilltalade. En sådan lösning är naturligtvis helt okontroversiell.

Den fjärde uttrycksformen gäller i stället att ett positivt analysbesked talar starkt för eller utgör stark bevisning för att det också varit fråga om ett uppsåtligt brukande. Något som kan invändas här är att uttrycket ”talar starkt för” inom bevisrätten delar språkligt utrymme med +3 på NFC:s utlåtandeskala. Detta behöver dock inte utgöra något problem. Som Dahlman har noterat kan ett bevis med sådant värde ligga till grund för fällande dom.²⁸⁸

5.3.3 Domstolarnas krav på utsagor

Detta avsnitt ska redogöra för vilka krav tingsrätterna ställer på den tilltalades invändning om bristande uppsåt samt hur de bör tolkas. Vilka krav ställer då tingsrätterna på den tilltalades invändningar?

En mycket vanlig standardformulering som förekommer hos alla tre tingsrätter är att den tilltalades invändning måste vara rimlig, konkret och trovärdig.²⁸⁹ Vissa av tingsrätterna har i härvarande avseende hänvisat till ett mål från hovrätten för västra Sverige²⁹⁰ från inledningen på 2018 där denna formulering förekommer. Denna formulering framstår dock vara väsentligt mycket äldre än så. Det äldsta rättsfallet som kan uppdragas där en snarlik formulering återfinns är ett mål från Svea hovrätt från 2009.²⁹¹ Hovrättsavgörandet saknar hänvisningar till tidigare rättsfall varför det endast svårligen kan avgöras om det finns något äldre rättsfall med en snarlik hänvisning. Det kan inte uteslutas att så är fallet. Något som är intressant att notera i härvarande avseende är att den formulering som förekommer i Svea hovrätts avgörande inte är den som här angetts. Rätten anger nämligen där att det som krävs är att den tilltalade lämnar en förklaring

---

²⁸⁸ Se Dahlman, s. 147.

²⁸⁹ Se bl.a. Attunda tingsrätt dom 2020-12-08 B 9761-20, dom 2020-11-24 B 9178-20, dom 2020-11-12 mål B 11570-20; Skaraborgs tingsrätt dom 2020-12-01 mål B 3691-20, dom 2020-11-24 mål B 1456-20, dom 2020-10-22 mål B 3666-20; Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-23 mål B 2013-20, mål 2020-11-09 B 2438-20, dom 2020-11-02 B 1594-20.

²⁹⁰ Se Hovrätten för västra Sverige dom 2018-01-03 B 4497-17.

²⁹¹ Se Svea hovrätt dom 2009-09-15 mål B 2481-09.

som är ”Rimligt konkret och trovärdig”. Att en förklaring ska vara rimligt konkret eller rimlig och konkret är naturligtvis två vitt skilda saker.

För att närmare klargöra vad domstolarna lägger i detta krav kan närmare redogöras för de två rättsfall där den tilltalade, med hänvisning till bristande uppsåt, faktiskt friades. I det första rättsfallet²⁹² invände den tilltalade att han varit på fest och befunnit sig i ett stängt rum tillsammans med 12-13 andra som hade rökt cannabis. Han rökte dock inte själv. Han blev stannad av polis omgående när han lämnade festen. I det andra rättsfallet²⁹³ menade den tilltalade att han blivit bjuden på en cigarett av en bekant till en kompis. Han tog ett par bloss och lämnade sedan tillbaka den. Han visste inte att den innehöll cannabis men kände sig annorlunda efteråt. Tingsrätten ogillade åtalet.

Det är svårt av endast dessa två rättsfall dra några säkra slutsatser. Vad som dock kan anföras är att båda dessa rättsfall tillhör den kategori som ovan benämns konkreta uppsåtsinvändningar. De tilltalade har i båda målen, genom sina utsagor, angett en konkret händelse där det ouppsåtliga intaget har skett. I dessa två fall framstår det således som att invändningarna uppfyller kraven som ställs på uppsåtsinvändningarna, dvs. att de ska vara rimliga, konkreta och trovärdiga.

Något som är särskilt intressant vad gäller underrätternas uttalanden i härvarande avseende är att det framstår som att denna formulering på kravet för den tilltalades utsaga endast förekommer i mål om narkotikabrott. En sökning på internettjänsten Infotorg med användning av olika varianter i ordföljd och formulering ger, i princip uteslutande, träffar på mål om narkotikabrott. Konsekvenserna av detta vore ju i så fall att man för narkotikabrott brukar en egen modell vad gäller att värdera de inblandades utsagor i denna typ av brottmål, en modell som inte nödvändigtvis överensstämmer med de kriterier som går att utläsa ur Högsta domstolens praxis och som redogjorts för ovan i avsnitt 4.6.4.

Att formuleringarna vad gäller kriterierna för den tilltalades invändningar inte ordagrant överensstämmer med de som går att utläsa hur Högsta domstolens praxis behöver ju förstås inte innebära att domstolarna i sina resonemang faktiskt tillämpar andra kriterier. Kriterierna kan vid överläggningen vara precis densamma, men att de i domskälen kläs i en annan språklig dräkt än vad som annars sker i brottmål. Ett antal invändningar kan här anföras. För det första kan med omfattande styrka anföras att domstolens domskäl måste återspegla vad som

---

²⁹² Se Attunda tingsrätt 2020-11-24 B 9178-20.

²⁹³ Se Attunda tingsrätt 2020-09-01 B 6432-20.

förekommit vid överläggningen. Att domstolen tänkt rätt men skrivit fel är naturligtvis ingen ursäkt, inte heller att domstolen tänkt det ena men skrivit det andra. Den tilltalade har en rätt att informeras om på vilka grunder vederbörande har blivit dömd. Det är inte acceptabelt att det finns dolda resonemang som inte framkommer och inte heller är tillgängliga för den tilltalade. För det andra finns det ju skäl att domstolarna söker främja enhetligheten i författandet av sina domskäl. Att domstolarna därför tillämpar en faktisk modell för värderingen av utsagor, men med olika formuleringar i olika måltyper, kan knappast vara ett medel för att uppnå detta mål om enhetlighet och överrensstämmelse.

En annan tolkning kan vara att underrätterna i praktiken tillämpar en annan modell för hur utsagor ska värderas i den ifrågavarande brottstypen. Det finns inget exempel på att en sådan fråga har prövats i en högra instans än i hovrätten, varför det knappast kan finnas något tydligt svara att utläsa ur praxis. En sådan ordning vore dock mycket anmärkningsvärd. Det finns ju exempelvis ingenting i de ovan anförda rättsfallen om hur domstolarna ska värdera den tilltalades utsagor som ger för handen att de är exklusivt tillämpbara på vissa måltyper. De uttalanden som gjorts har ju, i och för sig, i huvudsak gjorts inom ramen för sexualbrottslighet. Att så är fallet är ju en naturlig och uppenbar följd av det faktum att sådan brottslighet är mycket svårbevisad, varför det är av högsta vikt att domstolen på ett korrekt och nyanserat vis värderar den tilltalades utsaga. De uttalanden som gjorts om hur denna analys ska göras är ju dock så generellt utformade att de bör tillämpas på alla utsagor i brottmål, således även den tilltalades.

I ett antal rättsfall framställer domstolen ett krav på att invändningen ska vara kontrollerbar.²⁹⁴ Vad som avses med detta är dock allt annat än klart. Den tolkning som torde ligga närmast till hands är att rätten genom detta uttryck placerar en konkretiseringsbörda på den tilltalade. Som vi har sett ovan i avsnitt 4.6 är användning av konkretiseringsbördor i straffrätten kontroversiellt. Högsta domstolens praxis ger knappast något entydigt stöd för att en sådan kan användas i alla måltyper. Därutöver kan frågan ställas vad det är invändningen ska vara kontrollerbar gentemot. Ska den tilltalade framställa en så konkret invändning så att åklagaren ska få chans att föra motbevisning? Så har uttryckligen uttalats i ett av de utvalda målen.²⁹⁵ Vilken nivå på konkretion som krävs samt vilken motbevisning åklagaren inte får chans att framlägga är dock behäftat med betydande osäkerhet. Oavsett om den tilltalade framstället en

---

²⁹⁴ Se bl.a. Attunda tingsrätt dom 2020-12-08 mål B 9761-20; Skaraborgs tingsrätt dom 2020-10-21 mål B 2828-20; Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-19 mål B 1428-19, dom 2020-10-19 mål B 1902-20, dom 2020-05-22 mål B 169-20, dom 2020-05-11 mål B 2875-19

²⁹⁵ Se Sundsvalls tingsrätt dom 2020-03-09 mål B 2150-19.

viss eller en oviss uppsåtsinvändning så är ju brottet sådan till sin natur att det i huvudsak överhuvudtaget inte finns någon bevisning att lägga fram. Det saknas ju, som anförts, i regel vittnen, brottsplats samt spår i övrigt. Att då laborera med en konkretiseringsbörda framstår i min mening som tveksamt.

I två rättsfall uttrycker domstolen att de anser att den tilltalade genom det positiva analysbeskedet ådragit sig en förklaringsbörda.²⁹⁶ I likhet med föregående stycke är även detta begrepp kontroversiellt och ibland oklart. I det föreliggande fallet framstår det dock som att domstolarna med begreppet inte avser annat än en falsk bevisbörda, dvs. att åklagaren har uppfyllt sin bevisbörda och att det därefter ankommer på den tilltalade att anföra omständigheter som talar emot detta faktum. Stöd för detta går att finna i att

Denna slutsats kan man presentera visst stöd för genom att den tilltalade, i alla de mål som studerats dä slutsats baseras på det faktum att Denna användning är såtillvida okontroversiell.

5.3.4 Uppsåtsformer

I detta avsnitt ska kort beskrivas vilken form av uppsåt som har aktualiserats inom ramen för den kvalitativa prövningen. Endast i ett av de rättsfall där det förekommer en uppsåtsinvändning har domstolen närmare redogjort för vilken uppsåtsform som förelagat i det enskilda fallet.

I det målet²⁹⁷ invände den tilltalade att han träffat ett par personer på krogen som han umgicks med. Han fick smaka en av deras drinkar. Han tyckte att den var god så han skulle gå och köpa en egen. Personen han smakat av sa då att ”En sån här drink kan man inte köpa i baren”. Han frågade inte vad mannen hade menat med detta. Den tilltalade och männen hade därefter fortsatt att umgås och dela drinkar. Därefter hade han visat positivt på kokain. Tingsrätten menade att utsagan inte var så osannolik att den kunde lämnas utan avseende men att i vilket fall haft likgiltighetsuppsåt då han efter mannens kommentar fortsatt att dela drinkar med personerna. Detta då tingsrätten ansåg att den tilltalade insett att det funnits en risk att drinkarna innehållit narkotika men fortsatt dela drinkar utan att förvissa sig om innehållet.

Motiveringen täcker dock knappast mer än medveten culpa. Den tilltalade har enligt tingsrätten visserligen insett risken för att det är narkotika det är fråga om, men har inte närmare klargjort

---

²⁹⁶ Se bl.a. Attunda tingsrätt dom 2020-08-19 mål B 7638-20, dom 2020-07-15 mål B 6705-20.

²⁹⁷ Se Sundsvalls tingsrätt dom 2020-05-04 mål B 2873-19.

på vilket sätt föreligger. Knappast kan de ifrågavarande omständigheterna ge gör handen en så uppfattad subjektiv sannolikhet att likgiltighet kan anses föreligga. Några andra omständigheter som talar för uppsåt finns ju naturligtvis inte heller. Det finns det dock ingenting som tyder på.

I de övriga fallen som närmare har analyserats sker endast som så att domstolarna konstaterar att uppsåt föreligger. En läsning mellan raderna ger dock för handen att det är insiktsuppsåt som avses. Beviset för denna tolkning är steg 2) i prövningen som redogjorts för ovan, dvs. att den allmänna erfarenhetssatsen används. Man drar helt enkelt slutsatsen att i vanliga fall föreligger det på ett visst sätt och ingenting föreligger som ger för handen att det föreliggande fallet skulle avvika från denna uppfattning.

5.4 Avslutande anmärkningar om domstolarnas resonemang

Diesen skriver: ”Man vågar nog påstå att bevisprövningen i praktiken har en så stor slagsida åt den objektiva sidan att det finns anledning att ifrågasätta den s.k. täckningsprincipen”.²⁹⁸ Efter att, inom ramen för detta arbete, studerat ett så omfattande antal rättsfall, finns det fog att ge Diesen rätt i denna fråga. Avsikten med att studera just detta ämne var en idé om att närmare ämna klargöra hur domstolarna resonerar i uppsåtsfrågan i ett bagatellbrott, som just ringa narkotikabrott de facto är. Som har anmärkts ett antal gånger under arbetets gång så är ju brottstypen mycket speciell såtillvida att brottslingen riktar den brottsliga handlingen mot sig själv i första hand och det samhällliga intresset av narkotikafrihet i andra hand. Det saknas ofta vittnen som kan vittna om annat än själva berusningstillståndet, men det säger ju föga vad gäller frågan huruvida även själva tillförseln var uppsåtlig. Det saknas ju en brottsplats från vilken det kan säkras spår som kan berätta annat än att just ett bruk har skett. Inte heller kan någonting på så sätt sägas om hur uppsåt föreligger.

Vad det framstår som att åklagarna har gjort är ju att man därför tar en av Diesens s.k. juridiska genvägar. De allmänt hållna argumentationerna om sannolikhetsrelationer säger ju visserligen mycket om hur det ofta går till men ingenting om hur det just har gått till i det här fallet. Det framstår således som att underrätterna, i praktiken, bortser från att överhuvudtaget redogöra för den tilltalades subjektiva inställning till den ifrågavarande händelse. Men som jag anført ovan så är ju utredningarna i dessa mål i stort omöjliga. Hur ska åklagare och domstolar agera?

---

²⁹⁸ Diesen (2015) s. 159.

Vad domstolarna i praktiken framstår ha gjort är att de har objektiviserat uppsåtsprövningen. Det är så tillvida mindre intressant vad den tilltalade invänder om sin egen uppfattning om det inträffade: Finns det ett positivt test så kommer han att befinna sig i en rejäl uppförsbacke. Med det är förstås inte sagt att fallen är felaktigt avdömda, om något sådant kan man endast spekulera. Men i förhållande till den straffrättsliga och process-, och bevisrättsliga systematiken så kan man med fog invända att brottstypen ringa narkotikabrott bestående i eget bruk passar in mindre väl. Det framstår som tveksamt att ställa upp ett krav på att den tilltalades uppsåt i det enskilda fallet kan, och dessutom ska, styrkas bortom rimligt tvivel. Detta eftersom bedömningen i praktiken kommer att stå mellan del allmänna erfarenhetssatsen med innehåll att personer med narkotika i kroppen har konsumerat den uppsåtliga, i förhållande till den tilltalades försök att försvara sig mot anklagelse, i regel utan försvarare.

Jareborg har skrivit att den som finner narkotika i sin besittning är i en jobbig sits. Av det ovan anförda framgår med tydlighet att detta gäller även, kanske än mer, den som finner narkotika i sig själv utan att veta var den kommer ifrån. Jag delar Diesens åsikt att man upprätthåller en myt när man påstår att man kan bevisa uppsåtet, i alla fall i dessa mål, genom att säga att det ska vara styrkt bortom rimligt tvivel.²⁹⁹ Brotstypen är inte lämpad för det. Det är ju också där som den påminner mycket om äldre tiders fyllerilagar, något som man explicit uttalade i samband med 1988 års ändringar att man inte skulle återvända till.

---

²⁹⁹ Diesen (2015) s. 163.

Källförteckning

Offentligt tryck

Förarbeten

Propositioner

Prop. 1987/88:71 Om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64)

Prop. 1992/93:142 Om åtgärder mot bruk av narkotika samt ringa narkotikabrott

Prop. 1993/94:130 Ändringar i brottsbalken m.m. (ansvarsfrihetsgrunder m.m.)

Prop. 2015/16:111 Synnerligen grova narkotikabrott

Utredningar

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk

DS ju 1986:8 Förslag till ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64): Straffbarheten vid narkotikamissbruk

SOU 2016:93 Klassificering av nya psykoaktiva substanser

Övriga förarbeten

NJA II 1943 Den nya rättegångsbalken

Litteratur

Böcker

Andersson, Malou; Asp, Petter; Swenson Claréus, Per; Hempel, Anna; Kankaanpää, Emelie; Lundqvist, Karin; Salomonsson, Ida; Zanetti, Fredrik, *Narkotikabrotten: en kommentar till de centrala bestämmelserna om narkotikabrott*, Iustus, Uppsala, 2012 [Cit. Andersson m.fl.].

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Iustus, Uppsala, 2013 [Cit. Asp m.fl.].

Cavallin, Samuel, *Skuld*, Iustus, Diss. Lund: Univ., Uppsala, 1999.

Dahlman, Christian, *Beviskraft: metod för bevisvärdering i brottmål*, Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Diesen, Christian, *Utevarohandläggning och bevisprövning i brottmål*, Juristförl., Diss. Stockholm: Univ., Stockholm, 1993 [Cit. Diesen (1993)].

Diesen, Christian, *Bevis 10 Bevisprövning i brottmål*, 2 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015 [Cit. Diesen (2015)].

Ekelöf, Per Olof, Pauli, Mikael & Edelstam, Henrik, *Rättegång, Andra häftet*, 9 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015 [Cit. Ekelöf II].

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång, Fjärde Häftet*, 7 uppl., Norstedt, Stockholm, 2009 [Cit. Ekelöf IV].

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång, Femte Häftet*, 8 uppl., Norstedt, Stockholm, 2011 [Cit. Ekelöf V].

Hoflund, Olle, *Narkotikabrotten: en straffrättslig studie*, 3 uppl., Juristförl., Stockholm, 1993.

Granhag, Pär Anders, *Vittnespsykologi*, Studentlitteratur, Lund, 2001.

Holmgård, Lars, *Notariebrottmål*, 2 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus, Uppsala, 2001 [Cit. Jareborg 2001].

Jareborg, Nils & Ulväng, Magnus (red.), *Tanke och uppsåt*, Iustus, Uppsala, 2016.

Linton, Magnus, *Knark: en svensk historia*, Atlas, Stockholm, 2015.

Nordh, Roberth, *Processens ram i brottmål: om gärningsbegreppet, ändring och justering av åtal m.m.*, 4 uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2019.

Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, Norstedts juridik, Diss. Göteborg: Handelshögsk., 2003, Stockholm, 2003.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2018

Träskman, Per Ole, 'Narkotikapolitik och brottskontroll', I Forskare om narkotikapolitiken, Tham, Henrik (red.), s. 17-25, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm, 2003.

Träskman, Per Ole, 'Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel' i Olsson, Börje (red.), *Narkotika: om problem och politik*, Norstedts juridik, Stockholm, 2011 [Cit. Träskman (2011)].

Träskman, Per Ole, *Narkotikastraffrätten*, Norstedts juridik, Stockholm, 2012 [Cit. Träskman 2012].

Zila, Josef, *Specialstraffrätten: en introduktion*, 8 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Tidskriftsartiklar

Andreev, Dennis: 'Om likgiltighetsuppsåt till omständigheter', JT, nr 4, 2019/20, s. 880-894.

Borgeke, Martin: 'Likgiltighetsuppsåt i teori och praktik', SvJT, 2015, s. 383-396 [Cit. Borgeke (2015)].

Borgeke, Martin: 'Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns', SvJT, 2017, s. 93-105 [Cit. Borgeke (2017)].

Cars, Thorsten: 'Justitiekanslern och rättssäkerheten', SvJT, 2006, s. 977-988.

Diesen, Christian: 'HD tillåter karaktärsbevisning', JT, nr 1, 2008/09, s. 86-99 [Cit. Diesen (08/09)].

Diesen, Christian: 'Precision i straffprocessen – om gärningsbeskrivning, bevisuppgift och förebringande av förundersökningsutsaga', JT, nr 3, 2009/10, s. 502-529 [Cit. Diesen (09/10)].

Diesen, Christian: 'Balkongfallet – ett riktigt bevisprejudikat', JT, nr 3, 2015/16, s. 666-678 [Cit. Diesen (15/16)].

Gregow, Torkel: 'Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn', SvJT, 1996, s. 509-523.

Heuman, Lars: 'Är vaga och oklara gärningsbeskrivningar godtagbara enligt Europakonventionen?', JT, nr 3, 2005/06, s. 536-548.

- Lambertz, Göran: 'Kvalitetssäkring av bevisprövning I brottmål', SvJT, 2009, s. 1-14.
- Leijonhufvud, Madeleine: 'Lagen, objektiviteten – Och verkligheten', SvJT, 2004, s. 725-732.
- Lindkvist, Gustav: 'Kan en sakfråga bli en rättsfråga? Något om prejudikatvärde för bevisvärderingsprejudikat angående analys av utsagor', JT, Nr 4, 2013/14, s. 864-874.
- Martinsson, Dennis: 'Så bör en invändning om villfarelse hanteras – särskilt om gränsdragningen mellan uppsåtsrelevant villfarelse och straffrättsvillfarelse', Juridisk Publikation, nr 1, 2017, s. 27-45.
- Mellqvist, Mikael: 'Om tro, tyckande och vetande', SvJT, 2013, s. 753-778.
- Ulväng, Magnus: 'Likgiltighetsuppsåt', SvJT, 2005 s. 1-17.
- Victor, Dag: 'Bengt Lindell (red.), Hans Eklund, Petter Asp och Torbjörn Andersson, Straffprocessen, Iustus förlag, Uppsala 2005, 506 s.', JT, Nr 3, 2006/07, s. 757-762.
- Westberg, Peter: 'Förklaringsbörda och knölargument i brottmål - den moderne domarens vapen i kampen mot brottsligheten?', JT, Nr 5, 1992/93, s. 878-896.

Rättsfall och avgöranden

Högsta domstolen

- NJA 1977 s. 630
- NJA 1980 s. 369 I
- NJA 1980 s. 725
- NJA 1982 s. 164
- NJA 1983 s. 887
- NJA 1983 s. 893
- NJA 1986 s. 489
- NJA 1986 s. 736
- NJA 1988 s. 292
- NJA 1991 s. 612
- NJA 1992 s. 474
- NJA 1995 s. 219
- NJA 1999 s. 485
- NJA 2002 s. 449
- NJA 2003 s. 486
- NJA 2004 s. 176
- NJA 2005 s. 348 I-II
- NJA 2005 s. 732

NJA 2007 s. 219
NJÄ 2007 s. 547
NJÄ 2009 s. 447
NJÄ 2010 s. 671
NJÄ 2011 s. 563
NJÄ 2012 s. 45
NJÄ 2012 s. 510
NJÄ 2012 s. 849
NJÄ 2013 s. 376
NJÄ 2013 s. 391
NJÄ 2014 s. 664
NJÄ 2015 s. 702
NJÄ 2016 s. 763
NJÄ 2017 s. 316 I-II
NJÄ 2019 s. 347
NJÄ 2019 s. 531
NJÄ 2019 s. 668
NJÄ 2019 s. 721

Hovrätterna

Publicerade

RH 1990:99
RH 1995:50
RH 2001:16
RH 2007:76
RH 2008:82
RH 2010:38.
RH 2012:63
RH 2014:53 I-II

Icke publicerade

Göta hovrätt dom 2015-02-27 mål B 23-15

Hovrätten för västra Sverige 2010-10-10 mål B 3268-11

Hovrätten för västra Sverige 2018-01-03 mål B 4497-17

Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2010-12-20 B 2064-10

Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2016-06-29 B 2968-17

Svea hovrätt dom 2009-09-15 mål B 2481-09

Svea hovrätt dom 2019-03-08 mål B 233-18

Svea hovrätt dom 2020-06-17 mål B 5601-20

Tingsrätterna³⁰⁰

Attunda tingsrätt dom 2020-07-15 mål B 6705-20

Attunda tingsrätt dom 2020-08-19 mål B 7638-20

Attunda tingsrätt dom 2020-09-01 mål B 6432-20

Attunda tingsrätt dom 2020-10-01 mål B 9575-20

Attunda tingsrätt dom 2020-10-06 mål B 6280-20

Attunda tingsrätt dom 2020-10-08 mål B 7967-20

Attunda tingsrätt dom 2020-11-04 mål B 4669-20

Attunda tingsrätt dom 2020-11-12 mål B 11570-20

Attunda tingsrätt dom 2020-11-24 mål B 9178-20

Attunda tingsrätt dom 2020-12-08 mål B 9761-20

Attunda tingsrätt dom 2020-12-30 mål B 12722-20

Hudiksvalls tingsrätt dom 2013-03-26 mål B 14-13

Skaraborgs tingsrätt dom 2020-03-20 mål B 1003-20

Skaraborgs tingsrätt dom 2020-09-10 mål B 3740-20

Skaraborgs tingsrätt dom 2020-10-21 mål B 2828-20

Skaraborgs tingsrätt dom 2020-10-22 mål B 3666-20

---

³⁰⁰ Endast rättsfall som förekommer i texten. För fullständig lista över rättsfall beaktande inom ramen för studien av underrätternas praxis, se bilaga 1.

Skaraborgs tingsrätt dom 2020-11-24 mål B 1456-20
Skaraborgs tingsrätt dom 2020-12-01 mål B 3691-20
Skaraborgs tingsrätt dom 2020-12-18 mål B 4397-20
Skaraborgs tingsrätt dom 2020-12-21 mål B 4260-20

Sundsvalls tingsrätt dom 2020-03-09 mål B 2150-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-04-06 mål B 3057-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-05-04 mål B 2873-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-05-11 mål B 2875-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-05-22 mål B 169-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-06-10 mål B 1052-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-06-15 mål B 2277-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-09-07 mål B 2487-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-09-22 mål B 169-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-09-26 mål B 801-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-06 mål B 1928-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-19 mål B 1428-19
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-19 mål B 1902-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-10-19 mål B 2012-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-02 mål B 1594-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-09 mål B 2438-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-16 mål B 2364-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-11-23 mål B 2013-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-12-08 mål B 2021-20
Sundsvalls tingsrätt dom 2020-12-21 mål B 2325-20

Uddevalla tingsrätt dom 2018-10-02 mål B 1916-18

Värmlands tingsrätt dom 2011-06-08 mål B 1940-11

Övriga avgöranden

Europadomstolen

Jalloh mot Tyskland dom 2006-06-11

John Murray mot Storbritannien dom 1996-02-08

Telfner mot Österrike 2001-03-21

Justitieombudsmannen

Jo ämbetsberättelse 98/99 s. 84.

Jo ämbetsberättelse 01/02 s. 76.

JO beslut 2008-12-04- dnr 1516-2007

Övrigt

A century of international drug control, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, 2010 [Cit. UNODC]

Kriminaliseringen av narkotikabruk: en utvärdering av rättsväsendets insatser, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm, 2000 [Cit. BRÅ (2000)]

Polismyndigheten, *Årsredovisning 2020*, Polismyndigheten, Stockholm, 2021

Rakt på knarket: ett manifest från polisen om kampen mot narkotikabrottsligheten, Rikspolisstyr., Stockholm, 1989

Öberg, Jonas, *Provtagning vid misstanke om ringa narkotikabrott [Elektronisk resurs] en undersökning av analysresultat 1998-2015*, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholm, 2016 [Cit. BRÅ (2016)]

Bilaga 1 – Rättsfallsförteckning

Tingsrätt	Datum	Mål nr	Erkännande	Uppsåtsinvändning	TT Dömd
Attunda Tingsrätt	2020-12-30	B 12722-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-29	B 12887-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-28	B 12948-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-22	B 12706-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-17	B 12360-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-09	B 6935-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-08	B 9761-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-08	B 15557-19	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-03	B 12021-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-03	B 12155-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-03	B 12353-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-12-02	B 10389-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-26	B 9570-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-24	B 9178-20	Nej	Ja	Nej
Attunda Tingsrätt	2020-11-23	B 11177-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-19	B 10437-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-19	B 10576-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-19	B 10112-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-19	B 9299-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-16	B 10993-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-12	B 11570-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-09	B 349-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-05	B 10266-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-05	B 10821-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-04	B 4669-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-04	B 8318-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-03	B 6875-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-11-03	B 9895-20	Nej	Nej	Nej
Attunda Tingsrätt	2020-10-29	B 9849-20	Nej	Nej	Nej
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 8984-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 9816-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 9394-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 8204-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 8930-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 9903-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 9790-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 10011-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-22	B 8542-20	Ja	Nej	Ja

Attunda Tingsrätt	2020-10-19	B 7609-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-16	B 4764-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-15	B 9590-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-15	B 3919-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-15	B 9788-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-15	B 9568-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-14	B 10261-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-14	B 8522-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-13	B 10244-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-12	B 9512-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-12	B 8917-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-08	B 7967-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-08	B 8296-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-06	B 9085-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-10-01	B 9575-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-24	B 9563-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-24	B 7243-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-24	B 9369-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-24	B 9848-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-24	B 7349-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-15	B 9074-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-14	B 8820-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-14	B 8637-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-14	B 8218-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-10	B 8219-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-09	B 7159-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-09	B 8406-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-07	B 2940-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-07	B 7173-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-03	B 8403-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-09-01	B 6432-20	Nej	Ja	Nej
Attunda Tingsrätt	2020-08-25	B 8350-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-25	B 7879-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-21	B 7889-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-19	B 8331-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-19	B 7638-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-19	B 4239-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-18	B 7408-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-13	B 8027-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-11	B 7822-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-10	B 7956-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-08-06	B 7874-20	Ja	Nej	Ja

Attunda Tingsrätt	2020-08-04	B 14126-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-31	B 4023-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-24	B 7165-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-15	B 6705-20	Nej	Ja	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-09	B 7347-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-09	B 7081-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-03	B 6829-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-02	B 5752-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-02	B 6572-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-02	B 4920-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-02	B 6832-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-01	B 6170-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-01	B 3395-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-01	B 6709-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-01	B 6496-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-07-01	B 6812-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-06-30	B 3667-20	Ja	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-06-30	B 4327-20	Nej	Nej	Ja
Attunda Tingsrätt	2020-06-30	B 5767-20	Ja	Nej	Ja

Tingsrätt	Datum	Mål nr	Erkännande	Uppsåtsinvändning	TT Dömd
Skaraborgs tingsr.	2020-12-22	B 4597-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-21	B 4260-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-18	B 4397-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-18	B 4295-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-15	B 4386-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-15	B 4427-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-03	B 2485-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-02	B 3772-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-12-01	B 3691-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-30	B 4250-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-27	B 3662-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-27	B 4399-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-24	B 1456-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-17	B 3954-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-16	B 3746-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-11	B 2753-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-10	B 4126-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-05	B 4002-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-04	B 3740-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-03	B 4032-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-11-02	B 3779-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-30	B 3206-20	Nej	Nej	Ja

Skaraborgs tingsr.	2020-10-29	B 3569-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-29	B 3657-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-27	B 2484-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-26	B 3900-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-26	B 4217-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-22	B 3666-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-21	B 3692-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-21	B 2828-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-21	B 3936-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-20	B 3799-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-19	B 3445-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-19	B 3806-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-19	B 2245-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-15	B 2424-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-15	B 2862-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-14	B 2225-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-09	B 2639-20	Nej	Nej	Nej
Skaraborgs tingsr.	2020-10-08	B 3458-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-08	B 3680-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-05	B 3432-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-02	B 3581-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-02	B 3537-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-10-01	B 2683-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-24	B 2572-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-23	B 2071-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-22	B 2217-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-17	B 3460-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-16	B 2610-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-15	B 2638-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-15	B 2981-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-14	B 2724-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-14	B 3016-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-14	B 2670-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-14	B 3171-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-11	B 2462-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-10	B 3124-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-09	B 3334-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-09	B 2274-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-02	B 2723-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-02	B 3218-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-02	B 2345-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-09-01	B 1752-20	Nej	Ja	Ja

Skaraborgs tingsr.	2020-09-01	B 3169-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-28	B 2700-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-27	B 2808-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-27	B 2298-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-26	B 1706-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-24	B 2504-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-20	B 2304-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-20	B 3105-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-19	B 2920-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-13	B 3067-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-12	B 3153-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-08-06	B 2192-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-21	B 2573-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-16	B 2714-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-16	B 2199-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-14	B 2115-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-14	B 2188-20	Nej	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-07	B 2247-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-07-03	B 2213-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-30	B 2223-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-23	B 1800-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-16	B 1556-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-15	B 1468-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-09	B 1848-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-08	B 1409-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-04	B 932-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-06-03	B 1895-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-29	B 954-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-28	B 469-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-26	B 1485-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-25	B 576-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-20	B 1003-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-19	B 1199-20	Nej	Ja	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-13	B 1091-20	Ja	Nej	Ja
Skaraborgs tingsr.	2020-05-12	B 1383-20	Ja	Nej	Ja
Tingsrätt	Datum	Mål nr	Erkännande	Uppsåtsinvändning	TT Dömd
Sundsvalls tingsr.	2020-12-21	B 2325-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-12-21	B 2498-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-12-16	B 2237-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-12-08	B 2021-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-12-07	B 2223-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-12-07	B 2131-20	Ja	Nej	Ja

Sundsvalls tingsr.	2020-12-02	B 2600-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-12-02	B 2279-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-23	B 2013-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-23	B 2589-20	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-20	B 2553-20	Nej/Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-19	B 2436-20	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-17	B 2292-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-17	B 1806-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-16	B 2364-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-16	B 2517-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-13	B 1323-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-11	B 2170-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-09	B 2438-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-06	B 476-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-05	B 2236-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-04	B 2141-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-11-02	B 1594-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-26	B 2058-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-26	B 801-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-22	B 478-20	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-19	B 1428-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-19	B 1902-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-15	B 1927-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-15	B 2220-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-09	B 1862-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-06	B 1928-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-10-02	B 1676-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-09-24	B 1290-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-09-14	B 1554-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-09-14	B 1584-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-09-09	B 2094-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-09-07	B 2487-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-09-03	B 1523-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-08-31	B 1864-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-08-28	B 1836-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-08-25	B 2101-19	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-08-20	B 1863-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-07-24	B 1476-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-07-22	B 1552-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-07-20	B 1643-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-07-17	B 1553-20	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-07-15	B 1645-20	Ja	Nej	Ja

Sundsvalls tingsr.	2020-06-30	B 1264-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-24	B 475-20	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-22	B 1058-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-22	B 965-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-22	B 847-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-18	B 1189-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-17	B 674-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-15	B 716-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-15	B 2277-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-12	B 842-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-10	B 1052-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-06-01	B 109-20	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-05-22	B 169-20	Ja	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-05-14	B 2583-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-05-11	B 2875-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-05-04	B 285-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-05-04	B 2873-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-04-27	B 250-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-04-24	B 105-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-04-22	B 473-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-04-20	B 2968-19	Nej	Ja	Nej
Sundsvalls tingsr.	2020-04-06	B 3057-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-04-06	B 1938-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-04-03	B 474-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-24	B 1027-17	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-23	B 1818-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-23	B 1808-19	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-20	B 564-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-16	B 170-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-16	B 197-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-11	B 171-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-09	B 232-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-09	B 954-19	Nej	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-09	B 1813-29	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-09	B 2150-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-05	B 124-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-05	B 312-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-03	B 135-20	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-03-03	B 1720-29	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-24	B 2052-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-24	B 1656-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-19	B 249-20	Ja	Nej	Ja

Sundsvalls tingsr.	2020-02-12	B 2888-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-10	B 2792-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-10	B 2285-19	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-10	B 2692-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-02-10	B 1296-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-01-30	B 125-20	Nej	Ja	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-01-13	B 2068-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-01-09	B 2102-19	Ja	Nej	Ja
Sundsvalls tingsr.	2020-01-08	B 2874-19	Ja	Nej	Ja